

LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Priručnik za polaznike/ice

Izrada obrazovnih materijala:

Daniela Ukić,

Županijski sud u Zagrebu

Jadranka Liović Merkaš,

Općinski građanski sud u Zagrebu

Dopuna obrazovnog materijala:

Jadranka Liović Merkaš,

Općinski građanski sud u Zagrebu

Zagreb, travanj 2023.

Copyright 2023.

Pravosudna akademija

Maksimirska cesta 63, 10 000 Zagreb, Hrvatska

TEL 00385(0)1 371 4540 FAKS 00385(0)1 371 4549 WEB www.pak.hr

Sadržaj

UVODNE NAPOMENE.....	5
DIO I.....	7
1. UVODNE NAPOMENE.....	7
1.1. RANJIVE OSOBE	7
1.2. ODREĐIVANJE POJMA	9
1.3. PRAVNA I POSLOVNA SPOSOBNOST	11
1.4. MINIMALNO OGRANIČENJE PRAVA	12
2. KONVENCIJA O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM	15
2.1. UVODNE NAPOMENE	15
2.2. JEDNAKOST PRED ZAKONOM - ČLANAK 12. KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM.....	17
2.3. ZAKLJUČAK UZ ČLANAK 12. KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM	27
2.4. PRISTUP SUDU – ČLANAK 13. KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM	28
2.5. PRISTUP SUDU - EKLJP	29
2.6. POSTUPCI ESLJP U VEZI LIŠENJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI	31
2.7. ZAKLJUČAK UZ ČLANAK 13. KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM	38
2.8. UMJESTO ZAKLJUČKA UZ KONVENCIJU O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM – ČLANAK 17.	39
3. ANTICIPIRANO ODLUČIVANJE	40
3.1. POJAM	40
3.2. ANTICIPIRANE ODREDBE	42
3.3. SADRŽAJ I PRETPOSTAVKE VALJANOSTI	43
3.4. ZAHTJEVI ZA REGULACIJU KOD ANTICIPIRANOG ODLUČIVANJA.....	46
3.5. ANTICIPRANE ODREDBE U HRVATSKOM PRAVU	51
3.6. ZAKLJUČAK	59
4. SKRBNIČKA ZAŠTITA NAD PUNOLJETNOM OSOBOM PREMA OBITELJSKOM ZAKONU IZ 2015.	61
4.1. UVODNE NAPOMENE	61
4.2. POSEBNO SKRBNIŠTVO ZA PUNOLJETNE OSOBE	64
4.3. IMENOVANJE SKRBNIKA.....	68
4.4. DUŽNOSTI SKRBNIKA I CSS	69
5. OSOBE LIŠENE POSLOVNE SPOSOBNOSTI SUDIONICI OBITELJSKIH I STATUSNIH POSTUPAKA	74

ZADACI I.....	76
DIO II.....	83
1. UVOD.....	83
2. ZAKONSKE ODREDBE	85
2.1. NAČELA.....	85
3. POSTUPAK RADI LIŠENJA I VRAĆANJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI	85
3.1. POSTUPOVNA PRAVILA	85
3.2. AKTIVNA LEGITIMACIJA	86
3.3. NADLEŽNOST.....	87
3.4. SADRŽAJ PRIJEDLOGA.....	87
3.5. ZASTUPANJE U POSTUPKU.....	87
3.6. ROČIŠTE.....	88
3.7. MEDICINSKO VJEŠTAČENJE	89
3.8. STANDARDI ESLJP	91
3.9. ODLUKA.....	92
3.10. SADRŽAJ RJEŠENJA	92
3.11. ZASTOJ POSTUPKA.....	93
3.12. DOSTAVA.....	93
3.13. TROŠKOVI POSTUPKA	94
3.14. DJELOMIČNO LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI	94
3.15. POSLJEDICE LIŠENJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI	98
3.16. VRAĆANJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI.....	99
3.17. ODBIJANJE PRIJEDLOGA ZA VRAĆANJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI	101
ZADACI II.....	121
LITERATURA:.....	125
KRATICE - korištene u PPT	128

UVODNE NAPOMENE

Izmjenama Obiteljskog zakona koje su stupile na snagu 1. rujna 2014¹., kao i Obiteljskim zakonom² (Narodne novine br. 105/15) ukinut je institut potpunog lišenja poslovne sposobnosti, te je ostavljen samo institut djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti. S obzirom na izmijenjene odredbe Obiteljskog zakona kod instituta lišenja poslovne sposobnosti na iste je potrebno ukazati i povezati s promjenom paradigme tog instituta, te povezati s institutom potpomognutog odlučivanja, sukladnog načelu samoodređenja, i potrebi zamjene instituta zamjenskog odlučivanja, te s tim u vezi ukazati na povrede ukazane od ESLJP u postupanju sudova.

Ovaj institut zahtijeva da sudovi u svojim rješenjima detaljno navode sva ona prava kojih su osobe lišene, proširen je opseg prava štíćenika koja se ne mogu ograničiti lišenjem poslovne sposobnosti, te su poboljšane procesne odredbe za postupak djelomičnog lišenja, odnosno vraćanja poslovne sposobnosti, te sudjelovanja štíćenika u sudskim postupcima.

Obrađivanje teme lišenje poslovne sposobnosti u jednodnevnoj radionici je zamišljeno kroz prizmu redefiniranja tog instituta s ciljem usklađenja s normama međunarodnog prava, te prava EU. To prvenstveno u smislu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom UN, te Preporuke Vijeća Europe R (99) o pravnoj zaštiti odraslih osoba i Preporuka Vijeća Europe broj 11 (2009) o načelima glede punomoći i anticipiranih naredbi za slučaj nesposobnosti. Kako je promijenjena paradigma tog instituta, cilj nam je upoznati polaznike s promjenama na području zaštite prava osoba s invaliditetom, vezano za njihov pristup sudu i za aspekte njihova odlučivanja, kao i s institutima unutarnjega zakonodavstva, odredbama materijalnog i postupovnog prava povezujući ih s ciljevima zaštite tih osoba, tako da polaznici mogu prepoznati postupanje u najboljem interesu te ranjive skupine osoba.

Obradit ćemo dostupnu praksu ESLJP, kao i praksu Ustavnog suda RH s ciljem ukazivanja na potrebu pravilne primjene i interpretacije relevantnih odredaba

U materijalu se pored navedenih pravnih izvora obrađuju s njima povezani instituti u smislu zaštite navedene skupine osoba, uključujući i kroz relevantne odredbe Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava te odredbe domaćeg zakonodavstva - Obiteljskog zakona, Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, zakona s područja zdravstva kojima se regulira institut anticipiranog odlučivanja, te prakse ESLJP, prakse Ustavnog suda RH i prakse redovnih sudova, kao i sam postupak lišenja poslovne sposobnosti pred sudovima u Republici Hrvatskoj.

---

1 Obiteljski zakon (Narodne novine br. 75/2014) od 20. lipnja 2014.

2 Obiteljski zakon (Narodne novine br. 103/2015) od 28. rujna 2015.

Šestosatna radionica je podijeljena na nekoliko cjelina, a uz svaku cjelinu dani su i primjeri iz prakse koje će polaznici rješavati zajedno s voditeljima i na taj način kvalitetnije svladati navedenu materiju. Ona nije osmišljena kao predavanje, bez obzira na kratkoću njezina trajanja, već je zamišljena kao interaktivni zajednički rad voditelja i polaznika koji bi nakon provedene edukacije bili u mogućnosti prepoznati postupanje i postupati u najboljem interesu te ranjive skupine osoba.

Materijal sadrži i odabranu dostupnu praksu ESLJP, Ustavnog suda Republike Hrvatske, kao i prakse redovnih sudova, te zadatke sastavljene na temelju stvarnih sudskih predmeta.

DIO I.

1. UVODNE NAPOMENE

1.1. RANJIVE OSOBE

Svakog od nas može pogoditi neki oblik psihičkog poremećaja koji može ograničiti naše intelektualne funkcije bilo za neko vrijeme bilo trajno, u ranijoj ili kasnijoj životnoj dobi. Upravo te intelektualne funkcije nas razlikuju u odnosu na ostala bića. One su sastavni dio naše osobnosti. Kada su one ograničene ili isključene, to nas čini jednom od najranjivijom skupinom društva, jer nismo sposobni braniti svoje interese i štiti svoju osobnost od nezakonitih napada drugih. Zato je obveza države, društva pa i pojedinaca da različitim mehanizmima pruže zaštitu osobama sa intelektualnim poteškoćama i onima koji su zbog duševne bolesti postali društveni i zdravstveni problem.

Pri tome je tu zaštitu potrebno pružiti kao zaštitu tim ranjivim osobama, ali i kao zaštitu drugim osoba koje ugrožavaju duševno bolesno osobe svojim postupanjem. Osobe čije su fizičke i psihičke sposobnosti znatno smanjenje, ranjive su osobe. U tu skupinu posebno spadaju starije osobe.

Različita stanja dovode u poziciju ranjive osobe, kao što su uznepredovale bolesti, te s tim u vezi terminalna stanja tih bolesti, psihički poremećaji kao što su depresije, anksiozna stanja, ali i stres, uzbuđenja i strasti, žalost, te s tim u vezi odnosi ovisnosti o drugim osobama, alkoholizam i droga, rasipništvo, zatim demencije itd. Značajan broj ranjivih osoba čine starije osobe.

U društvima velikog broja država, pa i u onima koje bismo mogli okarakterizirati kao moderne i uređene, prisutan je problem stigmatiziranja te diskriminiranja tih osoba. O odnosu prema toj skupini osoba tijekom povijesti suviše je govoriti kraj činjenice da su iste bile proganjanje i masovno ubijane, podvrgnute medicinskim eksperimentima, od najranije povijesti do nacističkih užasa i eksperimenata u novijoj povijesti.

Učenja o pravu osobnosti, kojeg slijedi i hrvatsko pravo i koje u fokus stavlja konkretnog čovjeka, polaze od shvaćanja da su svi ljudi jednaki u svom dostojanstvu te od shvaćanja da je svaki čovjek različita osoba.

Pravo na autonomiju osobe jedno je od najvažnijih ljudskih prava i bez njega se ne mogu uživati ni ostala ljudska prava. To pravo nije apsolutno pravo. Moderna zakonodavstva nastoje uspostaviti ravnotežu između kolektivnih i individualnih prava. Ta ravnoteža, može se reći, barem po odlukama Europskog suda za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP), preteže u korist individualnih prava.

Danas pojedinac ulazi u mnogobrojne pravne i faktične odnose. Svakako, najznačajnije su one odluke koje pojedinac donosi u vezi svog osobnog stanja,

zdravlja, kao neimovinskim poslovima, do odluka koje su na području ekonomskih, financijskih i pravnih poslova, kao imovinskih poslova.

Te odluke mogu biti i međusobno povezane i isprepletene, a kao najčešće su one vezane uz kupnju i prodaju pokretnina i nekretnina, uz poslove zasnivanja založnog prava, zakupa ili najma, osiguranja, održavanja nekretnina, otvaranja i obavljanja transakcija na računima kod banaka, ostvarivanja prava na mirovinu i različitih olakšica i potpora, zatim one odluke vezane uz obrazovanje i usavršavanje, zasnivanje radnog odnosa i ostvarivanje prava na plaću i ostvarivanje drugih prihoda, zatim odluke vezane uz zastupanja, uz davanje različitih izjava, nasljedničkih izjava, suglasnosti za pristup osobnim podacima, potom darivanja, pisanja oporuke i njenog opoziva, te odluka u svezi plaćanje troškova života, medicinske njege, doma za smještaj, ustanove za njegu, zdravlju i liječenju, kao i one odluke i izjave koje su vezane za sklapanje braka, za registriranje istospolne zajednice, posvojenje, priznanje majčinstva ili očinstva itd. Nemoguće je navesti sve pravne odnose u koje pojedinac može stupiti i sve odluke koje on donosi u životu, a neke i na svakodnevnoj bazi. Ono što se želi ukazati je da u svim tim situacijama ranjiva osoba može biti nezaštićena i predmetom zlouporabe od strane drugih, ali i da ne donošenjem odgovarajućih odluka sama ranjiva osoba može ugroziti svoje interese.

Ranjiva osoba ne mora biti osoba koja je lišena poslovne sposobnosti. Ranjiva osoba može biti i osoba koje pod temperaturom, u žalosti, u afektivnom stanju. Ona može biti i osoba starije životne dobi koja nema kapacitet donošenja onih odgovarajućih odluka koje su interesu njenog zdravlja, kvalitetnog življenja, koja sama odlučuje o svojim pravima i obvezama, izložena zlouporaba druge strane.

U modernim učenjima susrećemo se s pojmom potpune poslovne sposobnosti i lišenja te sposobnosti koji nisu istoznačni pojmu prirodna poslovna sposobnost odnosno prirodna poslovna nesposobnost. Po tom učenju osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost može imati prirodnu poslovnu sposobnost za određene izjave volje, primjerice posljednje volje jer ona može znati da ima neku imovinu i da je nekome želi ostaviti. Jednako tako, osoba koja ima potpunu poslovnu sposobnost može zbog neiskustva ili nemoći biti u takvom stanju u određenom trenutku u kojem ne može donositi racionalne odluke prilikom sklapanja određenog posla. Do takvog stanja može dovesti određena duševna smetnja koja isključuje slobodnu volje.

Primjerice, tako i Vrhovni sud Republike Hrvatske u svojoj odluci navodi³:

„Okolnost da tužitelju nije bila oduzeta poslovna sposobnost niti djelomično, pa da stoga može poduzimati sve pravne radnje (dakle i sporazumno tražiti prestanak radnog odnosa) - kako se ističe u reviziji - nije od značaja u ovom slučaju, budući je utvrđeno (i to je odlučno) da potpisani zahtjev tužitelja za prestanak radnog odnosa nije predstavljao njegovu pravu volju (čl. 28. Zakona o obveznim odnosima) - zbog psihičkog stanja izazvanog bolesti (mentalnog zdravlja) i alkoholiziranosti.“

i dalje:

---

³ Rev 318/00-2 od 7. lipnja 2000.

„Ugovaratelj koji zbog ozbiljnosti poremećaja zdravlja nije sposoban za rasuđivanje, bez obzira na to što mu u vrijeme poduzimanja radnje nije bila oduzeta poslovna sposobnost, nije imao potrebnu poslovnu sposobnost za sklapanje ugovora“⁴

„ ...razlozi prirodne poslovne nesposobnosti u osnovi moraju biti isti kao oni zbog kojih se u sudskom postupku potpuno oduzima poslovna sposobnost. Razlika može biti samo u tomu što su u prvom slučaju (prirodna poslovna nesposobnost) ti razlozi prolazne, a u drugom (sudsko potpuno oduzimanje poslovne sposobnosti) su trajne naravi. U takvom slučaju, zapravo, nema prave volje. Takva posljedica, pak, stvara više mogućnosti sankcioniranja: - konstrukciju teze o tzv. nepostojećim pravnim poslovima; - tezu o ništetnosti pravnog posla; - tezu o poboynosti pravnog posla zbog mane volje i - tezu o nevaljanosti pravnog posla iz drugih razloga.⁵

Ta stanja relevantna su i kod neimovinskih pravnih poslova kao što je liječenje i sl. Međutim, s aspekta ovog rada, ulazjenje u analizu pravnih posljedica poslova sklopljenih u takvim stanjima odvelo bi nas u sasvim drugu problematiku.⁶

1.2. ODREĐIVANJE POJMA

Ranjive odrasle osobe, u Radnom dokumentu o zaštiti ranjivih odraslih osoba Europskog parlamenta⁷, definirane su kao punoljetne fizičke osobe privremeno ili trajno nesposobne brinuti se same o sebi kao i upravljati svojom imovinom.

⁴ Rev-1738/89 od 8. siječnja 1990.

⁵ RADOLOVIĆ, Aldo. Prirodna poslovna nesposobnost kao razlog nevaljanosti pravnog posla. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 2009, 30.1: 187-220.

⁶ Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 35/05., 41/08.) u odredbi čl. 276., 277. i 278. određuje sklapanje ugovora poslovno nesposobne osobe, na način da je sklapanje pravovaljanog ugovora potrebno da ugovaratelj ima poslovnu sposobnost koja se zahtijeva za sklapanje toga ugovora, da ograničeno poslovno sposobna osoba može bez odobrenja svoga zakonskog zastupnika sklapati samo one ugovore čije joj je sklapanje zakonom dopušteno, odnosno sve ugovore čije sklapanje odlukom suda o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti nije zabranjeno. Ostali ugovori tih osoba ako su sklopljeni bez odobrenja zakonskog zastupnika poboyni su, ali mogu biti osnaženi njegovim naknadnim odobrenjem. Suugovaratelj poslovno nesposobne osobe koji nije znao za njezinu poslovnu nesposobnost može raskinuti ugovor što ga je sklopio s njom bez odobrenja njezina zakonskog zastupnika. Isto pravo ima i suugovaratelj poslovno nesposobne osobe koji je znao za njezinu poslovnu nesposobnost, ali ga je ona prevarila da ima odobrenje svoga zakonskog zastupnika. To se pravo gasi nakon isteka trideset dana od saznanja za poslovnu nesposobnost druge strane, odnosno za odsutnost odobrenja zakonskog zastupnika, ali i prije ako zakonski zastupnik odobri ugovor prije nego što taj rok protekne. Suugovaratelj poslovno nesposobne osobe koji je sklopio ugovor s njom bez odobrenja zakonskog zastupnika može pozvati zakonskog zastupnika da se očituje odobrava li taj ugovor. Ako se zakonski zastupnik ne očituje u roku od trideset dana od toga poziva da ugovor odobrava, smatrat će se da je odbio dati odobrenje. Nadalje, prema odredbi članka 330. ZOO ugovor je poboyn kad ga je sklopila strana ograničeno poslovno sposobna. Ugovorna strana u čijem je interesu poboynost ustanovljena može zahtijevati da se ugovor poništi. Odredbom članka 333. ZOO regulirano je da u slučaju poništaja ugovora zbog ograničene poslovne sposobnosti jednog ugovaratelja suugovaratelj takve osobe može zahtijevati vraćanje samo onoga dijela ispunjenja koji se nalazi u imovini ograničeno poslovno sposobne osobe ili je upotrijebljen u njezinu korist, a i onoga što je namjerno uništeno ili otuđeno. Prema odredbi članka 334. ZOO ograničeno poslovno sposobna osoba odgovara za štetu nastalu poništajem ugovora ako je lukavstvom uvjerila svog suugovaratelja da je poslovno sposobna.

⁷ www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMPARTL&reference.

Osoba s invaliditetom može ali i ne mora biti ranjiva osoba. Mnogobrojni akti sadrže tumačenje što pojam invaliditeta obuhvaća. Tako prema Rezoluciji Opće skupštine 48/96 - Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom⁸ - pojam invaliditeta obuhvaća velik broj različitih funkcionalnih ograničenja koje se pojavljuju u svakoj populaciji svake zemlje na svijetu i može postojati na temelju fizičkog, intelektualnog ili osjetilnog oštećenja, zdravstvenog stanja ili duševne smetnje.

Za potrebe ovog rada koristit će se termin - osobe s duševnim smetnjama - kao pojam koji označava ranjivu skupinu osoba sa duševnim smetnjama, kao osobe s mentalnim poremećajem, intelektualnim smetnjama ili psihosocijalnim smetnjama.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama⁹ (dalje u tekstu: ZZDS), u čl. 4. t. 3., duševnu smetnju određuje kao poremećaj prema važećim međunarodno priznatim klasifikacijama mentalnih poremećaja. Teže duševne smetnje određuje kao duševne smetnje iz točke 3. tog članka koja po svojoj naravi ili intenzitetu ograničava ili otežava psihičke funkcije osobe u mjeri da joj je neophodna psihijatrijska pomoć (t. 17. čl. 4. ZZDS).

Za naglasiti je da samo određivanja pojma određuje stav prema tim osobama. Tako su razvidna kretanja u određivanju tog pojma, pa i u relevantnim dokumentima, koja su fokus stavljala na medicinsko stanje, bolest, pa do stavljanja u fokus potrebu uključivanja tih osoba u društvo te na činjenicu promjenjivosti zdravlja svake osobe i da je ta promjenjivost sastavni dio svake osobe, pri čemu ono ne može biti razlog za nejednako postupanje prema pojedincu.

Razvoj pravnih modela zaštite ranjivih osoba usko je vezana sa razvojem društvenih odnosa i pod utjecajem je promjena u društvu i pravnom okruženju. Od prevage općeg društvenog interesa, institucionalne zaštite obitelji i s tim u vezi položaja pojedinca kao dijela grupe, do stavljanja u fokus ljudskih i individualnih prava pojedinaca, možemo pratiti razvoj i pomicanje težišta zaštite vrijednosti. Pojedinac je danas u prvom planu u odnosu na opći interes. To pravo pojedinca ne treba sagledati sa pozicije isključenosti, već ga treba sagledati sa pozicije uključivanja pojedinca u obitelj i u društvo, sve uz poštivanje prava drugih osoba.

Ljudska prava pripadaju svakom čovjeku, pa time i ranjivim osobama, te osobama s duševnim smetnjama. Njima nisu dana posebna prava. Dana im je samo posebna zaštita. Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima, kako navodi i Opća deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda¹⁰. Ona prava koja im se najčešće krše su pravo na jednakost, na jednaku pravnu zaštitu, na privatnost, na slobodu, slobodu kretanja, slobodu izbora stanovanja, pa i na tjelesni integritet i zabranu zlostavljanja.

Osobna prava pripadaju svim pravnim subjektima, fizičke osobe stječu ih rođenjem i prestaju im smrću. To su strogo osobna neimovinska prava.

---

⁸ <http://koordinacioniodbor-osi-usk.ba/wp-content/uploads/2013/10/>

⁹ Narodne novine, br.: 76/14.

¹⁰ Narodne novine, Međunarodni ugovori, br.: 12/09.

Pravo na autonomiju daje pravo pojedincu da bude svoj, da izabere „svoj put“, svoj način ispunjenja svojih vlastitih želja i odluka.

Pravna i poslovna sposobnost (fizičke) osobe, pojedinaca, usko su vezane uz pravo njegove osobnosti.

1.3. PРАВNA I POSLOVNA SPOSOBNOST

Pojedinac, osoba, kao pravni subjekt, kao nositelj prava i obveza, ima dva osnovna svojstva - pravnu i poslovnu sposobnost.

Svaki živi čovjek kada se pojavljuje kao pravni subjekt je fizička, naravna, osoba za razliku od situacije kada se kao pravni subjekti javljaju društvene tvorevine, te tada govorimo o pravnoj osobi.

Pravna sposobnost jest sposobnost biti nositeljem prava i obveza.

Prema odredbi čl. 17. st. 1. Zakona o obveznim odnosima¹¹ (dalje u tekstu: ZOO) - „Svaka fizička i pravna osoba sposobna je biti nositeljem prava i obveza.“

„Pravna sposobnost je osnovno svojstvo pravnog subjekta. On ne može postojati bez pravne sposobnosti. Stoga, kada bi se nekom pravnom subjektu oduzela pravna sposobnost on bi tog trenutka prestao biti pravni subjekt. Ako bi se to učinilo fizičkoj osobi, takav bi čovjek s pravnog gledišta postao stvar“.¹²

Poslovna sposobnost je svojstvo nekog pravnog subjekta da vlastitim očitovanjima volje stvara pravne učinke, to je svojstvo da može samostalno raspolagati svojim pravima i obvezama.

Tako je u čl. 18. ZOO-a određeno:

„(1) Poslovno sposobna osoba može vlastitim očitovanjima volje stvarati pravne učinke.

(2) Poslovnu sposobnost fizička osoba stječe punoljetnošću, a pravna danom nastanka, ako zakonom nije drukčije određeno.

(3) Osoba koja nije punoljetna može stvarati samo pravne učinke određene zakonom.

(4) Umjesto osobe koja nema poslovnu sposobnost očitovat će svoju volju njezin zakonski zastupnik ili skrbnik.

...“

Dakle, potpunu poslovnu sposobnost fizička osoba stječe punoljetnošću. Punoljetna je osoba koja je navršila osamnaest godina života (čl. 117. st. 2. Obiteljskog zakona¹³, dalje u tekstu: ObZ/15). Dijete stječe potpunu poslovnu sposobnost sklapanjem braka, prije punoljetnosti, prema odredbi čl. 117. st. 3. ObZ/15. Brak ne može sklopiti osoba koja nije navršila osamnaest godina, ali iznimno sud može u izvanparničnom postupku dopustiti sklapanje braka osobi koja je

¹¹ Narodne novine, br. 35/05., 41/08.;

¹² Klarić, P. Vedriš, M. Građansko pravo, Zagreb, Narodne novine, 2009., str. 33.

¹³ Narodne novine, br: 103/15.

navršila šesnaest godina života ako utvrdi da je mentalno i tjelesno zrela za brak te da je sklapanje braka u skladu s dobrobiti te osobe (čl. 25. ObZ/15).¹⁴

Potpuno poslovno sposobna osoba može sama sklapati sve vrste pravnih poslova i potpuno sama poduzimati sve pravne radnje i preuzimati prava i obveze. Za te njezine radnje nije joj potrebno nikakvo odobrenje ili suglasnost drugih osoba. U pravnom odnosu s drugim subjektima ne treba mu zastupnik. Oni međusobno mogu očitovati pravno relevantnu volju.

Pravno relevantna volja je ona volja koja kad je izražena na nju pravo veže pravne učinke. Izjava volje mora biti učinjena slobodno i ozbiljno, bez mana. „Pravna i poslovna sposobnost nisu ni prava, ni dužnosti. To su svojstva. Razlika između svojstva i prava nalazi se u ovome: osoba se može odreći svojih subjektivnih prava, ali se ne može odreći svojih svojstava.“¹⁵

Pravni subjekti imaju i svojstvo deliktne sposobnosti, kao svojstvo biti odgovoran za svoja protupravna djelovanja.

Fizičkoj osobi se ne može oduzeti pravna sposobnost, ali joj se iz određenih razloga može oduzeti poslovna sposobnost.

Tko, kada i kako stječe odnosno gubi poslovnu sposobnost, uređeno je zakonskim odredbama. Odredbe zakona koji uređuju postojanje, stjecanje i gubitak poslovne sposobnosti imperativne su norme.

Zbog toga, jer se radi o svojstvu, a ne o pravu, i jer su te norme imperativne prirode, stranke u pravnim odnosima ne mogu vlastitim očitovanjem volje otkloniti primjenu zakonskih normi o poslovnoj sposobnosti.

1.4. MINIMALNO OGRANIČENJE PRAVA

ObZ/15 uvode se novine vezane za institut lišenja poslovne sposobnosti, te s tim u vezi na području skrbništva tako da predlagatelj ne može biti i poseban skrbnik, moguće je imenovanje više osoba skrbnika, imenovanje zamjenika, zatim se uvodi institut anticipiranih naredbi, a napuštaju se instituti potpunog lišenja poslovne sposobnosti, roditeljske skrbi nakon punoljetnosti, kao neprihvatljivog tretiranja odrasle osobe kao djeteta, osniva se nova ustanova za zastupanje odraslih osoba (i djece) - centar za posebno skrbništvo, uvode se promjene kod odluka o osobnom

---

¹⁴ Raniji Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 57/11., 61/11. i 25/13.) u članku 120. određivao je da se poslovna sposobnost stječe punoljetnošću ili sklapanjem braka prije punoljetnosti, da je punoljetna osoba koja je navršila osamnaest godina života, ali i to da (stavak 3.) poslovnu sposobnost može steći i maloljetnik stariji od šesnaest godina koji je postao roditelj, kada će sud u izvanparničnom postupku na prijedlog maloljetnika iz stavka 3. toga članka odlučiti o stjecanju poslovne sposobnosti uzimajući u obzir njegovu duševnu zrelost (stavak 4.), pri čemu će u postupku iz stavka 4. toga članka sud će saslušati roditelje maloljetnika koji je postao roditelj i pribaviti mišljenje centra za socijalnu skrb.

¹⁵ Klarić, P. Vedriš, M. Građansko pravo, Zagreb, Narodne novine, 2009., str. 33.

stanju štíćenika, kod procesne sposobnosti (djece i) osoba s duševnim smetnjama u sudskom postupku itd.

To je rezultat težnji da se osobama s duševnim smetnjama koje su lišenjem poslovne sposobnosti i koje su zaštićene institutom skrbništva minimalno ograniče ljudska prava, posebice u pogledu osobnih prava.

Kao što smo naznačili, poslovna sposobnost može biti potpuna (puna), ograničena i djelomična, i potpuna poslovna nesposobnost. Potpuno su poslovno nesposobne osobe – maloljetnici do navršene 18-te godine života, osim onih koji sklope brak. Punoljetne osobe mogle su prema ranijem hrvatskom zakonodavstvu biti potpuno lišene poslovne sposobnosti, iz zakonom određenih razloga. Taj koncept je danas napušten te se odrasla osoba može lišiti poslovne sposobnosti samo u onim dijelovima u kojima je to potrebno za zaštitu njenih prava i interesa.

„U razdoblju od četrnaeste do osamnaeste godine života malodobnik je ograničeno poslovno sposoban, što znači da on može sklopiti ugovor ali ugovor postaje valjan tek odobrenjem zakonskog zastupnika, to je šepavi pravni posao ...“ „položaj malodobnika između 14 i 18 godina imaju i osobe koje imaju više od 18 godina starosti, al im je poslovna sposobnost djelomice oduzeta ...“, „kad se govori o ograničenoj poslovnoj sposobnosti redovito se misli na malodobnike koji taj status imaju prema zakonu do stjecanja punoljetnosti. No, kad se radi o punoljetnim osobama, pa im se zbog zdravlja oduzima poslovna sposobnost, taj postupak mjerodavnih tijela nije lak i obično je dugotrajan, pa je česta situacija da je neka osoba sklopila ugovor u vrijeme kad joj još nije utvrđeno sudskom odlukom. Sudovi su u takvim prilikama redovito ocjenjivali je li osoba o kojoj se radi u vrijeme sklapanja ugovora bila stvarno poslovno sposobna, bez obzira na to što oduzimanje poslovne sposobnosti (još) nije bilo utvrđeno sudskom odlukom.“¹⁶
Prema ObZ sustav skrbničke zaštite izražava težnju da ona mora biti primjerena, individualizirana i u skladu s dobrobiti štíćenika. Međutim, može se reći da taj sustav nije u skladu sa zahtjevima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom¹⁷, jer prema toj konvenciji ne bi smjelo biti lišenja poslovne sposobnosti na temelju duševnih smetnji, kao diskriminatorne osnove.

No, svakako skrbničkom zaštitom i institutom lišenja poslovne sposobnosti pruža se zaštita osoba s duševnim smetnjama.

---

¹⁶ Gorenc, Komentar Zakona o obveznim odnosima, Zagreb, RRiF, 205, str 387. i 389.

¹⁷ Konvencije o pravima osoba s invaliditetom - *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* - najznačajniji je međunarodni akt za zaštitu osoba s invaliditetom, pa tako i osoba s duševnim smetnjama. Usvojena u New Yorku 13. prosinca 2006. uz Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, koji je usvojen u New Yorku 13. prosinca 2006., na razini Ujedinjenih naroda. Otvorena je za potpise 30. ožujka 2007. Republika Hrvatska potpisala je Konvenciju u New Yorku 30. ožujka 2007., a ratificirala 1. lipnja 2007. U odnosu na Republiku Hrvatsku stupila je na snagu 3. svibnja 2008. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom objavljen je u Narodnim novinama, Međunarodni ugovori, br: 6/07., 3/08. i 5/08, a Ispravak Zakona o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom u Narodnim novinama, Međunarodni ugovori, br.: 5/2008. Konvencija se sastoji od 25 točka i 50 članaka.

„Već je i sam pojam poslovna sposobnost u uskoj vezi s pojmom dostojanstva, jer se osobi koja ima, ponajprije pravnu sposobnost, a potom i poslovnu sposobnost priznaje u određenom smislu dostojanstvo. Kako svaka osoba rođenjem stječe pravnu sposobnost, a poslovnu punoljetnošću, zaključujemo da se dostojanstvo osoba štiti pravnim institutom poslovne odnosno pravne sposobnosti.“ Te nadalje: „U obiteljskom se pravu ljudsko dostojanstvo dodatno štiti i proglašenjem osoba nesposobnim za rasuđivanje, upravo iz razloga što mogu svojim činima, kojima ne mogu upravljati, ugroziti svoju osobnost, svoja prava i interese, a ponekad i one drugih osoba. Ugrožavanjem osobnosti, ugrožava se i dostojanstvo, pa ograničavajući ih u poduzimanju pravnih radnji i određujući im zakonskog zastupnika u osobi skrbnika, obiteljsko pravo eksplicitno brine za njihovo dostojanstvo.“¹⁸

---

¹⁸ HRABAR, Dubravka. Deontološka prosudba ljudskog dostojanstva u obiteljskom pravu. *Bogoslovska smotra*, 2007, 77.1: 29-42.

2. KONVENCIJA O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM

2.1. UVODNE NAPOMENE

Priznanje pravne i poslovne sposobnosti neraskidivo je povezano s zagaraniranim ljudskim pravima koja proizlaze iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom¹⁹:

- pravo na pristup pravdi (čl. 13.);
- pravo na slobodu od prisilnog zadržavanja u ustanovi za mentalno zdravlje, te pravo da osoba ne bude prisiljena na liječenje mentalnog zdravlja (čl. 14.);
- pravo na poštivanje nečijeg fizičkog i mentalnog integriteta (čl. 17.);
- pravo na slobodu kretanja i državljanstvo (čl. 18);
- pravo izbora mjesta života i osobe s kojima će živjeti (čl. 19.);
- pravo na slobodu izražavanja (čl. 21.);
- pravo na sklapanje braka i osnivanje obitelji (čl. 23);
- pravo na pristanak na liječenje (čl. 25.);
- te pravo da glasaju i budu birani (čl. 29).

Kada tako ne bi bilo, mogućnost ostvarenja tih i drugih prava je ugrožena. Stoga, države potpisnice Konvencije o pravima osoba s invaliditetom imaju obvezu poštivanja, zaštite i ispunjavanja prava svim osobama s invaliditetom na jednakost pred zakonom i trebaju se suzdržati od bilo kakvih radnji koje lišavaju osobe s invaliditetom od prava na jednakost pred zakonom.

Svrha te konvencije je promicanje, zaštita i osiguravanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom i promicanje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva (čl. 1. st. 1. te Konvencije)

Konvencije o pravima osoba s invaliditetom ne daje definiciju invaliditeta ili osoba s invaliditetom (person with disabilities), već daje smjernice vezane uz taj pojam i značenje koje mu pripisuje ta Konvencija.

Tako u čl. 1. st. 2. te Konvencije je određeno da su osobe s invaliditetom one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Ona je prvi međunarodni ugovor koja osobama s invaliditetom priznaje temeljna ljudska prava, pri čemu ne stvara nova prava, već nadopunjuje međunarodne ugovore o ljudskim pravima i pojašnjava državama koje obveze imaju s obzirom na postojeća prava koja se tim osobama krše ili uskraćuju, osobito osobama s duševnim smetnjama. Prema toj Konvenciji osobe s invaliditetom su

---

¹⁹ Europska unija potpisala je Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom 30. ožujka 2007., a ratificirala 23. prosinca 2010. Ona je dokument otvoren za potpis i regionalnim organizacijama.

nositelji prava i obveza koje ih čine pravnim subjektima jednakim svim drugim pravnim subjektima.

Konvencija umjesto medicinskog modela invaliditeta, uvodi socijalni model koji ističe da problem osoba s invaliditetom ne proizlazi iz njihove različitosti, već iz ograničenja koje im nameće društvo. Socijalni model invaliditeta traži da se prilagodbom okoline i pružanje podrške neovisnom življenju invaliditet svede na najmanju mjeru, sudjelovanjem u izboru, donošenjem odluka i preuzimanjem odgovornosti svih članova društva uključujući i osoba s invaliditetom. To znači da Konvencija traži da se poduzmu odgovarajuće mjere usmjerene na osiguranje potrebne pomoći osobama s invaliditetom za ostvarivanje poslovne sposobnosti

Kod medicinskog pristupa, bit problema je u osobama s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama te se problem rješava tako da se te osobe liši poslovne sposobnosti i stave pod skrbništvo, a socijalni pristup, kao pristup sa aspekta ljudskih prava, tvrdi da je problem društvo te da treba omogućiti od strane društva adekvatna i učinkovita podrška pri donošenju odluka. Time se na osobe s invaliditetom ne gleda kao objekte milosrđa koje su nesposobne odlučivati i za koje se moraju brinuti drugi i odlučivati umjesto njih, nego na subjekte koji imaju svoja prava. Taj pristup polazi od preostale sposobnosti koju ta osoba ima i traži sustav potpore kako bi se osobi njezine mogućnosti izjednačile s mogućnostima ostalih osoba.

U preambuli te Konvencije u točki (e) naznačeno je da je invaliditet koncept koji se još uvijek razvija te da invaliditet nastaje kao rezultat međudjelovanja osoba s oštećenjima i prepreka koje proizlaze iz stajališta njihove okoline te iz prepreka koje postoje u okolišu, a koje onemogućuju njihovo puno i djelotvorno sudjelovanje u društvu na izjednačenoj osnovi s drugim ljudima.

Isto tako u preambuli te Konvencije, točka (h) navedeno je da diskriminacija bilo koje osobe na osnovi invaliditeta predstavlja povredu prirođenog dostojanstva i vrijednosti čovjeka. No, zabrana diskriminacije ne znači da se ne priznaje raznolikost osoba s invaliditetom, kako proizlazi iz točke (i) te preambule.

Opća načela Konvencije izražena su odredbi članka 3.:

- poštivanje urođenog dostojanstva, osobne autonomije uključujući slobodu osobnog izbora i neovisnost osoba,
- nediskriminacija,
- puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo,
- poštivanje razlika i prihvaćanje osoba s invaliditetom kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti,
- jednakost mogućnosti,
- pristupačnost,
- jednakost između muškaraca i žena,
- poštivanje razvojnih sposobnosti djece s teškoćama u razvoju i poštivanje prava djece s teškoćama u razvoju na očuvanje vlastitog identiteta.

Kod tumačenja tih načela možemo posegnuti za onima danim u Vodiču za organizacije koje prate ljudska prava Ujedinjenih naroda, Ureda visokog povjerenika

za ljudska prava, - praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Serija za stručno usavršavanje br. 17²⁰:

Urođeno dostojanstvo je vrijednost svake osobe. Poštivanje dostojanstva osobe s invaliditetom znači cijeniti njihovo iskustvo i mišljenje i omogućiti im da ih iznose.

Osobna autonomija znači upravljati vlastitim životom i imati slobodu osobnog izbora. Kod osoba s invaliditetom to znači da one imaju pravo na ravnopravnoj osnovi s drugim ljudima u zajednici izabrati način života i da su izloženi minimalnom uplitanju u njihov privatni život te da mogu donositi vlastite odluke uz odgovarajuću podršku gdje je to potrebno.

Nediskriminacija znači da su svima zajamčena sva prava bez razlikovanja, isključivanja na osnovi invaliditeta ili drugih osnova (rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovinskog statusa, rođenja, dobi ili drugog statusa).

Pojmovi puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje i pristupačnost znače da je društvo, i u javnoj i privatnoj sferi, organizirano na način kako bi se svim ljudima omogućilo puno sudjelovanje. Puno uključivanje u društvo znači da se osobe s invaliditetom prihvaća i poštuje kao ravnopravne sudionike. Na njihove potrebe se gleda kao na sastavni dio društvenog i ekonomskog poretka, a ne kao na „specijalne“ potrebe.

Poštivanje razlika podrazumijeva prihvaćanje drugih u kontekstu međusobnog razumijevanja. Ono uključuje prihvaćanje invaliditeta kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti. Unatoč nekim vidljivim ili očitim razlikama, svi ljudi imaju jednaka prava i dostojanstvo.

Jednakost mogućnosti znači stvaranje društvenih uvjeta koji poštuju različitost i stvore društveni uvjeti koji poštuju različitost, nastoje otkloniti nedostatke i osigurati sudjelovanje u potpunosti i pod jednakim uvjetima.

S aspekta problematike lišenja poslovne sposobnosti možemo reći da je srž te Konvencije u odredbama članka 12. i 13.

2.2. JEDNAKOST PRED ZAKONOM - ČLANAK 12. KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM

Odredbom čl. 12. Konvencije, koji određuje jednakost pred zakonom, određeno je:

1. „Države stranke ponovo potvrđuju da osobe s invaliditetom imaju pravo svugdje biti priznate kao osobe jednake pred zakonom.
2. Države stranke će prihvatiti da osobe s invaliditetom imaju pravnu (i poslovnu* - ispravak Zakona o potvrđivanju...) sposobnost (pravni položaj) na jednakoj osnovi kao i druge osobe u svim aspektima života.

---

²⁰ https://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&task=doc...gid...

3. Države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale pristup potpore koja bi im mogla biti potrebna za ostvarivanje pravne sposobnosti.
4. Države stranke osigurati će da sve mjere koje se odnose na ostvarivanje pravne sposobnosti predvide odgovarajuće i djelotvorne zaštitne mehanizme koji će sprečavati zlorabu u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava. Takvi zaštitni mehanizmi osigurati će da mjere koje se odnose na ostvarivanje pravne sposobnosti poštuju prava, volju i sklonosti te osobe, da se iz njih isključi sukob interesa i zloraba utjecaja, da su razmjerne i prilagođene osobnim okolnostima, da se primjenjuju u najkraćem mogućem vremenu i da podliježu redovitoj reviziji nadležnog, nezavisnog i nepristranog tijela vlasti ili sudbenoga tijela. Zaštitni mehanizmi bit će razmjerni sa stupnjem kojim takve mjere utječu na prava i interese osobe.
5. U skladu s odredbama ovog članka države stranke poduzet će odgovarajuće i djelotvorne mjere radi osiguranja jednakih prava osoba s invaliditetom da posjeduju i nasljeđuju imovinu, kontroliraju svoje vlastite financijske poslove i imaju jednak pristup bankovnim kreditima, hipotekama i drugim oblicima financiranja, te će također osigurati da osobe s invaliditetom ne budu bez vlastite volje (arbitrarno) lišene svojega vlasništva.“

Sagledavajući navedenu odredbu s pozicije prava na autonomiju i samoodređenje, nameće se pitanje može li osoba s duševnim smetnjama, pogotovo s težim duševnim smetnjama, izraziti pravno relevantnu volju u situaciji kada se utvrdi da ona nije sposobna brinuti se o nekom od svojih prava ili interesa, da ona ne može ni stvoriti vlastitu volju. To se zrcali kod mnogobrojnih pravnih odnosa u koje ona stupa, posebno kod raspolaganja imovinom, kod donošenja odluka o zdravlju, te drugih odluka u ranijoj životnoj dobi, kao što su odluke o školovanju, zaposlenju i sl. S druge strane, to ima i učinak na pravnu sigurnost. Nadalje, moguće su i zlorabe od kojih interese tih osoba treba zaštititi. Pored toga, postoje osobe koje nisu uopće sposobne brinuti se o sebi pa ni donositi odluke, niti informirane odluke. Upravo je onda dužnost društva/države da im pruži potpunu zaštitu.

S druge strane, jedan od ciljeva Konvencije o pravima osoba s invaliditetom bio je spriječiti da se u svakom slučaju osobe s duševnim smetnjama u potpunosti liše poslovne sposobnosti i da se njihovo zastupanje u cijelosti prenese na skrbnika. No, ima slučajeva kod teških oblika duševnih smetnji da je potrebno oduzeti poslovnu sposobnost. Iz sadržaja odredbe članka 12. stavak 4. Konvencije ne bi proizlazilo da to nije moguće.

Nadalje, sama odredba članka 12. Konvencije ne koristi termin „odlučivanje uz podršku“ već govori o obvezi države potpisnice da osobama s invaliditetom pruži „podršku“ kada je ona potrebna osobi s invaliditetom prilikom ostvarivanja poslovne sposobnosti. To znači da društvo mora ponuditi i neformalne okvire odlučivanja uz podršku, kao i formalnije mjere potpore, a koje mogu uključivati osobnu podršku, sustave osobnog proračuna itd.

Raniji hrvatski sustav lišenja poslovne sposobnosti bio je u neskladu sa zahtjevima te Konvencije. Pitanja osoba s invaliditetom pitanja su temeljnih ljudskih prava, prvenstveno građanskih prava. Tek nakon toga to su pitanja socijalnog, medicinskog i dr. prava. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom zahtijeva

individualan pristup pojedincu s invaliditetom, imajući u vidu njegove sposobnosti koje nisu narušene invaliditetom.

Biti lišen poslovne sposobnosti znači biti onemogućen u donošenju odluka o zdravstvenom, uključujući i psihijatrijskom tretmanu, o raspolaganju s novcem, gdje živjeti, o kontaktima s djecom, biti onemogućen sudjelovati u izborima, pristupu sudu.

Za osobe koje nisu u mogućnosti same štiti svoja prava i interese, ako imaju osiguranu adekvatnu ili obiteljsku ili drugu skrb ili ako se njihova prava i interesi mogu zaštititi nekim od instituta skrbništva za poseban slučaj – za primanje mirovine, ostvarivanje socijalnih, zdravstvenih i dr. prava, nije uvijek potrebno pokretati postupak lišenja poslovne sposobnosti. Potrebno je težiti da se čim manje zadire u temeljna ljudska prava.

Prilikom donošenja odluke vezane za lišenje poslovne sposobnosti potrebno je uzeti u obzir stupanj očuvane sposobnosti pojedinca za samostalno djelovanje.

Kod samog donošenja odluke o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti (u izreci odluke) potrebno je specificirati u kojim segmentima osoba nije sposobna štiti svoja prava i interese upotrebom generičkih pojmova koji su dovoljno određeni i prilagodljivi svim pravnim situacijama - „raspolaganje i upravljanje imovinom većeg opsega“, „upravljanje i raspolaganje redovnim primanjima i sl.“. S druge strane, postoje razmišljanja da bi se sudskom odlukom trebalo čim detaljnije specificirati u kojim segmentima je osoba lišena poslovne sposobnosti. Međutim, nemoguće je primjerice kod „poduzimanja pravnih radnji i poslova“ predvidjeti sve pravne radnje i poslove, čime se ukazuje upotreba generičkih pojmova, osim kada postoji mogućnost detaljnije specifikacije.

Kada se govori o potpori u smislu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, tu potporu bi mogla pružati pojedina osoba, ali i mreža osoba ili tim osoba. Potpora može biti stalna ili povremena. Ona se može sastojati u pojašnjavanju pitanja o kojima se treba odlučiti, u pojašnjavanju izbora odluke, značenju i njenim posljedicama, zatim pojašnjavanju i razumijevanju odluke o izboru. Samu odluku bi trebala donijeti osoba s invaliditetom, jer se polazi od presumpcije da je osoba s invaliditetom sposobna za donošenje odluka koje se na nju odnose te da sama činjenica postojanja invaliditeta, odnosno duševne smetnje, nije dovoljna za lišenje poslovne sposobnosti, već je štoviše tu sposobnost potrebno očuvati u mjeri u kojoj je to najviše moguće.

Dakle, kod oblike zaštite koje se mogu pružati potrebno je razlikovati

- 1/ - pomoć u donošenju odluka, kao odlučivanje uz potporu, od
- 2/ - odlučivanja kojim se nadopunjavanja volja osobe, kao oblik potpomognutog odlučivanja, te od
- 3/- odlučivanja umjesto te osobe s duševnim smetnjama, kao skrbničko, supstitucijsko, odlučivanje.

Postoje nesuglasnosti vezane za točan sadržaj članka 12. Konvencije - osobito vezano za sadržaj vezan uz promjenu paradigme: „osobe s invaliditetom imaju poslovnu sposobnost na jednakoj osnovi kao i druge osobe“. Zagovornici prava osoba s invaliditetom smatraju da se poslovna sposobnost osoba s invaliditetom ne

može se ni na koji način ograničiti te da sve pravne institucije koje dovode do ograničenja poslovne sposobnosti krše tu konvenciju. Protivnici tog stajališta ističu da postoje razlike koje ne proizlaze iz zakona već iz prirode stvari, između osoba bez invaliditeta i osoba sa invaliditetom odnosno nekih osoba s invaliditetom, jer da one imaju urođene nesposobnosti da donesu kompetentne odluke u određenim sferama života.

Iako postoje različito izražena shvaćanja, odgovor na pitanje je li odredba članka 12. stavak 4. te Konvencije u potpunosti isključila institut lišenja poslovne sposobnosti bio bi negativan. U slučajevima teških oblika invaliditeta, odnosno duševnih smetnji, kada te osobe nisu u stanju iskazivati svoju volju, zaštitu je moguće ostvariti kroz institut skrbništva i lišenja poslovne sposobnosti. Zamislimo osobu u vegetativnom stanju. Navedena odredba govori da će zaštitni mehanizmi osigurati da su mjere razmjerne i prilagođene osobnim okolnostima, pa se može zaključiti da ta Konvencija traži da se osobama koje ne mogu biti poslovno sposobne osigura potpora, no da postoje situacije u kojima potpora ne može pomoći te mora doći do supstitucijskog donošenja odluka. Konvencija ne nudi rješenje za te situacije, već su države te koje moraju iznaći rješenje za uređenje tih iznimaka.

Radi pravilnije interpretacije odredbe čl. 12. Konvencije navode se izvodi iz Općeg komentara br. 1./2014. sa 11. sjednice Odbora za prava osoba s invaliditetom Ujedinjenih Naroda²¹:

” ...

11. Članak 12., stavak 1. potvrđuje pravo osoba s invaliditetom da budu priznate kao osobe jednake pred zakonom. To jamči da se svako ljudsko biće poštuje kao osobu koja posjeduje pravnu i poslovnu osobnost, što je preduvjet za priznavanje poslovne sposobnosti osobe.

12. Članak 12., stavak 2. priznaje da osobe s invaliditetom imaju pravnu i poslovnu sposobnost na jednakoj osnovi s drugima u svim područjima života. Poslovna sposobnost uključuje sposobnost da osoba bude i nositelj prava i sudionik po zakonu. Poslovna sposobnost da osoba bude nositelj prava daje pravo osobi na punu zaštitu svojih prava od strane pravnog sustava. Poslovna sposobnost da osoba bude sudionik po zakonu priznaje tu osobu kao izvršitelja s ovlasti sudjelovanja u transakcijama i stvaranju, mijenjanju ili raskidu pravnih odnosa. Pravo na zastupanje samoga sebe pred zakonom predviđeno je u članku 12., stavku 5. Konvencije, koji obrazlaže dužnost Država stranaka da „poduzmu sve odgovarajuće i djelotvorne mjere radi osiguranja jednakih prava osoba s invaliditetom da posjeduju i nasljeđuju imovinu, kontroliraju vlastite financijske poslove i imaju jednak pristup bankovnim kreditima, hipotekama i drugim oblicima financiranja, te ... osigurati da osobe s invaliditetom ne budu samovoljno lišene svoje imovine”.

13. Poslovna sposobnost i ubrojivost različiti su koncepti. Poslovna sposobnost je sposobnost posjedovanja prava i dužnosti (pravni položaj) i ostvarivanja tih prava i dužnosti (pravno zastupništvo). To je ključ pristupanju smislenom sudjelovanju u društvu. Ubrojivost se odnosi na vještine osobe u donošenju odluka, koje prirodno variraju od osobe do osobe i mogu biti različite za određenu osobu, ovisno o mnogim čimbenicima, uključujući okolišne i društvene čimbenike. Pravni instrumenti poput Opće deklaracije o ljudskim pravima (čl. 6.), Međunarodnog pakta o građanskim i

---

²¹ www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&task=doc_details&gid...

političkim pravima (čl. 16.) i Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (čl. 15.) ne određuju razliku između mentalne i poslovne sposobnosti. No članak 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom jasno navodi da „nezdravo stanje uma” i druge diskriminatorne oznake nisu legitimni razlozi za lišavanje poslovne sposobnosti (te pravnog položaja i pravnog zastupništva). Na temelju članka 12. Konvencije, smatrani ili stvarni deficiti u ubrojivosti ne smiju se rabiti kao opravdanje za uskraćivanje poslovne sposobnosti.

14. Poslovna sposobnost je urođeno pravo za sve ljude, uključujući i osobe s invaliditetom. Kao što je gore navedeno, sastoji se od dva dijela. Prvi je pravni položaj u kojem osoba ima prava i prepoznata je kao pravna osoba pred zakonom. To može uključivati, na primjer, posjedovanje rodnog lista, traženje liječničke pomoći, upis na birački popis ili podnošenje zahtjeva za putovnicu. Drugi je pravno zastupništvo u kojem osoba ima pravo rabiti ta prava te joj te aktivnosti priznaje zakon. Taj se dio često uskraćuje ili umanjuje osobama s invaliditetom. Na primjer, zakoni mogu omogućiti osobama s invaliditetom da posjeduju imovinu, ali ne moraju uvijek poštovati sve aktivnosti koje su poduzeli u vidu kupnje i prodaje nekretnina. Poslovna sposobnost znači da su svi ljudi, uključujući i osobe s invaliditetom imaju pravni položaj i pravno zastupništvo jednostavno na osnovi bivanja ljudskim bićem. Dakle, oba dijela poslovne sposobnosti moraju se priznati kako bi se ispunilo pravo na poslovnu sposobnost; ne mogu biti odvojeni. Koncept ubrojivosti vrlo je kontroverzan sam po sebi. Ubrojivost nije, kao što se obično predstavlja, objektivan, znanstveni fenomen koji se pojavljuje u prirodi. Ubrojivost ovisi o društvenim i političkim kontekstima, kao što su disciplina, profesije i prakse koji igraju dominantnu ulogu u procjeni ubrojivosti.

15. U većini izvještaja o Državama strankama koje je odbor ispitao do sada, koncepti ubrojivosti i poslovne sposobnosti se spajaju tako da, kada se smatra da osoba ima oslabljene vještine donošenja odluka, često zbog kognitivnih ili psihosocijalnih teškoća, njegov ili njezin zakonski položaj za donošenje određene odluke se uklanja. Ta se odluka donosi samo na temelju dijagnoze oštećenja (pristup statusa), ili ako osoba donese odluku za koju se smatra da ima negativne posljedice (pristup ishoda), ili ako se smatra da su vještine donošenja odluka osobe manjkave (funkcionalni pristup). Funkcionalni pristup pokušava procijeniti ubrojivost i uskratiti poslovnu sposobnost u skladu s tim. Često se temelji na tome može li osoba razumjeti prirodu i posljedice odluke i/ili može li on ili ona rabiti ili procijeniti relevantne informacije. Ovaj pristup je manjkav zbog dva ključna razloga: (a) na diskriminirajući način se primjenjuje na osobe s invaliditetom; te (b) pretpostavlja da je u stanju točno procijeniti unutarnji ustroj ljudskog uma, i ako osoba ne prođe procjenu, onda mu/joj uskraćuje temeljno ljudsko pravo - pravo na Jednakost pred zakonom. U svim tim pristupima, invalidnost osobe i/ili vještine donošenja odluka uzimaju se kao opravdani razlog za uskraćivanje njihove poslovne sposobnosti i spuštanje njihova statusa kao osobe pred zakonom. Članak 12. ne dopušta takvo diskriminirajuće uskraćivanje poslovne sposobnosti, već naprotiv, zahtijeva da se pruža podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti.

16. Članak 12., stavak 3., priznaje da Države stranke imaju obvezu osigurati osobama s invaliditetom pristup podršci u ostvarivanju svoje pravne sposobnosti. Države stranke moraju se suzdržati od poricanja osobama s invaliditetom njihove poslovne sposobnosti i moraju, naprotiv, osigurati osobama s invaliditetom pristup podršci potrebnoj za donošenje odluka koje imaju pravni učinak.

17. Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti mora poštivati prava, volju i sklonosti osoba s invaliditetom i ne smije biti zamjensko odlučivanje. Članak 12.,

stavak 3., ne precizira u kojem obliku potpora treba biti. „Podrška” je širok pojam koji obuhvaća neformalnu i formalnu podršku, različitih vrsta i intenziteta. Na primjer, osobe s invaliditetom mogu odabrati jednu ili više pouzdanih osoba za podršku kako bi im pomogli u ostvarivanju njihove poslovne sposobnosti za određene vrste odluka, ili mogu zatražiti druge oblike potpore, kao što je podrška ravnopravnih osoba, zastupanje (uključujući podršku za samostalno zastupanje) ili pomoć u komunikaciji. Podrška za osobe s invaliditetom u ostvarivanju njihove poslovne sposobnosti može uključivati mjere koje se odnose na univerzalni dizajn i pristupačnost - na primjer, zahtijevanje od privatnih i javnih aktera, kao što su banke i financijske institucije, da pružaju informacije u razumljivom formatu ili da pružanju profesionalno tumačenje na znakovnom jeziku - kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo obavljanje pravnih radnji potrebnih za otvaranje bankovnog računa, sklapanje ugovora ili obavljanje drugih društvenih transakcija. Podrška također može predstavljati razvoj i prepoznavanje različitih, nekonvencionalnih metoda komunikacije, a posebno za osobe koje koriste neverbalne oblike komunikacije kako bi izrazile svoju volju i sklonosti. Za mnoge osobe s invaliditetom, sposobnost planiranja unaprijed važan je oblik podrške, pri čemu mogu navesti svoju volju i sklonosti koje bi trebalo slijediti u vrijeme kada oni neće biti u mogućnosti komunicirati svoje želje drugima. Sve osobe s invaliditetom imaju pravo na planiranje unaprijed i treba im dati priliku da to učine na ravnopravnoj osnovi s drugima. Države stranke mogu pružiti razne oblike mehanizama planiranja unaprijed za udovoljavanje različitim sklonostima, ali sve opcije treba biti nediskriminirajuće. Potporu treba pružiti osobi, ako postoji potreba, da ispuni proces planiranja unaprijed. Točku u kojoj naputak o pripremi unaprijed stupa na snagu (i prestaje imati učinak) određuje osoba te to treba uključiti u tekst naputka; ne bi trebala biti temeljena na procjeni da osobi nedostaje ubrojivost.

18. Vrsta i intenzitet potpore koju treba osigurati značajno će se razlikovati od jedne osobe do druge, zbog različitosti osoba s invaliditetom. To je u skladu s člankom 3. (d), koji navodi „poštivanje razlika i prihvaćanje osoba s invaliditetom kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti” kao opće načelo Konvencije. U svim razdobljima, pa i u kriznim situacijama, osobna autonomija i kapacitet osoba s invaliditetom za donošenje odluka moraju se poštivati.

19. Neke osobe s invaliditetom samo traže priznavanje prava na poslovnu sposobnost na jednakoj osnovi s drugima, kako je predviđeno u članku 12., stavku 2. Konvencije, a ne žele ostvariti svoje pravo na potporu, kao što je predviđeno u članku 12., stavku 3.

20. Članak 12., stavak 4. ocrta zaštitu koje moraju biti prisutne u sustavu potpore tijekom ostvarivanja poslovne sposobnosti. Članak 12., stavak 4., mora se čitati zajedno s ostatkom članka 12. i čitavom Konvencijom. On od Država stranaka zahtijeva da stvore odgovarajuće i učinkovite mjere zaštite za uporabu poslovne sposobnosti. Osnovna svrha ovih mjera zaštite mora biti osiguranje poštivanja prava, volje i sklonosti osoba. Kako bi se to ostvarilo, mjere zaštite moraju osigurati zaštitu od zlostavljanja na ravnopravnoj osnovi s drugima.

21. Ako nakon uloženi znatnih napora nije izvedivo odrediti volju i sklonosti pojedinca, odredbu "najboljeg interesa" treba zamijeniti „najbolje tumačenje volje i sklonosti”. To poštuje prava, volju i sklonosti pojedinca u skladu s člankom 12., stavkom 4. Načelo „najboljeg interesa” nije mjera zaštite u skladu s člankom 12. u odnosu na odrasle. Paradigma „volje i sklonosti” mora se zamijeniti paradigmom „najboljeg interesa” kako bi se osiguralo da osobe s invaliditetom imaju pravo na poslovnu sposobnost na jednakoj osnovi s drugima.

22. Svi ljudi riskiraju biti predmetom „nedopuštenog utjecaja“, ali to može biti pogoršano za one koji se pri donošenju odluka oslanjaju na potporu drugima. Nedopušteni utjecaj karakterizira se kao postojeći, ako kvaliteta interakcije između osobe koja pruža podršku i osobe koja prima podršku uključuje znakove straha, agresije, prijetnje, prijevare ili manipulacije. Mjere zaštite za ostvarivanje poslovne sposobnosti moraju sadržavati zaštitu od prekomjernog utjecaja; međutim, zaštita mora poštivati prava, volju i sklonosti te osobe, uključujući i pravo na rizik i pogreške.

23. Članak 12., stavak 5. zahtijeva od Država stranaka da poduzmu mjere, uključujući zakonodavne, upravne, sudske i druge praktične mjere, kako bi se osigurala prava osoba s invaliditetom s obzirom na financijske i ekonomske poslove na ravnopravnoj osnovi s drugima. Pristup financijama i imovini tradicionalno je uskraćen osobama s invaliditetom na temelju medicinskog modela invaliditeta. Taj pristup negiranja poslovne sposobnosti osobama s invaliditetom za financijska pitanja mora se zamijeniti podrškom za ostvarivanje poslovne sposobnosti, u skladu s člankom 12., stavkom 3. Na isti se način i spol ne smije rabiti kao osnova za diskriminaciju u području financija i imovine, kao ni invalidnost. ...“

Uspoređujući odlučivanje uz podršku i skrbničko odlučivanje može se reći da za razliku od odlučivanja uz podršku, kod skrbničkog odlučivanja skrbnici su osobe koje „znaju što je dobro“ za osobu, taj sustav se temelji na odnosu zaštitničke podložnosti gdje skrbnik djeluje u ime odrasle osobe, u njenom najboljem interesu. U sustavu skrbništva sud ili drugo tijelo, centar za socijalni rad ili tijelo nadležno za poslove skrbništva, dodjeljuje skrbnika. To je paternitetski odnos.

Odnos osobe s invaliditetom i osobe koja joj pruža podršku je odnos povjerenja. Odlučivanje uz podršku temelji se na slobodnom dijalogu osobe koja pruža i kojoj se pruža podrška. Za razliku od sustava skrbništva gdje se najčešće radi o jednoj do dvije osobe skrbnika, u sustavu podrške moguće je formirati mrežu podrške, pri čemu se ne mora raditi o profesionalnim osobama već se može raditi o osobama iz redova prijatelja, obitelji ili lokane zajednice. Za naglasiti je da odluka nije rezultat dogovora osoba, već rezultat vlastite odluke osobe koja prima podršku na temelju informacija koje mu je dao davatelj podrške²².

Za naglasiti je da odlučivanje uz podršku treba priznati kao potpuno drugačiji institut u odnosu na supstitucijsko donošenje odluka, a ne kao novo načelo uz skrbništvo. To nije institut koji zamjenjuje skrbništvo već ima šire značenje, da se samostalno donose odluke u svim sferama života.

Vezano za odlučivanju uz podršku, osoba koja tu podršku pruža imala bi zadatak koji bi se ogledao primjerice

- u omogućavanju osobi kojoj se pruža podrška da donese vlastitu odluku,
- u izboru odluke na temelju prethodno danih informacija,
- da osoba kojoj se pruža podrška shvati mogućnost postojanja izbora odluka i sadržaj tih alternativa te posljedice pojedinog izbora,
- u pomoći osobi da izrazi svoju odluku drugima,
- da poštuje želje i interese osobe.

---

²² Tako primjerice sustav u Švedskoj osobama s psihosocijalnim teškoćama omogućuje osobnog pravobranitelja, bez procedure i mogu ostati anonimne.

Države, pored toga trebaju omogućiti i druga pravna rješenja koja omogućuju osobama s invaliditetom da budu poslovno sposobne, kao što su punomoć i anticipirane naredbe, te skrbništvo temeljeno na suodlučivanju.

Sama pomoć u odlučivanju može biti i neformalna na nivou obitelji koja se brine o toj osobi, od strane prijatelja, kao neformalni skrbnici. Ona može biti i formalna, kao što je skrbništvo, zatim kao pojedinačna pomoć ali i putem institucija kao što su udruge za pomoć i zastupanja duševno bolesnih osoba, pravobraniteljstva, sud, i sl. ovisno o postojećim zakonskim rješenjima pojedinih država.

Zaključno, vezano za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom potrebno je naglasiti da ona predviđa sustav kontrola i sankcija. Stanje prava u pojedinim zemljama prati se putem izvješća zemalja Odboru za prava osoba s invaliditetom iz članka 34. Odredbe članka 31. do 50. Konvencije uređuju provedbu i praćenje provedbe konvencije. Tako Odbor razmatra izvješće i sačinjava svoje prijedloge i opće preporuke prosljeđuje odnosnoj državi stranci, a izvješća, kao i prijedlozi i preporuke Odbora, države stranke stavljaju na raspolaganje javnosti.

Detaljnije, s obzirom na temu ovog rada, Odbor za prava osoba s invaliditetom Ujedinjenih Naroda, u Općem komentaru br. 1./2014. sa 11. sjednice, je nadalje naznačio:

” ... ..

- pod točkom 25.: „ *Kako bi se u potpunosti prepoznala „sveopća poslovna sposobnost”, pri čemu sve osobe, bez obzira na invaliditet ili vještine donošenja odluka, svojstveno posjeduju poslovnu sposobnost, države stranke moraju ukinuti negiranje poslovne sposobnosti koje je diskriminirajuće na temelju invaliditeta u svrsi ili učinku.*

- pod točkom 26.: „ *... Države stranke moraju „preispitati zakone koje omogućuju skrbništvo i starateljstvo, i poduzeti mjere za razvoj zakona i politika koji će zamijeniti režim zamjenskog odlučivanja s podrškom odlučivanju, koja poštuju autonomiju, volju i sklonosti osobe”,*

te nadalje:

- pod točkom 27.: „ *Zamjenski režimi donošenja odluka mogu imati mnogo različitih oblika, uključujući potpuno skrbništvo, sudske zabrane i djelomično skrbništvo. Međutim, ti režimi imaju određene zajedničke karakteristike: mogu se definirati kao sustav u kojem (i) je poslovna sposobnost oduzeta osobi, čak i ako je to u odnosu na jednu odluku; (ii) zamjenski donositelj odluka može biti imenovan od strane nekoga osim dotične osobe te se to se može učiniti protiv njihove volje; te (iii) svaka odluka koju donese zamjenski donositelj odluka temelji se na onome za što se vjeruje da je u objektivnom „najboljem interesu” dotične osobe, umjesto da se temelji na volji i željama osobe.*

- pod točkom 28.: “ *Obveza Država stranaka na zamjenu zamjenskog režima odlučivanja s odlučivanjem uz podršku zahtijeva ukidanje zamjenskih režima odlučivanja te razvoj alternativa za podršku odlučivanju. Razvoj sustava za odlučivanje uz podršku istovremeno s održavanjem zamjenskih režima odlučivanja nije u potpunosti usklađen sa člankom 12. Konvencije.*

- pod točkom 29.: „ *Režim odlučivanja uz podršku obuhvaća različite mogućnosti podrške koje daju primat volji i sklonostima osobe te poštivanju normi ljudskih prava. On bi trebao osigurati zaštitu svih prava, uključujući i one koje se*

odnose na autonomiju (pravo na poslovnu sposobnost, pravo na jednakost pred zakonom, pravo na odabir mjesta za život, itd.), te prava koja se odnose na slobodu od zlostavljanja i maltretiranja (pravo na život, pravo na tjelesni integritet, itd.). Nadalje, sustavi odlučivanja uz podršku ne smiju pretjerano upravljati životima osoba s invaliditetom. Iako se režim odlučivanja uz podršku može pojaviti u mnogim oblicima, oni svi moraju sadržavati određene ključne odredbe koje će osigurati sukladnost s člankom 12. Konvencije, uključujući i sljedeće:

(a) Odlučivanje uz podršku mora biti dostupno svima. Razina potreba podrške za osobu, osobito ako je visoka, ne bi trebala biti zapreka za dobivanje potpore u odlučivanju;

(b) Svi oblici podrške u ostvarivanju poslovne sposobnosti, uključujući i intenzivnije oblike potpore, moraju se temeljiti na volji i želji osobe, a ne na onome za što se smatra da je u njihovom objektivnom interesu;

(c) Način komunikacije osobe ne smije biti zapreka za dobivanje podrške u odlučivanju, čak i ako je ta komunikacija nekonvencionalna, ili je razumije vrlo malen broj ljudi;

(d) Pravno prepoznavanje osobe/a koja pruža podršku, koju je formalno odabrala osoba, mora biti dostupno i pristupačno, a Države imaju obvezu olakšati stvaranje podrške, posebno za ljude koji su izolirani i nemaju pristup prirodno prisutnoj podršci u zajednici. To mora uključivati i mehanizam za treće strane kroz koji one mogu provjeravati identitet osobe za podršku, kao i mehanizam za treće osobe kroz koji one mogu osporiti djelovanje osobe za podršku ako vjeruju da osoba za podršku ne djeluje u skladu s voljom i željama dotične osobe;

(e) za usklađenje sa zahtjevima navedenim u članku 12. stavku 3. Konvencije, kako bi države stranke poduzele mjere za „osiguravanje pristupa” potrebnoj podršci, države stranke moraju osigurati da je podrška dostupna uz nominalne troškove ili bez ikakvih troškova za osobe s invaliditetom te da nedostatak financijskih sredstava nije zapreka pristupu podršci u ostvarivanju poslovne sposobnosti;

(f) podrška u donošenju odluka ne smije se rabiti kao opravdanje za ograničavanje drugih temeljnih prava osoba s invaliditetom, a posebno prava glasa, prava na brak, ili stvaranje građanskog partnerstva i osnivanje obitelji, reproduktivna prava, roditeljska prava, prava davanja suglasnosti na intimne odnose i liječenja, te prava na slobodu;

(g) osoba mora imati pravo odbiti podršku i ukinuti ili promijeniti odnos podrške u bilo koje vrijeme;

(h) mjere zaštite moraju se postaviti na sve procese koji se odnose na poslovnu sposobnost i podršku u ostvarivanju poslovne sposobnosti. Cilj zaštite je osigurati da se volje i želje osobe poštuju.

(i) Pružanje podrške za ostvarivanje poslovne sposobnosti ne smije ovisiti o procjeni ubrojivosti; novi, nediskriminirajući pokazatelji potrebe za podrškom potrebni su u pružanju podrške pri ostvarivanju poslovne sposobnosti.;

...

31. Priznanje pravne i poslovne sposobnosti neraskidivo je povezano s uporabom mnogih drugih ljudskih prava koja proizlaze iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, uključujući, ali ne ograničavajući se na, pravo na pristup pravdi (čl. 13.); pravo na slobodu od prisilnog zadržavanja u ustanovi za mentalno zdravlje, te pravo da ne osoba ne bude prisiljena na liječenje mentalnog zdravlja (čl. 14.); pravo na poštivanje nečijeg fizičkog i mentalnog integriteta (čl. 17.); pravo na slobodu kretanja i državljanstvo (čl. 18); pravo izbora mjesta života i osobe s kojima će živjeti (čl. 19.); pravo na slobodu izražavanja (čl. 21.); pravo na sklapanje braka i osnivanje obitelji

(čl. 23); pravo na pristanak na liječenje (čl. 25.); te pravo da glasaju i budu birani (čl. 29). Bez prepoznavanja osobe kao osobe pred zakonom, sposobnost uspostave, korištenja i provedbe tih prava te mnogih drugih prava predviđenih Konvencijom, značajno je ugrožena.

32. Kako bi se postigla jednakost pred zakonom, poslovna se sposobnost ne smije odbiti na diskriminirajući način. Članak 5. Konvencije jamči jednakost za sve osobe pred zakonom, kao i pravo na jednaku zaštitu zakona. On izričito zabranjuje svaku diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Diskriminacija na osnovi invaliditeta definirana je u članku 2. Konvencije kao „svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda“. Uskraćivanje poslovne sposobnosti koje ima za svrhu ili učinak uplitanje u prava osoba s invaliditetom na jednakost pred zakonom je kršenje članaka 5. i 12. Konvencije. Države imaju mogućnost ograničavanja poslovne sposobnosti osobe na temelju određenih okolnosti, kao što su bankrot ili kaznene osude. Međutim, pravo na jednakost pred zakonom i slobodu od diskriminacije zahtijeva da, ako država uklanja poslovnu sposobnost, to mora biti na istoj osnovi za sve osobe. Uskraćivanje poslovne sposobnosti ne smije se temeljiti na individualnoj osobini kao što su spol, rasa, ili invalidnost, ili imati svrhu ili učinak drukčijeg tretiranja osobe ...

... Pravo na jednakost pred zakonom podrazumijeva da je poslovna sposobnost univerzalna osobina svojstvena svim osobama na temelju njihove ljudskosti i mora se podržati za osobe s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugima. Poslovna je sposobnost neophodna za ostvarivanje građanskih, političkih, ekonomskih, društvenih i kulturnih prava. Dobiva poseban značaj osobama s invaliditetom kad moraju donijeti temeljne odluke u vezi njihova zdravlja, obrazovanja i rada. Uskraćivanje poslovne sposobnosti osobama s invaliditetom, u mnogim slučajevima, dovelo je do toga da su te osobe lišene mnogih temeljnih prava, uključujući i pravo glasa, pravo na brak i zasnivanje obitelji, reproduktivna prava, roditeljsko pravo, pravo davanja pristanka na intimne odnose i liječenje te pravo na slobodu.

9. Na sve osobe s invaliditetom, uključujući i one s fizičkim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjima, može utjecati lišavanje poslovne sposobnosti i zamjensko odlučivanje. Međutim, osobe s kognitivnim ili psihosocijalnim teškoćama bile su, i još uvijek jesu, nerazmjerno pogođene zamjenskim režimima odlučivanja i lišavanjem poslovne sposobnosti. Odbor potvrđuje da status osobe kao osobe s invaliditetom ili postojanje oštećenja (uključujući fizička ili senzorna oštećenja) nikada ne smije biti razlog za uskraćivanje poslovne sposobnosti ili bilo kojeg prava predviđenog u članku 12. Svi postupci koji svrhom ili učinkom krše članak 12. moraju se ukinuti kako bi se osiguralo da se osobama s invaliditetom vrati puna poslovna sposobnost na jednakoj osnovi s drugima.

... ..“

2.3. ZAKLJUČAK UZ ČLANAK 12. KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM

Dakle, vezano za odredbu članka 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom za rezimirati je da ona traži da se institut zamjenskog odlučivanja putem skrbništva prevede u sustav odlučivanja uz podršku i druge alternativne oblike odlučivanja. U tom smislu potpuna provedba odredbe članka 12. Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom zahtjeva reformu s obzirom na postojeće propise u Republici Hrvatskoj.

Nadalje, iako je i Odbor Ujedinjenih naroda za prava osoba s invaliditetom odredbu iz članka 12. stavka 3., koja određuje da će države stranke poduzeti odgovarajuće mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale pristup potpori koja bi im mogla biti potrebna za ostvarivanje pravne sposobnosti, tumačio na način da se tim člankom zahtijeva da države članice poduzmu mjere kojima bi se razvili zakoni i politika koji će režim supstitucijskog zamijeniti odlučivanjem uz podršku, tu zamjenu ipak treba tumačiti u kontekstu odredbe članka 12. stavak 4. prema kojoj nije isključena mogućnost (potpunog) lišavanja poslovne sposobnosti, u slučaju teških oblika duševnih stanja.

„ ... Mogli bismo reći da institut skrbništva kao takav može predstavljati kvalitetan oblik zaštite ljudskih prava osoba s duševnim smetnjama. Međutim, ipak smatramo da viševrsne mogućnosti pomoći odraslima znače u pravilu i jamstvo kvalitetnije zaštite. Po prirodi stvari, veća mogućnost pri izboru instituta i modela zaštite, znači i otvaranje prostora individualizaciji i mogućnosti fleksibilnije prilagodbe potrebama svake osobe. Slijedom međunarodnopravnih zahtjeva, komparativni propisi prepoznaju sve više oblika zaštite osoba s duševnim smetnjama. Stoga, a s obzirom na primjenu u praksi, gotovo i ne možemo više govoriti o „alternativnim“ modelima skrbničke zaštite. Naime, različiti, a ranije spomenuti instituti predstavljaju jednako priznate i vrijedne oblike zaštite ljudskih prava osoba s duševnim smetnjama. Stoga, govoreći o alternativnim oblicima, zapravo mislimo na one, različite od klasičnog modela skrbničke zaštite povezanog s institutom lišenja poslovne sposobnosti kao pretpostavke, kao što je to npr. slučaj s hrvatskim modelom.“ i dalje „ lako se raznolikost mogućnosti u prvom redu može shvatiti kao pomak prema naprijed u kvaliteti skrbničke zaštite, kao što smo već i ranije rekli, neoprezno i nekontrolirano multipliciranje modaliteta zaštite mogu dovesti do pravne nesigurnosti, a time i do slabije zaštite osoba kojoj se svi navedeni načini zaštite načelno bili namijenjeni kao pomoć. ...“²³

Ovdje se napominje da su preostali modeli zaštite obrađeni u daljnjem dijelu ovog rada.

---

²³ Milas Klarić, I. Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih, Zagreb, Pravni fakultet u Zagrebu, 2010, str. 421.

2.4. PRISTUP SUDU – ČLANAK 13. KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM

Uz članak 12., za zaštitu procesnih prava osoba s invaliditetom i ostvarenje prava na pristup sudu značajan je i članak 13. Konvencije, koji glasi:

„1. Države stranke osigurat će djelotvorni pristup pravosuđu osobama s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugim osobama, pa i putem osiguravanja postupovnih i dobi primjerenih prilagodbi kako bi se olakšala njihova djelotvorna uloga, bilo kao izravnih ili neizravnih sudionika, uključujući i svjedočenje, u svim sudskim postupcima, uključujući istražni postupak i druge prethodne faze postupka.

2. Da bi pomogle u osiguravanju djelotvornog pristupa pravdi osobama s invaliditetom, države stranke će promicati odgovarajuću obuku onih koji rade pravosuđu, uključujući policiju i zatvorsko osoblje.“

Prema odredbi članka 77. stavak 1. Zakona o parničnom postupku ²⁴ (dalje u tekstu: ZPP) stranka u postupku može biti svaka fizička osoba. Fizičke osobe rođenjem stječu stranačku sposobnost, a gube je smrću.

Stranačka je sposobnost svojstvo osobe da može biti nositeljem prava, dužnosti i tereta što ih utvrđuje parnično pravo, da mogu biti strankom i umješaćem.
²⁵

Stranačka sposobnost pretpostavka je postojanja parnične sposobnosti. Može se reći da onima koji imaju poslovnu sposobnost priznaje se parnična sposobnost u procesnom pravu. Parnično sposobna osoba mora imati stranačku sposobnost, ali ne i obratno.

Postupovna prava osoba lišenih poslovne sposobnosti mogu biti osujećena.

U vezi sa pozicijom osoba s duševnim smetnjama u kontekstu njihovih postupovnih prava nameću se pitanja:

- je li parnično sposobna osoba kojoj još nije pravomoćno oduzeta poslovna sposobnost, a za koju se može zaključiti da nije u stanju voditi računa o svojim pravima,
- je li u njenom interesu se ophoditi kao prema osobi koja nema parničnu sposobnost ili bi se na taj način njoj povrijedilo pravo raspravljanja pred sudom
- je li zabranjen pristup sudu osobi kojoj se ne omogući sudjelovanje u postupku oduzimanja njezine poslovne sposobnosti.

Prethodno je navedeno da govoreći o pravima osoba s invaliditetom pa tako i o osobama s duševnim smetnjama, govorimo o osobama koja imaju jednaka ljudska

²⁴ Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 112/99., 129/00., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 96/08., 84/08., 123/08., 57/11., 25/13. i 89/14.

²⁵ Dika, M. Građansko parnično pravo, Stranke, njihovi zastupnici i treću u parničnom postupku, IV knjiga, Narodne novine, Zagreb, srpanj 2008., str. 28.

prava kao i svaka druga osoba, pa govoreći o njihovim pravima, na području smo Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje u tekstu: EKLJP).²⁶

2.5. PRISTUP SUDU - EKLJP

Polje primjene EKLJP je definirano tako da se jamči slobodno uživanje prava i sloboda obuhvaćenih konvencijom svakoj osobi koja se nalazi pod jurisdikcijom neke države potpisnice (isključene su bilo kakve razlike u odnosu na državljanstvo). U prvom odjeljku EKLJP nalazi se katalog zaštićenih prava i sloboda, gotovo identičan sadržajno Općoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda – pravo na život, zabrana mučenja, zabrana ropstva i prisilnog rada, pravo na slobodu i sigurnost, pravo na pošteno suđenje, zabrana kazne bez zakona, pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti, sloboda izražavanja, sloboda okupljanja i udruživanja te pravo na brak. Tome treba pribrojiti i pravo na pravni lijek te zaštitu od diskriminacije. Po svom sadržaju ta zajamčena prava i slobode se razlikuju je li njihova zaštita apsolutna ili podložna ograničenjima i je li se mogu derogirati za slučaj izvanrednog stanja. Zabrana mučenja i stavljanje u ropски odnos te kažnjavanje mimo zakona su apsolutna prava koja ne podliježu ograničenjima niti se mogu derogirati za slučaj izvanrednog stanja.

Određena prava se mogu ograničiti u taksativno određenim slučajevima. Pravo na pošteno suđenje u cjelini se ne može ograničiti, ali su dopuštena ograničenja pojedinih njegovih aspekata (primjerice isključenje javnosti).

U odnosu na prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života, (slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti, sloboda izražavanja, sloboda okupljanja i udruživanja) EKLJP pak najprije definira određeno pravo ili slobodu, a zatim daje mogućnost ograničenja koja nisu taksativno ograničena. Definira se legitimni cilj ograničenja – državan sigurnost, zaštita javnog reda i mira, zaštita drugih osoba te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ta ograničenja moraju biti propisana zakonom i ograničenje mora biti razmjerno i nužno u demokratskom društvu. Na taj način ta ograničenja omogućuju državama veću diskreciju.

Sama EKLJP ima ulogu stvaranja prava, ona je temelj kroz kojeg putem prakse ESLJP zaštićenom pravu daje sadržaj i smisao. Taj sud se rukovodi načelima -učinkovitosti što znači da prava koja su njome zajamčena moraju imati praktični smisao, -autonomnog značenja, da se pojmovi ne mogu poistovjetiti sa značenjem pojmova u nacionalnom pravu, - evolutivnog tumačenja, da se zaštićena prava trebaju promatrati u današnjem svjetlu s obzirom na razvoj društva i nove okolnosti koje tim pravima daju drugačiji smisao, - razmjernosti, tj. da svako ograničenje zaštićenih prava mora biti razmjerno cilju radi kojeg je propisano.

Taj sud primjenjuje opća načela utvrđena u Bečkoj Konvenciji o pravu međunarodnih ugovora.

---

²⁶ Narodne novine - Međunarodni ugovori, br.: 18/97., 6/99. - pročišćeni tekst, 8/99. - ispravak, 14/02. i 1/06.

Dakle, samom EKLJP je uspostavljen sustav zaštite ljudskih prava kroz Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu, te je otvoren pristup tom sudu putem zahtjeva koji upućuju protiv država članica Vijeća Europe za koju podnosioci zahtjeva smatraju da je povrijedila koje od ljudskih prava i temeljnih sloboda zajamčenih EKLJP. Taj mehanizam je supsidijaran, što znači da pojedinci moraju prije obraćanja sudu iscrpiti redovan pravni put u svojoj državi, jer se želi dati mogućnost državam članicama da spriječe ili isprave kršenje ljudskih prava unutar njihovog pravnog sustava vlastitim mehanizmima zaštite. U slučaju da sud utvrdi povredu kojih od prava zaštićenih EKLJP, donosi presudu kojom utvrđuje povredu ljudskih prava te kada smatra primjerenim dosuđuje podnositelju pravičnu naknadu. Isplata pravične naknade i eventualno ponavljanje postupka pred domaćim sudom predstavlja pojedinačne mjere izvršenja presude, a ako povreda predstavlja sustavan problem, država je dužna predložiti mjere kojima će u budućnosti spriječiti slične povrede EKLJP.

U članku 6. EKLJP regulirano je pravo na pošteno suđenje.

„1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde. ....“

Kroz same odluke ESLJP vidljiva su posebna jamstva za poštenu postupak, kroz načelo ravnopravnosti stranaka - Hentrich protiv Francuske - presuda od 22. rujna 1994., pa je tako rečeno da „jedan od zahtjeva koje mora zadovoljiti „poštenu postupak“ jest „jednakost sredstava“ prema kojemu postoji obveza da se svakoj stranci da razumna mogućnost da iznese svoje razloge u uvjetima koju ju ne stavljaju u položaj očite neravnopravnosti u odnosu na protivnu stranu.“, te kroz načelo kontradiktornosti postupka – Kress protiv Francuske - presuda od 7. lipnja 2001. - „Pojam pravičnog postupka implicira u načelu pravo stranaka u postupku da budu upoznati sa svakim podneskom ili očitovanjem koji su podneseni sudu, makar i od neovisnog dužnosnika u namjeri utjecanja na njegovu odluku, te da komentiraju takav podnesak ili očitovanje.“ U svojim odlukama ESLJP razrađuje i druga jamstva za poštenu postupak kako što su - pravo stranke da prisustvuje suđenju, javnosti postupka, neovisnog i nepristranog suda, zakonom ustanovljeni sud, suđenja u razumnom roku i kriteriji koji se uzimaju u obzir prilikom ocjene dužine postupka.

Vezano za temu ovog rada, potrebno je navesti da odredba članka 8. te EKLJP propisuje da svatko ima pravo na poštivanje svog privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja. Naime, postupci lišenja poslovne sposobnosti predstavljaju miješanje države u privatni život pojedinca, jer osoba koja je lišena poslovne sposobnosti u potpunosti gubi ili joj se ograničava pravo da svojim postupcima, svojim izjavama, proizvodi pravne učinke.

Postupak lišenja poslovne sposobnosti da bi bio u skladu s EKLJP mora biti utemeljen na zakonu, to lišenje mora služiti postizanju legitimnog cilja, koji je u ovom slučaju zaštita prava i dobrobiti osoba koje se lišavaju poslovne sposobnosti, ali i zaštite i dobrobiti drugih osoba koje mogu biti povrijeđene radnjama ili propustima osobe koju je potrebno lišiti poslovne sposobnosti. Nadalje, lišavanje poslovne sposobnosti mora kao mjera biti nužna da bi se postigao taj legitimni cilj, što znači da se ni jednom drugom blažom mjerom nije mogao postići taj cilj. Uz pomoć testa proporcionalnosti (razmjernosti) prosuđuje se jesu li domaća tijela postigla pravičnu ravnotežu između prava zajamčenih konvencijom - prava na poštivanje privatnog života i legitimnog cilja - zaštite prava i interesa osobe koju se lišava poslovne sposobnosti i zaštite drugih osoba. Naposljetku, svaki postupak lišenja poslovne sposobnosti mora udovoljavati zahtjevima pravičnog postupka iz članka 6. Konvencije, što znači okončati ga u razumnom roku, osoba koja se lišava poslovne sposobnosti mora sudjelovati u tom postupku te se mora osigurati kontradiktornost postupka. Samo u iznimnim slučajevima osobu se može isključiti iz postupka.

2.6. POSTUPCI ESLJP U VEZI LIŠENJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Postupci koji su se vodili kod ESLJP u vezi lišenja poslovne sposobnosti mogu se podijeliti na postupke:

- koji se neposredno odnose na lišenje poslovne sposobnosti i
- koji se tiču zaštite prava osoba koje su već lišene poslovne sposobnosti.

Sukladno odredbi 6. EKLJP, koja jamči pravo na pristup sudu, može se reći da je pravo na pravično suđenje povrijeđeno ako je onemogućeno sudjelovanje osobama u postupcima za njihovo lišenje poslovne sposobnosti.

ESLJP u više svojih odluka razmatrao je pravo na pristup sudu i pravičnost postupka za oduzimanje poslovne sposobnosti, kao i druga pitanja kršenja konvencijskih prava osobama s invaliditetom, pa time i osobama kojima je oduzeta poslovna sposobnost, kao što su miješanje u privatni i obiteljski život, psihijatrijski tretmani, oduzimanje roditeljske skrbi osobama lišenima poslovne sposobnosti itd.

Tako je taj sud razmatrao pitanja nepravičnosti suđenja kroz pitanja nemogućnosti osobe kojoj je oduzeta poslovna sposobnost da promijeni skrbnika, da ta osoba sama pokrene postupak za povrat poslovne sposobnosti, kroz pitanje duljine trajanja postupka, kroz pitanje neravnopravnosti pri donošenju odluke o oduzimanju poslovne sposobnosti, kroz pitanje gubitaka prava sudjelovanja u postupku posvojenja djeteta. Razmatrana su i druga kršenja prava u vezi osoba s invaliditetom kroz pitanja njihova biračkog prava, pristupa školovanju, zaposlenja itd.

U svojim odlukama ESLJP se pozivao na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, te se na Preporuku br. P (99) 4 Odbora ministara Vijeća Europe o pravnoj zaštiti osoba bez poslovne sposobnosti.

U toj Preporuci, naime, izražena su načela i to - poštivanje ljudskih prava; fleksibilnost pravnog režima; maksimalno očuvanje poslovne sposobnosti; potreba balansiranja između javnosti odluke i drugih interesa osobe ili trećih osoba; nužnost i

supsidijarnost ograničenja/oduzimanja poslovne sposobnosti; proporcionalnost mjere; proceduralna pravičnost i učinkovitost; primarnost interesa i dobrobiti osobe kojoj je poslovna sposobnost ograničena; poštivanje njenih želja i interesa; te konzultacija s tom osobom. Ovi standardi zaštite osoba bez ili s ograničenom poslovnom sposobnošću, standardi su koje država mora inkorporirati u svoje zakonodavstvo i pravo.

Nastavno će se primjerice i u bitnome navesti odluke vezane uz odredbu članka 13. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, odnosno članka 6. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, a vezano za pravo pristupa sudu:

U slučaju **Matter protiv Slovačke** - presuda od 5. srpnja 1999., ESLJP je u svojoj odluci vezanoj za pitanje duljine postupka za vraćanje poslovne sposobnosti zaključio da ni kompleksnost postupka niti ponašanje podnositelja zahtjeva, njegova nesuradnja s vještacima te zahtjev za izuzećem sudaca, ne može opravdati duljinu postupka, s obzirom da su postojali periodi neaktivnosti od strane državnih vlasti koje vlada nije mogla opravdati.

Svoje pravno shvaćanje o nerazumnoj duljini postupka u svezi poslovne sposobnosti ESLJP je izrazio u predmetu **Bock protiv Njemačke** - presuda od 29. ožujka 1989. U toj presudi pitanje sposobnosti podnositelja zahtjeva (podnositelja pred ESLJP) da vodi sudski postupak pojavilo se u brakorazvodnoj parnici. Njegova supruga dovela je u pitanje njegovo duševno zdravlje pa time i njegovu parničnu sposobnost, te je pokrenula postupak njegovog stavljanja pod skrbništvo. Za utvrđivanje tog pitanja nadležnom sudu je trebalo gotovo devet godina. ESLJP je naglasio kako je u ovom slučaju nadležan domaći sud imao sumnje koje nije uspio riješiti pravovremeno unatoč tome što je vještačenje još prije pokretanja brakorazvodne parnice bilo utvrdilo psihičku stabilnost podnositelja, te što su zahtjevi za njegovo stavljanje pod skrbništvo bili odbijeni i što je pet vještačkih nalaza bilo utvrdilo da je podnositelj bio zdrav, dok je samo jedan bio tvrdio suprotno. Ujedno je Sud naglasio kako je podnositelj devet godina patio zbog sumnja u njegovo duševno zdravlje što predstavlja «ozbiljno kršenje ljudskog digniteta».

Isto tako, u predmetu **Lutz protiv Francuske** - presuda od 26. ožujka 2002., sud je naglasio da je postupak odlučivanja o zakonitosti odluke o superviziji (skrbništvu) trajao tri godine i 9 mjeseci, što je sud smatrao problematičnim te je našao kršenje čl. 6. Konvencije.

Pitanje izravnog pristupa sudu razmatrano je u predmetu **Shtukurov protiv Rusije** - presuda od 27. ožujka 2008. ESLJP je naglasio važnost izravnog pristupa sudu u postupcima lišenja i vraćanja poslovne sposobnosti, te važnost načela raspravljanja, te je nadalje naglasio da u procjeni je li određena mjera, kao što je isključenje podnositelja zahtjeva s rasprave, bila potrebna, da će sud u obzir uzeti sve relevantne čimbenike kao što su priroda i složenost tog pitanja pred domaćim sudom, predstavlja li pojavljivanje te osobe na sudu prijetnju za druge ili njega samoga.

U tom slučaju nadležni sud na temelju zahtjeva majke podnositelja zahtjeva, oduzeo je poslovnu sposobnost podnositelju, zbog nemogućnosti „razumijevanja i

kontroliranja postupaka“, što je bio i jedini zakonski uvjet, i to samo na temelju medicinskog izvješća u kojem je zaključeno da podnositelj boluje od shizofrenije, bez da je on sam ispitan. Sud navodi da je činjenica što podnositelj zahtjeva nije bio obaviješten o postupku lišavanja poslovne sposobnosti njemu onemogućila da bude prisutan i saslušan u tom postupku i da mu je samom činjenicom da je za odluku doznao tek kad je postala pravomoćna, uskraćena mogućnost podnošenja žalbe. Pravilo osobne prisutnosti u postupku koji se tiče poslovne sposobnosti ESLJP je u odluci u predmetu Shtukatur protiv Rusije izveo iz dvostruke uloge gospodina Shtukatur – kao subjekta i objekta ispitivanja u postupku. Promatrajući ga kao objekt ispitivanja, sud je utvrdio da je njegova prisutnost potrebna kako bi se sucu omogućio vizualni kontakt i ispitivanje te formiranje osobnog mišljenja o mentalnim sposobnostima dotične osobe. Pravilo osobne prisutnosti izvedeno je iz uloge osobe kao subjekta postupka. Sud je zaključio da je suprotno načelu kontradiktornog postupka, iz članka 6. Europske konvencije, o sporu odlučiti na temelju dokumentarnih dokaza, a ne vidjeti ili saslušati stranku.

Isto tako, kao i u prethodnom predmetu, u predmetu **Salontaji-Drobnjak protiv Srbije** - presuda od 13. listopada 2009., ESLJP je upozorio na propuštanje saslušanja osobe u odnosu na koju je pokrenut postupak i njihovoj nemogućnosti da se žale na odluku suda te da pokrenu postupke za vraćanje poslovne sposobnosti.

U tom predmetu nadležan sud je sam pokrenuo postupak za lišenje poslovne sposobnosti podnositelja koji je već prije u kaznenom postupku bio proglašen nebrojivim i podvrgnut izvanbolničkom liječenju te je pred domaćim sudovima vodio više od dvije stotine slučajeva i na razne načine uznemiravao suce, policajce i druge osobe. Postupak je trajao više od tri godine, a završio je odlukom o djelomičnom oduzimanju poslove sposobnosti, u odnosu na, između ostalog, pokretanje sudskih postupaka. Sud na raspravi nije saslušao podnositelja zahtjeva, a nije dopustio sudjelovanje niti osobi koju je podnositelj ovlastio. Postupku je prisustvovao odvjetnik kojeg je država postavila, a s kim podnositelj zahtjeva nije imao nikakvog kontakta, te su pročitana izvješća vještaka. Odmah nakon što je donesena odluka o ograničenju poslovne sposobnosti podnositelj zahtjeva i njegov skrbnik više su puta podnosili zahtjeve za pokretanje postupka za vraćanje poslovne sposobnosti. Međutim, oni su odbijeni s obzirom da se centar za socijalnu skrb nije slagao s tim zahtjevima, ocjenjujući da nema potrebe za pokretanjem tih postupaka. ESLJP prvo je razmatrao propust suda da sasluša podnositelja zahtjeva te je zaključio da se taj propust ne može opravdati time što je sud to smatrao nesvrishodnim. Odgovarajući na argument vlade da je podnositelj zahtjeva bio zastupan, sud je naglasio da se to ne može smatrati dostatnim s obzirom na to da se podnositelj zahtjeva i odvjetnik nikada nisu sreli i naglasio je da sama činjenica da je podnositelju zahtjeva bilo osigurano pravno zastupanje nije dovoljna, da zastupanoj osobi mora biti omogućeno da se posavjetuje kao i da daje upute zastupniku. Nadalje je sud razmatrao pitanja pristupa sudu u vezi s nemogućnošću pokretanja postupka za vraćanje poslovne sposobnosti. Sud je naglasio kako postupak nije pokrenut niti četiri godine nakon što su podnositelj i njegov skrbnik postavili zahtjev te se osvrnuo na činjenicu da u cijelom tom periodu podnositelj nije podvrgnut psihijatrijskom ispitivanju. Konačno, sud je smatrao problematičnim to što domaći zakon nije osigurao periodičku sudsku ocjenu stanja podnositelja zahtjeva i potrebe za ograničenjem poslovne sposobnosti, već je to bilo ostavljeno centru za socijalnu skrb. Zatim, u tom predmetu ESLJP je utvrdio da je prisutnost pretpostavka kontradiktornog raspravljanja jer strankama omogućuje

da osporavaju dokaze i pomažu pri utvrđivanju činjenica u postupku. Tvrdnju da osobna nazočnost podnositelja neće biti "svrhovita" u tom je predmetu domaći sud zasnivao bez dodatnih obrazloženja na pretpostavci koja nije bila medicinski dokazana te ju je ESLJP smatrao arbitrarnom, pa je stoga utvrdio da je došlo do povrede prava iz članka 6. Konvencije.

Jednako tako i u predmetu **Lashin protiv Rusije** - presuda od 22. siječnja 2013. ESLJP nije prihvatio opravdanje da bi podnositeljevo pojavljivanje na sudu moglo štetiti njegovu zdravlju.

U predmetu **X i Y protiv Hrvatske** .- presuda od 3. studenoga 2011. ESLJP je naglasio da je nužno da sudac osobno susretne dotičnu osobu te sam, a ne isključivo na temelju mišljenja medicinskog vještaka, procijeni relevantne činjenice i donese zaključke o poslovnoj sposobnosti. U tom je predmetu sud također primijetio i da je propuštanje dostave odluke o oduzimanju poslovne sposobnosti osobi koje se tiče pridonijelo povredi članka 6. EKLJP, jer je zbog toga toj osobi bilo onemogućeno upotrijebiti pravni lijek protiv te odluke.

Pitanje pristupa sudu pojavilo se i u slučaju **Winterwerp protiv Nizozemske** .- presuda od 24. listopada 1979., koji se primarno ticao prisilne hospitalizacije podnositelja zahtjeva, dok se pitanje pravičnosti kaznenog postupka pokrenutog protiv osobe pod skrbništvom pojavilo u slučaju **Vaudelle protiv Francuske**.- presuda od 30. siječnja 2001.

U slučaju Winterwerp podnositelj zahtjeva je nakon što je prisilno hospitaliziran po sili zakona izgubio pravo raspolagati svojom imovinom. Sud je smatrao da je odluka o njegovim građanskim pravima i obvezama donesena bez sudskog postupka, suprotno čl. 6. Konvencije. Naime, inicijalna hospitalizacija podnositelja zahtjeva nije bila utemeljena ni u kakvom sudskom postupku, dok su produljenja autorizirana od strane sudova, ali u postupcima koji su se odnosili samo na oduzimanje slobode, a ne i na imovinska prava podnositelja. Pored toga, ti su postupci bili u suprotnosti sa zahtjevima čl. 6. st. 4. Konvencije s obzirom da podnositelj nije bio saslušan, niti osobno, niti putem punomoćnika.

U slučaju Vaudelle protiv Francuske protiv podnositelja zahtjeva, koji je bio pod režimom skrbnništva, bio je pokrenut kazneni postupak. Skrbništvo se odnosilo na zastupanje i pomoć u građanskim poslovima, uključujući i pomoć i zastupanje u sudskim postupcima. Skrbnik nije bio obaviješten o kaznenom postupku. Podnositelj zahtjeva je u tijeku postupka bio je pozvan na psihijatrijsko vještačenje i na glavnu raspravu, no nije se odazvao pozivima. S obzirom da je sud smatrao da je podnositelj zahtjeva bio obaviješten na zakonit način, osudio je podnositelja na 12 mjeseci zatvora i plaćanje kazne bez saslušanja podnositelja zahtjeva i bez njegovog vještačenja. Podnositelj zahtjeva smatrao je da mu je propustom obavještavanja njegovog skrbnika onemogućeno pravo na obranu po čl. 6. Konvencije jer on nije bio mentalno sposoban sam vršiti svoja prava. ESLJP složio se s podnositeljem. Naglasio je da je potrebno uspostaviti «posebna postupovna jamstva kako bi se zaštitili interesi osoba koje zbog mentalnih teškoća nisu sposobne zastupati svoje interese». S obzirom da je podnositelj već bio stavljen pod režim supervizije u odnosu na građanska prava, o čemu su kaznenopravni organi bili obaviješteni, sud je smatrao da su ti organi trebali znati da podnositelj nije mogao sam zastupati svoje

interese ni u kaznenom postupku, kod kojeg je u pitanju pravo na slobodu, što ima veće posljedice na podnositelja nego građanski postupci. S tim u vezi, sud je zaključio da su vlasti trebale poduzeti dodatne korake u interesu pravde te da su mogle narediti podnositelju zahtjeva da se podvrgne vještačenju i da se pojavi na raspravi, a u slučaju da je on to odbio da su trebale osigurati da bude zastupan od strane skrbnika, ili odvjetnika.

ESLJP je naznačio da osoba mora imati mogućnost podnošenja žalbe zbog odluke o lišenju poslovne sposobnosti, da je pitanje lišenja poslovne sposobnosti jednako važno kao i pitanje lišenja slobode te da osoba mora imati izravan pristup sudu za traženje vraćanja poslovne sposobnosti (**Kedzior protiv Poljske** - presuda od 16. listopada 2012.).

U predmetu **Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu protiv Rumunjske** - presuda od 17. srpnja 2014. ESLJP, ističe da je pravo na pristup sudu osobe koje se tiče, kao i mogućnost da ju se sasluša, osobno ili kroz neki oblik zastupanja, nužno, u suprotnom neće ostvarivati temeljna jamstva postupka kakva se primjenjuju i u postupcima oduzimanja slobode. Pri tome mentalna bolest može za posljedicu imati ograničenje ili izmjenu načina ostvarivanja tog prava, ali to ne može opravdati narušavanje njegove biti.

Nadalje, pitanjima poslovne sposobnosti ESLJP se bavio i u predmetima prisilnog smještaja i liječenja - **Stanev protiv Bugarske** - presuda od 17. siječnja 2012., **X - protiv Finske**, br. 3. srpnja 2012.

U odlukama ESLJP, može se zaključiti, izražena su načela da je uvjet za sudjelovanje o postupku da osoba bude obaviještena o postupku čime joj se omogućuje da koristi svoja prava, da bude osobno nazočna i da s njom kontaktira sudac. Taj sud izražava shvaćanje da je suprotno načelu kontradiktornog postupka iz članka 6. EKLJP odlučiti da se nije vidjela i saslušala stranka, osoba s invaliditetom koja je subjekt postupka. Prisutnost je pretpostavka kontradiktornog raspravljanja jer strankama omogućuje da osporavaju dokaze i pomažu pri utvrđivanju činjenica u postupku. Mogućnost sudjelovanja u postupku svake stranke je nužna kako bi joj se omogućilo iznošenje svojeg slučaja. Samo na taj način osobe s invaliditetom mogle bi ostvarivati svoja prava na pristup sudu ravnopravno s ostalim osobama.

To pravo pristupa sudu iz članka 6. EKLJ kao jedno od temeljnih ljudskih prava, prema odlukama ESLJP, pod određenim uvjetima može biti ograničeno, ali ne i u cijelosti povrijeđeno. To ograničenje mora biti, kao što je naprijed rečeno, u skladu s legitimnim ciljem i mora postojati razuman odnos razmjernosti između sredstava koje se koriste i željenog cilja.

Dakle, pravilo osobne prisutnosti nije pred ESLJP-om apsolutno. U predmetu **Berková protiv Slovačke** - presuda od 24. ožujka 2009., domaći sud odluku donio na temelju saslušanja medicinskog vještaka i skrbnika. Podnositeljica zahtjeva ESLJP nije u postupku pred domaćim sudom saslušana niti obaviještena o presudi. ESLJP je zaključio da je bilo dovoljno dokaza za pouzdano utvrđivanje činjenica i procesnih jamstava za zaštitu njezinih prava i interesa.

Predmet **DD protiv Litve** - presuda od 14. veljače 2012. tiče se pitanja sukoba interesa. Sud je smatrao da, ako postoji sukob između osobe s invaliditetom i njezina skrbnika, a takav sukob potencijalno ima velik utjecaj na pravnu situaciju te osobe, ona se treba saslušati osobno ili putem zastupnika. Prema tome, s obzirom na sukob, podnositelju zahtjeva mora biti omogućen vlastiti odvjetnik, različit od onog koji zastupa skrbnika.

U predmetu **M. S. protiv Hrvatske** - presuda od 25. travnja 2013. ESLJP tako smatra problematičnim što hrvatski pravni sustav ne sadržava pravila u slučaju sukoba između želja skrbnika i osobe pod skrbništvom. Postupak lišavanja poslovne sposobnosti pokrenuo je centar za socijalnu skrb te je za potrebe zastupanja tijekom tog postupka imenovao zaposlenika tog istog centra. Sud naznačuje da u interesu skrbnika ad litem nije bilo suprotstaviti se tom postupku, osporavati dokaze ili djelovati na bilo koji način u interesu podnositelja.

Sud je više puta ponovio i da su u slučajevima mentalno oboljelih osoba države obvezne osigurati im da dobiju neovisno zastupanje koje će im omogućiti da njihove prigovore na temelju Konvencije ispita sud ili drugo neovisno tijelo (pa tako, kao što je naprijed navedeno, u slučaju **Salontaji-Drobnjak protiv Srbije**).

Pored toga, u navedenim odlukama ESLJP se bavio pitanjem je li došlo i do povrede prava na obiteljski i privatni život kod osoba kojima se oduzima poslovna sposobnost.

Tako se ESLJP u predmetima **Shtukurov protiv Rusije** i **Salontaji-Drobnjak protiv Srbije**, bavio pitanjem je li se oduzimanjem poslovne sposobnosti država nelegitimno miješala u privatni život podnositelja zahtjeva.

U slučaju **Shtukurov protiv Rusije** podnositelj zahtjeva je tvrdio da je miješanje bilo nezakonito s obzirom da zakonski uvjet temeljem koje mu je oduzeta poslovna sposobnost (nerazumijevanje i nemogućnost kontrole postupaka) nije bio dovoljno precizan, zatim da nije postojao legitiman cilj s obzirom da on nije bio opasan po okolinu, te da miješanje nije bilo nužno u demokratskom društvu budući da sud nije iznio nikakve relevantne razloge za svoju odluku, niti je ocijenio ponašanje podnositelja zahtjeva, te uzimajući u obzir da zakon nije predvidio mogućnost djelomičnog oduzimanja poslovne sposobnosti (ta je mogućnost postojala samo slučajevima ovisnosti o alkoholu i drogi). ESLJP je prihvatio mišljenje vlade da je mjera donesena u skladu sa zakonom radi ostvarenja legitimnog cilja te se fokusirao na test proporcionalnosti. Sud je naglasio kako je miješanje bilo ozbiljno, uzimajući u obzir posebice to da je samo skrbnik bio ovlašten pokrenuti postupak za njeno ukidanje, te je ponovio svoj nalaz u vezi s proceduralnim problemima koje je analizirao pod čl. 6. Konvencije, naglašavajući posebno kako je rasprava trajala samo deset minuta. Sud je nadalje analizirao razloge na temelju kojih je odluka donesena. Naveo je kako je medicinsko izvješće na temelju kojeg je sud donio odluku nejasno u pogledu posljedica podnositeljeve bolesti na njegovu mogućnost razumijevanja i kontroliranja vlastitih postupaka, odnosno na njegov društveni i osobni život, te naglasio kako postojanje duševne bolesti, pa i teške, ne može biti jedini razlog oduzimanja poslovne sposobnosti. S tim u vezi, sud je smatrao da ruski zakon koji ne predviđa mogućnost djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti u slučajevima duševnih bolesti, problematičnim u odnosu na zahtjeve Preporuke (99) 4

Odbora ministara Vijeća Europe. Sud je zaključio da je miješanje u privatni život podnositelja zahtjeva bilo nerazmjerno te da je došlo do kršenja čl. 8. Konvencije.

U slučaju **Salontaji-Drobnjak** podnositelj zahtjeva je također tvrdio da je ograničenjem poslovne sposobnosti došlo do nelegitimnog miješanja u njegov privatni život, žaleći se na disproporcionalnost mjere. ESLJP izrazio je stav da mjera nije bila neophodna u demokratskom društvu jer je, iako vrlo ozbiljna, donesena u postupku koji je imao ozbiljne probleme. Sud je naglasio, prepoznajući potrebu nacionalnih pravnih sustava da se zaštite od «tegotnih parničara», da države moraju uspostaviti efikasne pravosudne mehanizme s tim u vezi, ali da ne smiju pristupati mjerama ograničenja poslovne sposobnosti.

U slučaju X. protiv Hrvatske - presuda od 17. srpnja 2008., sud se bavio pitanjem posljedica oduzimanja poslovne sposobnosti vezano za odnose s djecom.

Podnositeljica je lišenjem poslovne sposobnosti automatski, temeljem zakona, izgubila pravo sudjelovati u postupku posvojenja svog djeteta, iako joj roditeljska prava nisu nikad formalno oduzeta. Njeno dijete je tijekom postupka odlučivanja o njezinoj poslovnoj sposobnosti, dano u privremeno skrbništvo njenoj majci, u koje vrijeme je i ona bila u kontaktu s djetetom, nakon čega je dijete smješteno u dječje selo, a da bi na kraju dijete bilo dana na posvajanje, bez konzultacije sa podnositeljicom (ili kojim drugim članom obitelji). Podnositeljica je smatrala da joj je time što nije sudjelovala u postupku posvojenja svoje kćeri povrijeđeno pravo na obiteljski život. Sud je naglasio kako niti u jednom od postupaka koji su prethodili posvojenju niti jedan sud nije razmatrao odnos podnositeljice i njene kćeri niti je donesena odluka o oduzimanju roditeljskih prava, već je neko vrijeme podnositeljica sudjelovala u odgoju djeteta. Unatoč tome, kćer je posvojena bez pristanka podnositeljice i njenog sudjelovanja u postupku posvojenja. Sud je smatrao da takvo automatsko isključivanje osobe bez poslovne sposobnosti iz postupka posvojenja vlastitog djeteta krši odredbe čl. 8. Naveo je da je podnositeljici trebalo pružiti priliku da bude saslušana u tom postupku, a time i mogućnost da izrazi svoje stavove o mogućem posvojenju svoje kćeri. Naime, odluka o posvojenju bila je presudna za budućnost odnosa između podnositeljice zahtjeva i njezine kćeri. Stoga to je nedvojbeno bila odluka u čije je donošenje podnositeljicu zahtjeva bilo potrebno blisko uključiti.

Što se tiče uloge suca u postupcima lišenja poslovne sposobnosti naglašena je potreba njegove aktivne uloge, on je taj koji procjenjuje sve relevantne činjenice i odlučuje je li potrebna tako drastična mjera ili se cilj može postići i drugim blažim mjerama. Pri tome je naznačeno da svaka arbitrarnost treba biti isključena.

U predmetu **Ivinović protiv Hrvatske**, - presuda od 18. rujna 2014., ESLJP naglasio je kako se domaći sud nije bavio pitanjem može li se cilj zaštite podnositelja postići i blažom mjerom od lišavanja poslovne sposobnosti, iako je u ovom slučaju ono bilo djelomično. U tom predmetu ESLJP također uočava i kako pri donošenju odluke domaći sud nije kao dokazno sredstvo o zdravstvenom stanju podnositelja, uz psihijatra, saslušao i njegova liječnika opće prakse koji ga je redovito viđao na kontrolama. U toj odluci je rečeno:

„...40. Sud primjećuje da se odluka o podnositeljičinom djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti u odlučujućem dijelu temeljila na nalazu i mišljenju koje su izradila dva psihijatra. Sud je svjestan važnosti medicinskih nalaza i mišljenja koji se

odnose na osobe koje pate od oštećenja mentalnih sposobnosti te se slaže da svaka odluka kojom se odlučuje o mentalnom zdravlju mora biti potkrijepljena relevantnom medicinskom dokumentacijom. Međutim, sudac je, a ne liječnik, taj koji treba ocijeniti sve relevantne činjenice koji se odnose na određenu osobu, te njezine ili njegove osobne okolnosti. Dužnost je suca koji vodi postupak da odluči je li potrebna takva krajnja mjera ili bi i blaža mjera bila dovoljna. Kad je riječ o tako važnom interesu za privatni život pojedinca, sudac mora pažljivo uravnotežiti sve relevantne čimbenike, u svrhu procjene razmjernosti mjere koju određuje. Nužna postupovna jamstva zahtijevaju da svaki rizik od proizvoljnog odlučivanja bude sveden na minimum (vidi X i Y protiv Hrvatske, prethodno navedeno, stavak 85...)“

Dakle, ESLJP ne osporava ulogu medicinskih dokaza u postupcima oduzimanja poslovne sposobnosti, ali postavlja stroge uvjete za to, i naglašava ulogu suca.

U predmetu **Sykora protiv Republike Češke** ESLJP - presuda od 22. studenoga 2012. navodi da se bilo kakvo ograničenje poslovne sposobnosti mora temeljiti na dovoljno pouzdanom i uvjerljivom dokazu. Medicinski nalaz vještaka treba objasniti koje aktivnosti podnositelj zahtjeva ne može razumjeti ili kontrolirati te koje su posljedice tog stanja za njegov društveni status, zdravlje, materijalne interese itd.

2.7. ZAKLJUČAK UZ ČLANAK 13. KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM

Temeljem iznesenom moguće je sublimirati:

- osobu o čijoj poslovnoj sposobnosti se odlučuje sud mora u postupku obavijestiti i omogućiti joj prisutnost, sudac bi s njom trebao kontaktirati,
- osobni kontakt sa sucem ključan je za zaštitu od pretjeranog oslanjanja na medicinske dokaze,
- medicinski nalaz vještaka treba dati odgovor što to osoba ne može razumjeti ili kontrolirati te koje su posljedice tog stanja za njegovo zdravlje, materijalne interese ...,
- toj osobi mora se omogućiti da osobno ili putem zastupnika zastupa svoje interese, posebice s obzirom da postupci vezani uz lišenje poslovne sposobnosti po svojoj prirodi zahtijevaju stručno medicinsko i pravno znanje i da ti postupci utječu na daljnji život te osobe,
- postupci odlučivanja o poslovnoj sposobnosti moraju se voditi hitno,
- postojanje (teške) duševne bolesti ne može biti jedini razlog za oduzimanju poslovne sposobnosti,
- mora postojati periodična ocjena neophodnosti mjere ograničenja poslovne sposobnosti od strane suda,
- mora postojati sustav nadzora skrbnika,
- pravo pristupa sudu pod određenim uvjetima može biti ograničeno u skladu s legitimnim ciljem i uz primjenu testa proporcionalnosti (razuman odnos razmjernosti između sredstava koje se koriste i željenog cilja).

2.8. UMJESTO ZAKLJUČKA UZ KONVENCIJU O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM – ČLANAK 17.

Iz odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom proizlazi da paternalistički pristup skrbništva predstavlja prijetnju dostojanstvu i neovisnosti osobama s invaliditetom te da se na određen način niječe da dobra skrb i zaštita osoba s invaliditetom može biti sredstvo izgradnje i jačanja njihove autonomije.

No, reformi poslovne, odnosno parnične sposobnosti treba oprezno pristupiti. Kada bi postojala mogućnost apsolutno u svakom slučaju, dakle s punim procesnim pravima, protiviti se izrečenim mjerama suda, koje se razlikuju od želja neke osobe po pitanju skrbništva, broj postupaka mogao bi doseći značajne brojke.

Dakle, pitanje ograničenja ljudski prava s pozicije zaštite društva i drugih osoba od eventualne opasnosti osoba s duševnim smetnjama, kao i zaštite samog pojedinca od samog sebe, značajno je pitanja zadiranja u ljudska prava. Načelo autonomije temelji se na pravu na samoodređenje, dok paternalistički pristup zagovara primat društvenog interesa i zaštite ranjivih skupina osoba od strane društva po načelu njihova najbolja interesa.

S tim u vezi skreće se pozornost na jedan od svakako najznačajnijih članka Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (17.) koji određuje da:

„Svaka osoba s invaliditetom ima pravo na poštivanje svojega tjelesnog i mentalnog integriteta na ravnopravnoj osnovi s drugima“.

Upravo ta odredba daje načelo postupanja prema osobama s invaliditetom, odnosno osobama s duševnim smetnjama. Kada je nužno zaštititi same osobe ili druge osobe od osoba s duševnim smetnjama na način da je potrebno ograničenje ljudskih prava onda je ista potrebno ograničiti minimalno, rukovodeći se načelom razmjernosti, nužnosti, vodeći računa o dostojanstvu te osobe, individualnim pristupom u najboljem interesu te osobe i uz poštivanje želja i stavova te osobe.

3. ANTICIPIRANO ODLUČIVANJE

3.1. POJAM

Pravo na samoodređenje možemo definirati kao pravo pojedinca da o aspektima svojega života odlučuje sam, bez intervencije tijela vlasti, a za slučaj te intervencije, ona mora biti uz legitimni cilj tog ograničenja.

Takva određivanja pojma samoodređivanja proizlazi iz članka. 8. EKLJP:

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

O samoodređenja u kontekstu osoba bez poslovne sposobnosti ESLJP govori i u spomenutoj presudi SHTUKATUROV v. Rusija pozivajući se na Preporuku VE (99) 4 Vijeća ministara o pravnoj zaštiti odraslih osoba. Kao što je rečeno u toj odluci sud utvrđuje da odluka domaćeg suda o hospitalizaciji podnosioca zahtjeva na osnovu medicinskog izvještaja koji je nedovoljno analizirao stupanj njegove nesposobnosti predstavlja narušavanje prava na privatnost te da miješanje u privatni život podnosioca žalbe nije bilo u skladu sa opravdanim ciljem države. Tako i Ustavni sud u svojoj odluci²⁷ povodom ustavne tužbe P. P. iz P. podsjeća na načelno stajalište ESLJP-a „...kako oduzimanje poslovne sposobnosti može dovesti do miješanja u privatni život određene osobe (vidi *Shtukaturov protiv Rusije*, zahtjev br. 44009/05, § 83., ECHR 2008., i *Lashin protiv Rusije*, presuda, 22. siječnja 2013., zahtjev br. 33.117/02, § 77.)...“.

ESLJP je u više svojih odluka izrazio stav o autonomiji pojedinca. Tako u predmetu *Pretty protiv Velike Britanije* - presuda od 24. veljače 2002. sud naznačuje da se ranije govorilo o pravu na samoodređenje, ali da je autonomija osobe novo europsko načelo.²⁸

Pravo na autonomiju možemo definirati kao pravo pojedinca da postupa u skladu sa vlastitim uvjerenjima, prema ciljevima koje sam pojedinac određuje, da izabere „svoj put“.

Jedan od instrumenata kojim se ostvaruje pravo na privatnost i autonomiju i kojim se omogućuje ostvarenje prava na samoodređenja osoba s nesposobnostima za odlučivanje je institut anticipiranog odlučivanja.

Anticipirati²⁹ znači dobiti predodžbu ili stvoriti sud o nečemu unaprijed.³⁰

²⁷ broj: U-III-4536/2012 od 14. siječnja 2016.

²⁸ U tom predmetu sud je odlučivao o pravu podnositeljici zahtjeva koja je bila teško bolesna da okonča svoj život uz pomoć svog muža, te je odluka bila negativna.

²⁹ *lat. anticipare*

Anticipirano odlučivanje možemo definirati kao sustav pravnih instrumenata kojima se pojedincima za slučaj njihove eventualne buduće nesposobnosti za donošenje odluka o pojedinim aspektima svog budućeg življenja omogućava izražavanje njihove volje, a time i izražavanje njihovih želja i ostvarenje njihovih interesa.

Nesposobnost za odlučivanje znači nemogućnost osobe da donese odluku s pravnim učinkom.

Ta nesposobnost može biti uzrokovana, kao što smo uvodno rekli, različitim stanjima izostanka intelektualnih, voljnih te kognitivnih funkcija kao što su demencija, nesvijest, mentalna i intelektualna oštećenja te svako drugo stanjene, prvenstveno zdravstveno, koje je dovelo do toga da određena osoba nije u mogućnosti odlučivati o sebi, da raspoláže svojim pravima i štiti svoje interese, te da to učini prema svojim željama i htijenjima.

Anticipirane izjave volje daju se (s pozicije međunarodnih dokumenata i komparativnih zakonodavstava) u svrhu odlučivanja o pitanjima upravljanja imovinom, statusnim pitanjima, o pitanjima zavisnim o odlukama o zdravlju itd. Dakle, pojedincu se omogućuje da izrazi svoju volju vezanu za moguću, predvidivu, situaciju u budućnosti, da uredi način rješavanja, tijek i ishod te situacije vezane uz rečena pitanja, pa se može reći da u određenoj situaciji on ima kontrolu odlučivanja o svom životu, svojim pravima, sukladno svojim uvjerenjima i stavovima te ciljevima koje je sebi odredio.

Iako se takvim odlučivanjem osigurava zaštita ljudskog prava na autonomiju, ono je upitno s pozicije aktualnosti unaprijed izražene volje. Naime, može se pojaviti pitanje, pri kasnijem nastupu određenih okolnosti, je li ta prethodno izražena volja, upravo u najboljem interesu te osobe i odgovara li volji koju bi ta osoba izrazila u tom relevantnom trenutku, s obzirom da protekom vremena mogu nastupiti i promijenjene, odlučne, okolnosti koje u vremenu izražavanja volje nisu postojale. To je najočitije kod odlučivanja o zdravlju, ali i kod drugih pitanja, kako neimovinske, tako i imovinske prirode.

Nadalje, premda sve više osoba danas nastoji na različite načine kontrolirati pojedine buduće životne situacije, pa tako i nakon svoje smrti, pitanje koje se javlja u trenutku nastupa takve situacije svakako je vezano i s tumačenjem prave volje, jer uvijek postoji rizik pogrešnog tumačenja, a što u slučajevima u kojima se anticipirane

---

³⁰ U anglosaksonskom pravu institute anticipiranog odlučivanja susrećemo pod pojmovima kao *advance directive* ili *living will*, Engleska i Wales koriste pojam *lasting power of attorney*, Škotska koristi pojam *continuing power of attorney*, u njemačkoj pravnoj terminologiji susrećemo *Vorsorgevollmacht* (punomoć za slučaj skrbi), *Betreuungsvollmacht* (imenovanje skrbnika u punomoći), *Patientenverfügung* (raspolaganje pacijenta), Austrija koristi pojmove *Vorsorgevollmacht*, *Sachwalterverfügung*, *Patinetenverfugunge*, *Beachtliche Patientenverfügungen* (raspolaganja pacijenata u obliku želja i uputa), *Verbindliche Patientenverfügungen* (obvezujuća formalna raspolaganja pacijenata), u Švicarskoj pojam *Vorsorgeauftrag* (nalog za slučaj skrbi), u Francuskoj *mandat de protection future*, u Finskoj je u uporabi pojam „trajna punomoć“ (fin. *Edunvalvontavaltutus*). U Sloveniji koristi se pojam *naprej izražena volja*.

naredbe odnose na odbijanje medicinskih postupaka kojima se produljuje život ili održava na životu pacijent, dovodi do mogućnosti pogrešaka koje mogu biti nepopravljive.

Sljedeća kritika anticipiranom odlučivanju je pitanje koliko je sama osoba sigurna u svoju odluku, što se osobito tiče odredbi kod liječenja.

Isto tako ta unaprijed izražena volja može biti u suprotnosti s načelima medicinske profesije, medicinske etike i autonomije liječnika, ili može predstavljati povredu prava i sloboda drugih osoba, javnog interesa i sl. Primjerice, Hipokratova zakletva³¹ određuje da je liječniku najvažnija briga zdravlje pacijenta i poštivanje ljudskog života, što su za njega najviše vrijednosti. S druge strane, postavljanje se pitanje kako cijeliti postupanje liječnika koji u zaštiti navedenih vrijednosti i postupanja u najboljem interesu pacijenta spašava život suprotno volji pacijenta izraženoj u anticipiranoj naredbi, ili kako cijeliti postupanje liječnika koji poštujući unaprijed izraženu volju pojedinca postupa suprotno tim načelima.

Kodeks medicinske etike i deontologije³² u članku 4. stavku 2. kaže da želju dobro informiranog pacijenta, koji boluje od neizlječive bolesti, jasno izraženu pri punoj svijesti u pogledu umjetnog produživanja njegova života, treba poštivati primjenjujući pozitivne zakonske propise, a u stavku 3. određuje da nastavljanje intenzivnog liječenja pacijenta u ireverzibilnom terminalnom stanju medicinski nije utemeljeno i isključuje pravo umirućeg bolesnika na dostojanstvenu smrt. O toj problematici biti će i nastavno riječi³³. Svakako, ovlast odlučivanja, odnosno autonomija pojedinca, ograničena je pravima drugih pojedinaca i društvenim interesima, pa tako i autonomijom određenih profesija.

3.2. ANTICIPIRANE ODREDBE

Unutar instituta anticipiranog odlučivanja, kao instrumenta omogućavanja ostvarenja i poštivanja volje pojedinca koji je istu onemogućen izraziti, razlikujemo institut anticipiranih naredbi kao obvezujuće izjave (npr. izjava osobe da se u slučaju

---

³¹ „U času kada stupam među članove liječničke profesije: Svečano obećavam da ću svoj život staviti u službu humanosti. Prema svojim učiteljima sačuvat ću dužnu zahvalnost i poštovanje. Svoje ću zvanje obavljati savjesno i dostojanstveno. Najvažnija će mi briga biti zdravlje mogega pacijenta. Poštovat ću tajne onog tko mi se povjeri, čak i nakon njegove smrti. Održavat ću svim svojim silama čast i plemenite tradicije liječničkog zvanja. Moji kolege bit će mi sestre i braća. U vršenju dužnosti prema bolesniku neće na mene utjecati nikakvi obziri dobi, bolesti ili nemoći, vjere, etničkog podrijetla, roda, nacionalnosti, političke pripadnosti, rase, spolne orijentacije, klasne pripadnosti ili drugih čimbenika. Apsolutno ću poštovati ljudski život. Ni pod prijetnjom neću dopustiti da se iskoriste moja medicinska znanja radi kršenja ljudskih prava i građanskih sloboda. Ovo obećavam svečano, slobodno, pozivajući se na svoju čast“. – aktualni tekst zakletve iz Ženevske deklaracija - dokument koji je 1948. godine u Ženevi prihvatila Opća skupština Svjetskog liječničkog udruženja (WMA, engl. World Medical Association), te ga dopunila 1968., 1984., 1994., 2005. i 2006. godine.

³² (Narodne novine, br.:55/08.)

³³ Navedeno je povezano s pitanjem ortotanazija (dostojanstvena smrt bez skraćanja života, ali i bez dodatnih patnji) i suprotno je distanziji (produljenje agonije, patnje i odgađanje smrti).

pogoršanja zdravstvenog stanja odriče prava na određeni zdravstveni postupak) tako i na izražene želje (npr. glede određenoga medicinskog zahvata).

Anticipirane naredbe razvile se unutar medicinskog prava pa su prvenstveno bile upućene zdravstvenim djelatnicima, ali i socijalnim radnicima, skrbnicima imenovanim na temelju zakona u postupku pred nadležnim tijelima i punomoćnicima na temelju anticipiranih punomoći, kako bi oni u određenim situacijama mogli pravilno postupiti poštujući volju njihova davatelja. S obzirom na činjenicu da su one prvenstveno upućene zdravstvenim djelatnicima one predstavljaju i informirani pristanak odnosno odbijanje za medicinski tretman. Kako je pitanje informiranog pristanka i njegova valjanost pitanje povezano uz zadiranje u tjelesni integritet i s time u vezi isključenja protupravnosti, u tome se također ogleda pravno značenje tih naredbi.

Anticipirana naredba je jednostrana, opoziva, izjava volje.

Anticipirane punomoći su oblik anticipiranog odlučivanja gdje pojedinac imenuje drugu osobu kao opunomoćenika za buduća događaja kada taj pojedinac koji ju je imenovao neće biti sposoban brinuti se o sebi, izražavati svoj želje i odlučivati o svojim pravima i interesima.

Anticipirana naredba može biti i kombinacija određivanja osobe, koja će umjesto davatelja naredbe odlučivati, zajedno sa sadržajem potrebnih odluka.

Kod anticipiranog odlučivanja najčešće govorimo o anticipiranim naredbama, kao terminu koji je uvršten u našem zakonodavstvu.

Sama volja može biti izražena i putem oporuke s učinkom za života.

Korištenjem tih instrumenata nema potrebe za angažiranjem državnog aparata, vođenjem sudskih postupaka i postupka imenovanja skrbnika, a ostvaruje se načelo autonomije i samoodređenja (samoodlučivanja) pojedinca.

3.3. SADRŽAJ I PRETPOSTAVKE VALJANOSTI

Prethodno je rečeno da se anticipiranom naredbom može izraziti naredba, u kojem slučaju ona ima obvezujući učinak, ili kao želja za buduće postupanje, a sve vezano za određena ekonomska, financijska, imovinska pitanja, pitanja liječenja i sl.

Anticipirane naredbe mogu biti u pisanom obliku ili usmene, no ako se želi postići obvezujući učinak, trebale bi biti u pisanoj formi. Poželjno je da sadržaj bude precizan i izvan svake dvojbe vezano za izraženu volju.

Sadržaj same upute u anticipiranoj naredbi može biti konkretan (ne želim oživljavanje, za slučaj terminalne faze bolesti ne želim liječenje u bolnici ili boravak u stacionaru/hospiciju sa terapijom za produljenje života, osim terapije za olakšanje patnji), pa i sa specificiranim uputama vezano za pojedini medicinski tretman ili pak

uputa može izražavati želje o načinu liječenja. Poželjno je da su naznačeni podaci koji se odnose na identitet davatelja naredbe, zatim da sadrži podatke o alergijama, izjavu volje primjerice za medicinske postupke koje ta osoba želi da se primjene, za postupke čiju primjenu ne želi, osobe koje je potrebno kontaktirati ili osobe za koje ne želi da imaju saznanja o njenom zdravstvenom stanju, da je posjećuju, u kojim ustanovama se ne želi liječiti, koje lijekove ne želi uzimati, zabranu humanog vezivanja i sl.

U pojedinim zakonodavstvima pod tim pojmom smatraju se one odluke koje se odnose na odbijanje medicinskih postupka, korištenja aparata, smještaja izvan vlastitog doma i poznate su njihove kratice kao npr: DNR- do not resuscitate! i DNI - do not intubate! i kao takve su publicirane na način da se nalaze u natpisima iznad kreveta bolesnika, te naredbe DNH - do not hospitalize order.

Anticipiranom naredbom se može odrediti i osoba skrbnika i to poimenično ili na drugi, opisni, način (npr. predsjednik udruge ...). Može se odrediti i osoba koja će skrbiti o djetetu davatelja izjave za slučaj smrti davatelja, o osobi posvojitelja.

Anticipirana punomoć kao vrsta anticipiranog odlučivanja je oblik izražene volje u pisanom obliku o osobi koja će za slučaj nesposobnosti odlučivanja davatelja volje odlučivati, te postupati u njegovo ime i za njegov račun - imenovanje osobe od povjerenje. Da bi bila obvezujuća nalogoprimac treba prihvatiti nalog. Tada ona nije jednostrana izjava volje već dvostrani ugovor. Ako izostane prihvrat, radi se o jednostrano izraženoj volji, i ne postoji dužnost opunomoćenika da postupa u skladu s tom punomoći. Ta punomoć može biti ograničena u trajanju. Prema trećima ima publicitetno značenje.

Sadržaj samih anticipiranih punomoći različito je reguliran u europskim zemljama tako da on može obuhvaćati samo ekonomska i financijska pitanja ili samo pitanja zdravlja ili samo pitanja osobne prirode, ili sva područja zajedno. Zakonodavstva mogu neka pitanja osobne prirode u potpunosti isključiti iz područja primjene anticipiranih punomoći, npr. davanje suglasnosti za sklapanje braka, za registriranje istospolne zajednice, usvojenje, priznanje majčinstva ili očinstva, pisanje oporuke, opoziv oporuke, pa i neka pitanja iz područja zdravlja pojedinca i medicinskog tretmana.

Kod anticipirane punomoći opunomoćitelj imenuje opunomoćenikom osobu od povjerenja, za koju drži da će štititi njegova prava i interese na najbolji mogući način u odnosu na ostale osobe, poduzimanjem odgovarajućih radnji i sprječavanjem onih radnji od trećih osoba koje nisu u interesu davatelja punomoći. Moguće je imenovanje više osoba koje će djelovati zajedno ili odvojeno svaka za određeno područje (ekonomsko npr. knjigovođa, pravno npr. odvjetnik, zdravstveno npr. osoba, prijatelj zdravstvene struke, osobne prirode npr. prijatelj i sl.). Opunomoćenik djeluje unutar onih pitanja za koje je ovlašten, zbog čega je on ograničen u postupanju, a što zahtjeva i nadzor u pravilnosti njegovog postupanju. Pored toga opunomoćenik mora djelovati nepristrano. U slučajevima ograničenja zbog sukoba interesa moguće je rješenje da se dobije odobrenje od suda ako je konkretni pravni posao u interesu zastupanog tj. opunomoćitelja. Javni bilježnik koji posumnja da je došlo do zlouporabe, ima pravo odbiti sudjelovati u tome pravnom poslu.

Oporuka s učincima za života može se definirati kao unaprijed izražena volja u pisanom obliku izjavljena po odrasloj osobi koja ima sposobnost za očitovanja pravnorelevantne volje u trenutku njenog izražavanja. To je uputa onima koji će biti u situaciji postupati u svezi te osobe koja više nije u mogućnosti izraziti pravnorelevantnu volju zbog nastupa određenih, prvenstveno zdravstvenih okolnosti, koje su kao takve bile predvidive u trenutku davanje te upute. Dakle, oporuka s učincima za života je jednostrana izjava volje kao i „klasična“ oporuka, ali ona proizvodi učinke za života osobe koja je tu izjavu dala.

Stanoviti elementi instituta anticipirane punomoći egzistiraju u ugovorima o doživotnom/dosmrtnom uzdržavanju kada primatelj uzdržavanja određuje osobu, davatelja uzdržavanja, koja će brinuti o njemu u slučaju da sam više neće biti u mogućnosti obavljati određene poslove i samostalno živjeti. Međutim, u tom slučaju se ne radi o anticipiranoj punomoći, jer tim ugovorima davatelj uzdržavanja nije ovlašten davati pravno relevantne izjave i poduzimati pravno relevantne radnje u ime primatelja uzdržavanja ako on postane nesposoban za odlučivanje.

Anticipiranu punomoć odnosno naredbu ne bi trebalo ocjenjivati kroz odredbe propisa koji reguliraju „klasičnu“ punomoć. Punomoć je nalog, te punomoć kao i nalog u smislu odredbi koje reguliraju obvezne odnose te u smislu procesnih odredbi prestaje smrću, a nalog prestaje i kad nalogodavac bude lišen poslovne sposobnosti.

Isto tako postoje određene sličnosti i s legatom (zapisom). Legatom se za života određuju određena postupanja po smrti ostavitelja, ali o legatu se govori u situaciji kada oporučitelj oporukom nalaže nasljedniku ili drugoj osobi kojoj nešto ostavlja u oporuci da iz onog što joj je ostavio dade neku stvar određenoj osobi ili da joj isplati svotu novaca, oslobodi duga, uzdržava ili da učini nešto u korist treće osobe ili da nešto trpi. No legatom, legatar ima pravo tražiti izvršenje zapisa od osobe kojoj je oporukom naloženo da zapis izvrši. Anticipirana naredba ne stvara takve učinke, prvenstveno s obzirom na davatelja naredbe i osobu koja ju je prihvatila.

Da bi unaprijed izražena volja bila pravno relevantna trebaju biti ispunjene određene pretpostavke valjanosti koja pojedina unutarinja zakonodavstva traže. Osoba koja anticipirano odlučuje, u trenutku davanja svoje izjave volje, mora svojom voljom odlučivati i pri tome shvaćati sadržaj tog odlučivanja. Ta odluka mora biti rezultat njezine slobodne volje koju je ona sposobna izraziti te biti svjesna posljedica takve odluke.

Sam pojam sposobnosti odrasle osobe za davanje takve izjave ne bi trebalo izjednačavati sa pojmom poslovne sposobnosti, već treba biti relevantno je li postoji kod te osobe nesposobnost takve prirode da onemogućuje osobi shvatiti uvjete davanja, sadržaj, ovlasti i posljedice davanja anticipirane izjave volje.

Nadalje, nesposobna osoba (punoljetna) za odlučivanje nije samo osoba koja je lišena sposobnosti. Ta nesposobnost može biti i privremena, može biti djelomična, pri čemu je bitno utvrditi je li ta nesposobnost onemogućuje pojedinca u zaštiti njegovih prava i interesa vezanih za pitanje pravnih interesa, liječenja, pitanja osobne prirode.

Pitanjem anticipiranog odlučivanja, punomoći i naredbi bavi se preporuka Vijeća Europe R(99)4 o pravnoj zaštiti odraslih nesposobnih odraslih osoba Vijeća Europe, (dalje u tekstu: „Preporuka VE iz 1999.“), zatim, Haške konvencije o međunarodnoj zaštiti odraslih (Republika Hrvatska joj nije pristupila), te preporuka Vijeća Europe – *Preporuka Rec (2009) 11 o načelima u pogledu ovlasti opunomoćenika i anticipiranih naredbi za slučaj nesposobnosti* (dalje u tekstu: Preporuka br. 11 iz 2009.), kao i Rezolucija br. 1859 iz 2012. o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva s obzirom na prije iskazane želje pacijenta, te Preporuka 1993/2012 o zaštiti ljudskih prava i uzimanju u obzir ranije izraženih želja pacijenta, kao i Preporuka br. 1418 iz 1999. o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva neizlječivo bolesnih i umirućih pacijenata.³⁴

Preporukom br. 11 iz 2009. prihvaćeno je sedamnaest načela koja se odnose na područje primjene, promicanje prava svakog pojedinca na samoodređenje te definiranje pojedinih pojmova korištenih u tekstu Preporuke (prvi dio), reguliranje instituta anticipiranih punomoći (drugi dio) i anticipirane naredbe, odnosno oporuke s učincima za života (treći dio). Ona traži od država da svatko za slučaj nesposobnosti može unaprijed opunomoćiti osobu po vlastitom izboru koja će o određenim pitanjima odlučivati umjesto njega, kao i mogućnost da ta pitanja sam regulira anticipiranim naredbama (*advanced directives*).

3.4. ZAHTJEVI ZA REGULACIJU KOD ANTICIPIRANOG ODLUČIVANJA

Radi ukazivanja na kompleksnost u području reguliranja instituta anticipiranog odlučivanja, a s obzirom na mjerodavne dokumente i rješidbe u komparativnom zakonodavstvu, u nastavku se daje prikaz pitanja koja se javljaju kod uvođenja tog instituta i moguća rješenja. Pri tome zasigurno nisu obuhvaćani svi oni problemi koji se mogu pojaviti, već se samo ilustracije radi daje prikaz pojedinih teza.³⁵

- **forma anticipiranog odlučivanja** može biti ugovor ili jednostrani pravni posao. Oportuno je da opunomoćenik zna za punomoć i da se izjasni prihvaća li ili ne biti anticipiranim punomoćnikom, te ako prihvati onda ta anticipirana punomoć postaje ugovor;
- vezano za **prijenos** anticipirane punomoći na treću osobu postoje različita rješenja. Preporuka br. 11 iz 2009. o tome ništa ne kaže, pa je stoga to pitanje potrebno riješiti na zakonodavnom nivou. Isto tako u samoj punomoći mogu se navesti pretpostavke za prijenos, u kojim slučajevima i kod kojih odluka;
- **trenutak stupanja na snagu anticipiranih odluka**, prvenstveno anticipiranih punomoći kao trenutka od kada opunomoćenik poduzima radnje u ime i za račun

³⁴ Rezolucije i preporuke su neobvezujući pravni akti koje donosi Odbor ministara Vijeća Europe o političkim pitanjima (rezolucije) ili radi obraćanja državama članicama s ciljem osiguravanja praktične primjene međunarodnih standarda koje postavlja Vijeće Europe (preporuke) - HRSTIĆ, Dijana. Anticipirano odlučivanje pacijenata. *Zagrebačka pravna revija*, 2016, 5.1: 11-36.

³⁵ Detaljnije vidi: Vodopija Čengić, Lj., Gložinić, S., Sudar T., Javno bilježništvo i vođenje registara Hrvatske javnobilježničke komore, Javni bilježnik, vol. 35, 2011, 21-40.

opunomoćitelja prema punomoći, je svakako trenutak nastupanja nesposobnosti opunomoćitelja. Zbog prirode tog instituta koji seže iz zaštite osoba nesposobnih za odlučivanje, te radi zaštite od njegove zlouporabe, potrebno je utvrditi vrijeme ispunjenja pretpostavke da je anticipirana punomoć stupila na snagu, odnosno da ima svoje djelovanje.

S tim u vezi moguća je regulacija stupanja na snagu anticipirane naredbe na različite načine: 1/ - da stupa na snagu u trenutku njezina donošenja i ostaje na snazi u trenutku gubitka sposobnosti opunomoćitelja, 2/- da zakonodavac zahtijeva da se činjenica gubitka sposobnosti opunomoćitelja registrira ili notificira, a to i s ciljem praćenja rada opunomoćenika, 3/- da stupa na snagu u trenutku kada opunomoćitelj postane nesposoban, kada je potrebno utvrditi koji je to trenutak, te u s tim u vezi odrediti tko će to utvrditi, na koji način, po čijem zahtjevu i u kojem obliku, temeljem liječničkog nalaza ili pisanog mišljenja vještaka ili sl. Moguće je da treća osoba koja će odrediti nastup tih okolnosti bude i držalac punomoći do trenutka kada punomoć počne proizvoditi učinke. Isto tako je moguće je da zakonodavac zahtijeva da sud ili neko drugo tijelo potvrdi da je punomoć na snazi i da proizvodi pravne učinke, što svakako dovodi do veće sigurnosti zaštite te osobe, ali s druge strane postupanje državnih tijela može biti vezano uz protok vremena zbog provođenja samog postupka.

U SR Njemačkoj punomoći stupaju na snagu jednostranom izjavom volje prema opunomoćeniku i njezinom predajom osobi opunomoćenika. U Republici Austriji moguće su dvije situacije: 1. Punomoć stupa na snagu kada opunomoćitelj izgubi poslovnu sposobnost, sposobnost donošenja odluka ili mogućnost izražavanja u poslovima koje je povjerio opunomoćeniku. Gubitak sposobnosti dokazuje se liječničkom potvrdom. 2. Punomoć stupa odmah na snagu, a nalozi opunomoćeniku daju se tek za slučaj gubitka poslovne sposobnosti. U ovom slučaju moguće je da osoba daje opunomoćeniku dodatne naloge prije gubitka poslovne sposobnosti. Nije potrebno liječničko mišljenje za utvrđivanje stupanja na snagu. Ako punomoć stupa na snagu, tu činjenicu javni bilježnik može registrirati u ÖZVV registru. Potvrda o registraciji u obliku izvotka izdaje se opunomoćeniku. Ona se može predočiti trećoj osobi, npr. banci, kao dokaz pravovaljanog zastupanja.

U Italiji je regulirano na način da ovlasti osobe koja je imenovana da u budućnosti poduzima određene radnje iz za to određenih područja stupaju na snagu kad osobu koja će davati podršku nesposobnoj odrasloj osobi imenuje sudac odlukom. U Francuskoj punomoć stupa na snagu nakon što liječnik izda potvrdu o nesposobnosti opunomoćitelja.

- što se tiče **pitanja ovjere, potvrde, registracije, notifikacije i obavijesti** zakonodavstva su na različite načine riješila ta pitanja. Tako je moguće da na anticipiranoj punomoći opunomoćitelj samo ovjeri/potvrdi svoj potpis, može to učiniti u prisutnosti svjedoka, može to učiniti u trenutku prijave punomoći u odgovarajući registar. Druga je mogućnost da se ovjera/potvrda obavi u trenutku kada anticipirana punomoć stupa na snagu. U državama koje imaju institut notarijata, javnim bilježnicima povjereno je izdavanje potvrda o stupanju na snagu anticipirane punomoći nakon što se pribavi anticipirana punomoć i liječnička potvrda. Na temelju tih isprava javni bilježnik potvrđuje anticipiranu punomoć i izdaje je opunomoćeniku.

Tako je zaštićena pravna sigurnost u odnosu na treće osobe, jer se mogu pouzdati u pravnu valjanost te punomoći.

Sama registracija, s obzirom na one države u kojima se anticipirane punomoći registriraju, može biti dobrovoljna ili obavezna. Registre mogu voditi bilježničke komore ili se registar podatka može nalaziti u središnjoj banci podataka. Ako je registracija obavezna, anticipirana punomoć ne može proizvoditi pravne učinke niti opunomoćenik može poduzimati pravne radnje, prije no što je ona registrirana pri nadležnom tijelu koje vodi registar. Isto tako u onim zakonodavstvima u kojima je propisano da anticipirane punomoći sastavljaju javni bilježnici ili odvjetnici postoji njihova obveza da registrira punomoć pri nadležnom tijelu, ali isto tako je moguće odrediti da to učini sam opunomoćitelj ili osoba opunomoćenika. U pravnim režimima gdje je registracija anticipirane punomoći dobrovoljna, stvar je samog opunomoćitelja hoće li je registrirati. No, u obje varijante bitno je da opunomoćitelj i opunomoćenik, pa i uža obitelj budu obaviješteni o obvezi ili mogućnosti podnošenja prijave o anticipiranoj punomoći nadležnom tijelu ili registru.

Tako primjerice u Njemačkoj javni bilježnik prilikom ovjere potpisa na punomoći koja mu je predočena ili prilikom sastavljanja javnobilježničke punomoći mora uputiti stranke na mogućnost registracije punomoći u središnjem registru koji se vodi pri Saveznoj notarskoj komori. Obveza upute vrijedi za punomoći za slučaj skrbi, kao i za raspolaganja koja se odnose na imenovanje skrbnika.

Moguće je odrediti da se registrira i prihvati anticipirane punomoći od strane opunomoćenika kako bi bilo izvjesno da će on poduzeti radnje navedene u punomoći, kad se za to ispune pretpostavke, kao što je moguće rješenje i da opunomoćitelj akt registracije anticipirane punomoći veže uz trenutak nastupanja nesposobnosti i stupanja na snagu same punomoći. Isto tako može se predvidjeti da se navedene obavijesti, osim opunomoćitelju, pruže i bračnom drugu, partneru ili rodbini, jer dotične osobe mogu, u slučaju da ocijene da je došlo do zlouporabe, obavijestiti nadležno tijelo. Za slučaj obvezu registracije punomoći potrebno je propisati tko ima pravo pristupa bazi podataka, kao i koje informacije sadržane u registru se mogu dobiti (sudovi, javni bilježnici, centri za skrb, banke), uvažavajući odgovarajuće propise o zaštiti osobnih podataka.

- što se tiče samog **oblika punomoći** preporučuje se da anticipirana punomoć ima pisani oblik, da je potpisana ili potvrđena od strane opunomoćitelja. Poželjno je da je i datirana. Neka zakonodavstva propisuju da je dovoljno da sam opunomoćitelj sastavi anticipiranu punomoć, da se opunomoćitelj na dokumentu potpiše i ovjeri potpis u prisutnosti nepristranih i neovisnih svjedoka, osim u točno određenim situacijama kada se zahtijeva oblik koji sastavlja javni bilježnik (Njemačka). Škotska, u svrhu pojednostavljenja postupanja, omogućuje zainteresiranim da na internet stranicama nadležnog tijela (Office of the) dođu do obrazaca. Profesionalna pomoć javnog bilježnika, odvjetnika ili sudskog savjetnika kod sastavljanja anticipirane punomoći dobrodošla, dok se u određenim situacijama može čak postaviti kao kriterij za valjanost dokumenta. Tako se za određene vrste punomoći (za situacije kao što su pitanja vezana za važne ekonomske ili financijske poslove opunomoćitelja) može tražiti da ih sastave profesionalne osobe (odvjetnici, javni bilježnici ili suci), što daje pravnu sigurnost opunomoćitelju, zbog toga što ga je profesionalna osoba propisno

upozorila o pravnim posljedicama poduzimanja ovakve radnje i mogućnosti opoziva punomoći.

Punomoć može biti i rukom pisana privatna isprava, isprava sačinjena i/ili potpisana pred svjedocima, privatna isprava na kojoj je ovjeren potpis opunomoćenika i javna isprava u obliku javnobilježničkog akta.

Svrha ovjere i prisutnosti svjedoka je postojanje mogućnosti potvrditi da je opunomoćitelj u trenutku davanja punomoći bio sposoban to učiniti, da je dobrovoljno potpisao dokument, nakon što mu je pročitano i protumačeno, bez pritiska, utjecaja, zablude, prisile, prijevare ili nekih drugih razloga koji bi doveli do pravne nevaljanosti.

Njemački zakonodavac ne traži poseban oblik anticipirane punomoći, osim u slučajevima kada se ona odnosi na neimovinska pitanja.

Austrijski zakonodavac propisuje da opunomoćitelj može sam sastaviti i vlastoručno potpisati punomoć. Ukoliko sam ne sastavi punomoć već je samo potpiše, potrebna su tri svjedoka koja će potvrditi da sadržaj odgovara opunomoćiteljevoj volji. Ako opunomoćitelj ne potpiše ispravu, potrebno je na njoj ovjeriti potpise svjedoka. Punomoć uvijek može biti sastavljena u obliku javnobilježničkog akta.

Argumenti ipak govore u prilog javnobilježničkoj ispravi zbog toga što se takvim oblikom jamči točno prenošenje volje opunomoćitelja, veća je dokazna snaga javnobilježničke isprave, a javni bilježnik pri njezinu sastavljanju daje propisna upozorenja strankama i obvezno utvrđuje, u granicama u kojima je to moguće i uobičajeno, poslovnu sposobnost opunomoćitelja.

*- u odnosu na **mehanizme nadzora** Preporuka br. 11 iz 2009. poziva države da utvrde mehanizme zaštite i kontrole s obzirom na valjanost, s obzirom na područja na koja se odnose te s obzirom kada stupaju na snagu, a sve sa svrhom da se potvrdi sposobnost opunomoćitelja u vrijeme nastanka punomoći, provjere je li bilo nezakonitog utjecaja na opunomoćitelja pri sastavljanju punomoći, provjere je li opunomoćitelj bio svjestan i razumio sadržaj dokumenta u trenutku davanja punomoći, te je li on obaviješten i može li potvrditi da je svjestan posljedica koje proizlaze iz davanja takve punomoći te da je svjestan da u trenutku imenovanja opunomoćenika te u trenutku stupanja na snagu anticipirane punomoći da on nema neposredne kontrolne nad radom opunomoćenika kao i da tijela javne vlasti nisu ex officio nadležna za praćenje rada opunomoćenika, a o čemu bi on trebao biti obaviješten u trenutku potpisivanja punomoći. Mehanizam nadzora može biti uspostavljen tako da sam opunomoćitelj u punomoći imenuje osobu koja će provoditi nadzor nad radom opunomoćenika, da tijela javne vlasti prate i preispituju rad opunomoćenika, ako to traže treće osobe koje imaju neki financijski interes, ili ako to zahtijevaju financijski ili medicinski razlozi ili ako postoji sumnja na zlouporabu položaja opunomoćitelja.*

*- vezano za **opoziv anticipiranih punomoći**, bilo kao jednostranih izjava volje ili kao ugovora, davatelj punomoći mora imati pravo opozvati anticipiranu punomoć sve dok mu njegovo stanje to dopušta, sve dok je svjestan i sposoban shvatiti značenje i pravne posljedice davanja i opoziva anticipirane punomoći za što bi zakonodavac trebao postaviti jasne kriterije. O opozivu treba biti obaviješten opunomoćenik, treće*

osobe koje provode nadzor, a ako se takve punomoći prijavljuju u registre, ovu činjenicu treba zabilježiti u registru.

Njemački zakonodavac traži da opunomoćitelj u svako doba, slobodno može opozvati punomoć, osim kad zbog tjelesnih i/ili duševnih razloga više to nije u stanju učiniti, s time da je opoziv imovinskopravnog dijela punomoći dopušten sve dok postoji poslovna sposobnost, a opoziv neimovinsko-pravnog dijela punomoći (imenovanja skrbnika, raspolaganje pacijenta) dopušten je i ako ne postoji poslovna sposobnost. Poseban oblik opoziva nije propisan. Opunomoćitelj je taj koji se mora pobrinuti da iz pravnog prometa povuče izvornike i otpравke punomoći.

- razlozi za **prestanak anticipiranih punomoći** u zakonodavstvima taksativno se navode, a to mogu biti smrt opunomoćitelja, smrt opunomoćenika, zlouporaba ovlasti iz punomoći na štetu opunomoćitelja, otkazivanje punomoći od strane opunomoćenika, nesposobnost opunomoćenika; razvod ili prekid veze između opunomoćitelja kao bračnog druga ili partnera opunomoćenika; stečaj opunomoćenika ili opunomoćitelja itd.

Zakonodavstva koja poznaju sustav registra anticipiranih punomoći ujedno registriraju prestanak punomoći i obavještavaju tijela javne vlasti o prestanku punomoći.

Posljedica prestanka anticipirane punomoći je da poslove preuzima tijelo javne vlasti.

3.5. ANTICIPRANE ODREDBE U HRVATSKOM PRAVU

Republika Hrvatska kao članica Vijeća Europe te potpisnica Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Konvencije iz Ovieda - Konvencije o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini i njezini dodatni protokoli³⁶ u obvezi je postupati sukladno njihovim odredbama te na odgovarajući način regulirati oblike anticipiranog odlučivanja, zbog sadržaja čl. 8. st. 1. EKLP-a o pravu na privatnost, te Konvencija iz Ovieda, čl. 9., kojim je određeno -„Uzet će se u obzir ranije izražene želje glede medicinskog zahvata od pacijenta koji u vrijeme zahvata nije u stanju izraziti svoje želje“. One su obvezujuće konvencije, po svojoj snazi iznad zakona, izravno primjenjujuće. Prethodno smo spomenuli da i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom zahtjeva od država da osigura sve mjere koje se odnose na ostvarivanje pravne sposobnosti, pa tako i djelotvorne zaštitne mehanizme koje se odnose na ostvarivanje pravne sposobnosti.

U hrvatskom pravu ne postoje propis koji detaljno uređuje institut anticipiranih naredbi. No, pojedini zakoni predviđaju pravo pojedincu dati izjavu obvezujućeg sadržaja s učinkom u slučaju njegove buduće nesposobnosti, što po svojoj naravi predstavlja anticipirane naredbe. Same anticipirane izjave su obvezujuće, pa i temeljem rečenih konvencija s obzirom na poštivanje prava osobe na privatni život i samoodređenje.

U Zakonu o presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja³⁷, u članku 17., određeno je da se organi s umrle osobe smiju uzeti radi presađivanja samo ako se darivatelj za života nije u pisanom obliku protivio darivanju.^{38 39}

Upravo ta odredba predstavlja anticipiranu naredbu, jer odrasla osoba za života, sposobna za rasuđivanje, odlučuje o neimovinskom pravu, nedarivanju dijelova tijela nakon smrti, dakle kad prestane mogućnost njenog odlučivanja. O opravdanosti takvog zakonodavnog rješenja koje prisiljava na negativno očitovanje s

³⁶ Narodne novine, Međunarodni ugovori, br.: 13/03.

³⁷ Narodne novine, br.: 144/12.

³⁸ Ta izjava daje se izabranom doktoru medicine primarne zdravstvene zaštite ili ministarstvu nadležnom za zdravlje, a za punoljetne osobe koje nisu poslovno sposobne, pisanu izjavu solemniziranu od strane javnog bilježnika, daje zakonski zastupnik, odnosno skrbnik. Slijepa osoba, gluha osoba koja ne zna čitati, nijema osoba koja ne zna pisati i gluhoslijepa osoba daje izjavu u obliku javnobilježničkog akta ili pred dva svjedoka iskazanom izjavom o imenovanju poslovno sposobne osobe koja će u njeno ime dati pisanu izjavu. Pisanu izjavu izabrani doktor medicine primarne zdravstvene zaštite dostavlja Ministarstvu zdravstva, a sadržaj tiskanice, način i postupak dostavljanja, način vođenja i provjere Registra nedarivatelja, te postupak opoziva pisane izjave propisuje ministar pravilnikom. Osoba može u svakom trenutku opozvati svoju pisanu izjavu.

³⁹ Dijelovi tijela umrle osobe koja nije državljanin Republike Hrvatske, odnosno nema u Republici Hrvatskoj stalni boravak, mogu se uzeti radi presađivanja kada na to u pisanom obliku pristane bračni ili izvanbračni drug, roditelj, punoljetni brat, sestra ili punoljetno dijete umrle osobe. Dijelovi tijela umrlog djeteta, te umrle punoljetne osobe koja nije bila poslovno sposobna mogu se uzeti zbog presađivanja samo ako na to u pisanom obliku pristanu oba roditelja, ako su živi ili njegov zakonski zastupnik, odnosno skrbnik.

aspekta teme ovog rada bilo bi opširno govoriti, ali je činjenica da je zakonodavac postavio presumpciju da u slučaju izostanka takvog očitovanja se smatra da je pristanak dan, što sa pozicije načela samoodlučivanja i autonomije volje svakako nije prihvatljivo, jer predstavlja zamjensku volju zakonodavca u propisu i to o onome što bi trebala bi odluka pojedinca. Zakonodavac presumira postojanje volje i sadržaj te volje. To je u suprotnosti sa svrhom anticipiranog odlučivanja, jer s jedne strane prisiljava osobu na odlučivanje, a s druge strane, zamjenjuje volju pojedinca o osobnim pravima i protivna je odredbama o samoodređenju i autonomiji. Donekle, Kodeks medicinske etike i deontologije ima u vidu mogućnost ostvarenja volje pacijenta kroz očitovanje članova obitelji za slučaj ako je ta volja bila njima poznata, te poštuje volju obitelji, jer je regulirano da u slučaju smrti mozga, utvrđene na stručno prihvaćeni način, liječnik smije u okviru pozitivnih propisa održavati život organa, dijelova tijela ili tkiva koji se mogu iskoristiti u svrhu liječenja drugih pacijenata, a o namjeri da s mrtvog tijela presadi dijelove tijela, organe ili tkiva, liječnik će obavijestiti najbližu obitelj odnosno skrbnika. Dijelovi tijela s umrle osobe smiju se uzeti radi presađivanja samo ako se obitelj tome ne protivi i ako se darivatelj za života nije tome u pisanom obliku protivio.

U Zakonu o zaštiti prava pacijenata⁴⁰, u članku 17., regulirana je zaštita pacijenta koji nije sposoban dati pristanak, te je određeno da za pacijenta koji nije pri svijesti, za pacijenta s težom duševnom smetnjom te za poslovno nesposobnog ili maloljetnog pacijenta, osim u slučaju neodgodive medicinske intervencije, suglasnost za prihvaćanje pojedinoga dijagnostičkog ili terapijskog postupka (kojeg pacijent izražava potpisivanjem suglasnosti) potpisuje zakonski zastupnik, odnosno skrbnik pacijenta. On, u interesu pacijenta, može suglasnost u bilo koje vrijeme povući potpisivanjem izjave o odbijanju pojedinoga dijagnostičkog, odnosno terapijskog postupka. Ukoliko su interesi tog pacijenata i njegovog zakonskog zastupnika, odnosno skrbnika, suprotstavljeni, zdravstveni radnik je dužan odmah o tome obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb. Slijepa osoba, gluha osoba koja ne zna čitati, nijema osoba koja ne zna pisati i gluhoslijepa osoba, prihvaća pojedini dijagnostički, odnosno terapijski postupak izjavom u obliku javnobilježničkog akta ili pred dva svjedoka iskazanom izjavom o imenovanju poslovno sposobne osobe koja će u njeno ime prihvaćati ili odbijati pojedini takav postupak, prema odredbi članka 16. stavak 4. tog Zakona.

Nadalje, pacijent ima pravo dati usmenu ili pisanu izjavu o osobama koje mogu biti obaviještene o njegovu prijemu u stacionarnu zdravstvenu ustanovu, kao i o njegovom zdravstvenom stanju. Pacijent može imenovati i osobe kojima zabranjuje davanje tih podataka. Zatim, u slučaju smrti pacijenta, ako to pacijent nije za života izrijekom zabranio, pravo na uvid u medicinsku dokumentaciju, na koju je i pacijent za života imao, a to je pravo na pristup cjelokupnoj medicinskoj dokumentaciji koja se odnosi na dijagnostiku i liječenje njegove bolesti, ima bračni drug pacijenta, izvanbračni drug, punoljetno dijete, roditelj, punoljetni brat ili sestra te zakonski

---

⁴⁰ Narodne novine, br.: 169/04.

zastupnik, odnosno skrbnik pacijenta. Protivljenje uvidu u medicinsku dokumentaciju pacijent daje pisanom izjavom solemniziranom od javnog bilježnika.

U Kodeksu medicinske etike i deontologije navedeno je da želju dobro informiranog pacijenta, koji boluje od neizlječive bolesti, jasno izraženu pri punoj svijesti u pogledu umjetnog produživanja njegova života, treba poštivati primjenjujući pozitivne zakonske propise. Također je određeno da će se poštovati pravo duševno sposobnog i svjesnog pacijenta da dobro obaviješten slobodno prihvati ili odbije pojedinog liječnika, odnosno preporučenu liječničku pomoć. Kad pacijent nije sposoban o tome odlučivati, o tome odlučuje njegov zastupnik. Ako zastupnik nije nazočan, liječnik će, ako se s odlukom ne može pričekati, primijeniti, po svom znanju, najbolji način liječenja. Dakle, ako pacijent nije u mogućnosti donijeti odluku o uskraćivanju terapije ili prekidu održavanja života, odluku će donijeti njegov zakonski zastupnik, odnosno skrbnik ili liječnik, vodeći se najboljim interesom pacijenta.

Navedenim propisima nije izričito predviđena mogućnost anticipiranog pristanka ili odbijanja liječenja, ali se može reći da postoje elementi anticipiranog odlučivanja.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama određuje pojam informiranog pristanka na način da je pristanak na liječenje slobodno dana suglasnost osobe s duševnim smetnjama za primjenu određenoga medicinskog postupka, koja se zasniva na odgovarajućem poznavanju svrhe, prirode, posljedica, koristi i rizika toga medicinskog postupka i drugih mogućnosti liječenja (čl. 4. t. 13.). U istoj odredbi se određuje da je osoba s duševnim smetnjama sposobna za davanje pristanka ako može razumjeti informaciju koja je važna za davanje pristanka, upamtiti tu informaciju i koristiti ju u postupku davanja pristanka. U točki 16. je regulirano da smještaj bez pristanka je smještaj u psihijatrijsku ustanovu osobe s težim duševnim smetnjama koja nije sposobna dati pristanak, pa pisani pristanak umjesto nje daje osoba od povjerenja ili zakonski zastupnik.

Navedeni Zakon u odredbi čl. 4. t. 9. definira osobu od povjerenja kao osobu ovlaštenu za davanje ili uskratu pristanka na određene medicinske postupke umjesto osobe koja ju je na to ovlastila obvezujućom izjavom.

Nadalje, u čl. 12. ZZDS-a, je regulirano da - osobu s duševnim smetnjama može se podvrgnuti medicinskom postupku samo uz njezin pisani pristanak koji može opozvati u bilo kojem trenutku, zatim da prije davanja pristanka se mora utvrditi sposobnost osobe s duševnim smetnjama za davanje pristanka, te da lišenje poslovne sposobnosti ne znači nesposobnost za davanje pristanka pa se, prije primjene medicinskog postupka, sposobnost za davanje pristanka mora utvrđivati i kod osobe lišene poslovne sposobnosti. To utvrđivanje sposobnosti nije obvezno u osobito hitnim slučajevima ozbiljne i izravne ugroženosti života ili zdravlja i medicinski postupak bez pristanka može se primjenjivati samo dok traje ta ugroženost. Iznimno osobu s duševnim smetnjama može se bez njezina pristanka podvrgnuti medicinskom postupku samo pod uvjetima i po postupku propisanom tim Zakonom.

U tom kontekstu može se razmatrati i pitanje je li osoba s duševnim smetnjama može i anticipirano odlučivati. U glavi IX. tog Zakona regulirana je obvezujuća izjava i to u članku 68. na način:

„(1) Svaka osoba može ovlastiti samo jednu osobu, koja na to pristane, da kao osoba od povjerenja umjesto nje, nakon što se ispune zakonske pretpostavke, dade ili uskrati pristanak na određene medicinske postupke propisane ovim Zakonom (u daljnjem tekstu: obvezujuća izjava).

(2) Obvezujuća izjava je pravovaljana ako je sastavljena u obliku javnobilježničkog akta.

(3) Ministar nadležan za poslove zdravlja i ministar nadležan za poslove pravosuđa u suradnji će pravilnikom propisati vođenje evidencije o obvezujućim izjavama, načinu pohranjivanja, čuvanja i ostvarivanja prava pristupa podacima iz obvezujućih izjava.“

Zatim, u članku 69. tog Zakona, je određeno da se obvezujuća izjava primjenjuje se samo onda ako osoba koja ju je dala nije sposobna dati pristanak za medicinske postupke određene tom izjavom i da obvezujuća izjava obvezuje sve pružatelje medicinskih usluga koji primjenjuju medicinske postupke propisane tim Zakonom. Davatelj obvezujuće izjave može biti osoba koja je navršila 18 godina života ili je stekla poslovnu sposobnost prije punoljetnosti, a nije lišena poslovne sposobnosti za donošenje odluka o medicinskim postupcima. Osoba od povjerenja može biti osoba koja je navršila 18 godina života i koja nije lišena poslovne sposobnosti. Osoba od povjerenja ne može ovlaštenje iz obvezujuće izjave prenijeti na drugu osobu (odredba čl. 70. ZZDS). Davatelj obvezujuće izjave i osoba od povjerenja mogu u svakom trenutku opozvati obvezujuću izjavu. Opoziv obvezujuće izjave je pravovaljan ako je sastavljen u obliku javnobilježničkog akta (odredba čl. 71. ZZDS). Obvezujuća izjava ima prednost pred odlukama zakonskoga zastupnika. Ako psihijatrijska ustanova smatra da je odluka osobe od povjerenja štetna za osobu s duševnim smetnjama, obavijestit će o tome nadležni centar za socijalnu skrb koji je ovlašten pokrenuti postupak opoziva obvezujuće izjave pred općinskim sudom mjesno nadležnim prema prebivalištu odnosno boravištu osobe s duševnim smetnjama. Do pravomoćnosti odluke iz stavka 2. ovoga članka, sud može privremenom mjerom zaštititi interese osobe s duševnim smetnjama (odredba čl. 72. ZZDS). Obvezujuća izjava prestaje važiti u slučaju smrti davatelja izjave ili osobe od povjerenja, u slučaju lišenja poslovne sposobnosti osobe od povjerenja, opozivom obvezujuće izjave ili odlukom suda (odredba članka 73.)

Time je ZZDS zapravo uveo anticipiranu punomoć kao jedan od oblika anticipiranog odlučivanja. **Pravilnik o načinu vođenja evidencije o obvezujućim izjavama, načinu pohranjivanja, čuvanja i ostvarivanja prava pristupa podacima iz obvezujućih izjava**⁴¹ donesen na temelju ZZDS. Njime se propisuje način vođenja evidencije o obvezujućim izjavama, način pohranjivanja, čuvanja i

---

⁴¹ Narodne novine, br.: 16/15.

ostvarivanja prava pristupa podacima iz obvezujućih izjava. Evidencija o obvezujućim izjavama vodi se za osobe koje su dale ili opozvale obvezujuću izjavu i vodi je Hrvatska javnobilježnička komora upisom u Registar anticipiranih naredbi i punomoći u elektroničkom obliku. Njime je regulirano da opoziv obvezujuće izjave mogu dati davatelj izjave i osoba od povjerenja kod bilo kojeg javnog bilježnika koji je o opozivu obvezujuće izjave dužan obavijestiti drugu stranu i javnog bilježnika koji je sastavio javnobilježnički akt o davanju obvezujuće izjave. Javni bilježnik koji je sastavio izjavu o opozivu obvezujuće izjave dužan je te podatke upisati u Registar. Centar za socijalnu skrb dužan je zatražiti upis obavijesti o pokretanju postupka za opoziv obvezujuće izjave pred nadležnim sudom u Registar. Sud je dužan po pravomoćnosti odluke o prijedlogu za opoziv obvezujuće izjave zatražiti upis te odluke u Registar. Ako je nakon opoziva davatelj izjave dao novu obvezujuću izjavu, u evidenciju se za tu izjavu unosi novi upis. Izvornici javnobilježničkog akta o obvezujućim izjavama odnosno o njihovom opozivu, pohranjuju se i čuvaju u arhivi javnog bilježnika. Javni bilježnik će javnobilježnički akt o obvezujućim izjavama odnosno o njihovom opozivu u elektronskom obliku (kao skenirane isprave) dostaviti u arhiv Registra radi trajne pohrane. Ovlaštene osobe za unos podataka u registar su Hrvatska javnobilježnička komora i javni bilježnik. Pravo uvida u Registar bez prava unosa podataka imaju općinski sud, centar za socijalnu skrb, liječnik i zakonski zastupnik.

U Obiteljskom zakonu iz 2014.⁴² (dalje u tekstu: ObZ/14) prvi put su uvedene odredbe kojima se uređuje institut anticipiranih naredaba, u skladu sa zahtjevima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te preporukama Vijeća Europe.

Odredbama tog Zakona uvodi se institut anticipiranih naredaba kod uređenja pojedinih statusnih pitanja i radi donošenja odluka o zdravlju štićenika. Odredbom čl. 225. st. 3. ObZ/14 određeno je da je Centar za socijalnu skrb (dalje u tekstu: CSS) dužan poštovati prije izraženu želju roditelja o izboru osobe skrbnika koju je roditelj sastavio u obliku javnobilježničke isprave (anticipiranu naredbu), ako su ispunjene pretpostavke za imenovanje skrbnika djetetu propisane tim Zakonom te ako to nije u suprotnosti s dobrobiti djeteta. Nadalje, odredbom čl. 236. st. 5. ObZ/14 određeno je da ako je osoba prema kojoj se vodi postupak za lišenje poslovne sposobnosti sastavila javnobilježničku ispravu kojom imenuje osobu skrbnika (anticipirana naredba), CSS će tu osobu imenovati posebnim skrbnikom ako ta osoba ispunjava ostale pretpostavke za imenovanje skrbnikom propisane tim Zakonom. Time je uređeno pitanje anticipiranog odlučivanja u postupcima lišenja poslovne sposobnosti. Odredbom čl. 247. st. 5. ObZ/14 regulirano je anticipirano odlučivanje kod instituta skrbništva za odrasle na način: - Ako je osoba lišena poslovne sposobnosti prije lišenja poslovne sposobnosti sastavila javnobilježničku ispravu kojom imenuje osobu ili više osoba skrbnika, kao i njihove zamjenike, CSS će tu osobu imenovati skrbnikom ako su ispunjene ostale pretpostavke za imenovanje skrbnikom propisane ovim Zakonom. U odredbi čl. 260. st. 2. ObZ/14 uređuje se institut anticipiranih naredaba koje se odnose na zdravlje pojedinca koji su u tom dijelu lišen poslovne

---

⁴² Narodne novine, br.: 75/14.

sposobnosti. Prema odredbi stavaka 1. tog članka određeno je da samo sud može, po prijedlogu štićenika ili skrbnika, u posebnom postupku donijeti rješenje o štićenikovu prekidu trudnoće, sterilizaciji, doniranju tkiva i organa, sudjelovanju u biomedicinskim istraživanjima, mjerama za održavanje na životu. Stavkom 2. tog članka određeno je da nije potrebno rješenje suda ako je štićenik u vrijeme dok je bio poslovno sposoban sastavio javnobilježničku ispravu u kojoj odlučuje o tim stvarima.

Može se zaključiti da ni tim zakonom nije sustavno uređeno anticipirano odlučivanje, već se omogućuje izražavanje i ostvarenje želja pojedinaca vezanih uz institut skrbništva.

Obiteljskim zakonom iz 2015. - Obz/15. gotovo na jednak način je uređen taj institut.

Odredbe čl. 116. st. 5., čl. 236. st. 6. i čl. 260. st. 2. ObZ/15 govore o anticipiranoj naredbi:

- u odredbi čl. 116. st. 5. - roditelj koji ostvaruje roditeljsku skrb može za života u oporuci ili u obliku javnobilježničke isprave (anticipirana naredba) imenovati osobu za koju smatra da bi se u slučaju njegove smrti najbolje skrbila o djetetu.

Prema odredbi čl. 225. st. 3. ObZ CSS dužan je poštovati prije izraženu želju roditelja o izboru osobe skrbnika koju je roditelj sastavio u obliku javnobilježničke isprave (anticipiranu naredbu), ako su ispunjene pretpostavke za imenovanje skrbnika djetetu propisane tim Zakonom te ako to nije u suprotnosti s dobrobiti djeteta.

- u odredbi čl. 236. st. 6. - ... ako je osoba u odnosu na koju se vodi postupak radi lišenja poslovne sposobnosti u obliku javnobilježničke isprave odredila osobu za koju želi da ju zastupa u postupku radi lišenja poslovne sposobnosti (anticipirana naredba), CSS će tu osobu imenovati posebnim skrbnikom ako ispunjava ostale pretpostavke za imenovanje skrbnikom propisane tim Zakonom.

- u odredbi čl. 247. st. 5. - ako je osoba lišena poslovne sposobnosti prije lišenja poslovne sposobnosti u obliku javnobilježničke isprave odredila osobu ili više osoba za koju, odnosno koje bi htjela da se imenuju skrbnikom, odnosno skrbnicima, kao i osobe za koje bi htjela da se imenuje njihovim zamjenicima (anticipirana naredba), CSS će tu osobu, odnosno osobe imenovati skrbnikom, odnosno skrbnicima te zamjenikom, odnosno zamjenicima skrbnika ako su ispunjene ostale pretpostavke za imenovanje skrbnikom propisane tim Zakonom,

- te u odredbi čl. 260. st. 2. na način da:

(1) Samo sud može u izvanparničnom postupku na prijedlog štićenika koji je u tom dijelu lišen poslovne sposobnosti ili skrbnika donijeti rješenje o:

1. sterilizaciji štićenika

2. doniranju tkiva i organa štićenika i

3. mjerama za održavanje na životu štićenika.

(2) Nije potrebno rješenje suda iz stavka 1. ovoga članka ako je štićenik u vrijeme dok je bio poslovno sposoban u obliku javnobilježničke isprave odlučio o postupcima i mjerama iz stavka 1. ovoga članka (anticipirana naredba);

te se u svezi te odredbe u odredbi članka 504. ObZ, koja govori o postupku radi donošenja rješenja o zdravlju štićenika koji je u tom dijelu lišen poslovne sposobnosti, gdje sud odlučuje o sterilizaciji, doniranju tkiva i organa, i mjerama za održavanje na životu štićenika, te je određeno da će sud odbaciti prijedlog za donošenje rješenja o zdravlju štićenika ako je štićenik u vrijeme dok je bio poslovno sposoban u obliku javnobilježničke isprave (anticipirana naredba) iz čl. 260. st. 2. tog Zakona odlučio o navedenim stvarima.

Za razliku od zakona iz 2014. u ObZ/15 u navedenoj odredbi nije predviđeno odlučivanje o prekidu trudnoće i o biomedicinskim istraživanjima, jer odredbe drugih zakona to reguliraju.

Zaključno, može se reći da u ObZ/15. susrećemo anticipiranu naredbu kao javnobilježničku ispravu kojom neka osoba na temelju tog Zakona određuje drugu osobu da u njezino ime, kada nastupi na zakonu predviđen slučaj, postupa, donosi odluke i da je zastupa u njezinom interesu ili kojom osoba koja ju je sastavila unaprijed odlučuje o određenim stvarima koje se mogu predvidjeti u budućnosti. One se navode u kontekstu roditeljske skrbi u slučaju smrti roditelja, određivanje posebnog skrbnika i imenovanja skrbnika te u odlukama vezanim uz zdravlje, te se izrijekom navode koji su to zdravstveni postupci na koje se uopće može odnositi anticipirana naredba - sterilizacija štićenika, - doniranje tkiva i organa štićenika i mjere za održavanje na životu štićenika. Po tom Zakonu štićenik je osoba koja je izgubila poslovnu sposobnost ili u trenutku potrebe za donošenjem odluke ne bude sposobna za davanje ili odbijanje pristanka na takve medicinske postupke.

Inače po tom Zakonu štićenik, neovisno o dijelu u kojem je lišen poslovne sposobnosti, osim ako je Obiteljskim zakonom drukčije propisano, može donijeti sljedeće odluke o osobnim stanjima - priznanje očinstva, pristanak za priznanje očinstva, pristanak za sklapanje braka, pristanak za razvod braka, pristanak za stupanje u životnu zajednicu s osobama različitog ili istog spola te prestanak tih zajednica, pristanak za posvojenje, sve sukladno odredbama toga zakona, osim u slučajevima u kojima sud donosi odluku koja zamjenjuje pristanak roditelja sukladno članku 190. stavku 1. toga Zakona, te odluku o prekidu trudnoće i odluku o sudjelovanju u biomedicinskim istraživanjima.

Prema Zakonu o medicinski pomognutoj oplodnji⁴³, čl. 17. st. 2., darivatelj spolnih stanica može biti osoba koja odlukom o lišenju poslovne sposobnosti nije ograničena u davanju izjava koje se tiču osobnih stanja i koja je sukladno odredbama

---

⁴³ Narodne novine“, br.: 86/12.

tog zakona i obiteljsko pravnim propisima sposobna dati pristanak na darivanje sjemenih ili jajnih stanica. Isto tako pravo na medicinski pomognutu oplodnju, uz uvjete iz članka 4. toga Zakona, ima i osoba koja odlukom o lišenju poslovne sposobnosti nije ograničena u davanju izjava koje se tiču osobnih stanja.

Prema ZZODS (čl. 19. i 20.) biomedicinsko istraživanje može se primijeniti prema osobi s duševnim smetnjama ako - je Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama (dalje: Povjerenstvo) odobrilo projekt biomedicinskog istraživanja nakon preispitivanja znanstvenog značaja, važnosti cilja i etičnosti istraživanja, - je etičko povjerenstvo dalo pozitivno mišljenje o etičkoj prihvatljivosti uključivanja osobe s duševnim smetnjama u istraživanje, - je osoba s duševnim smetnjama na precizan i razumljiv način, usmeno i pisano upoznata o važnosti istraživanja, te njegovoj svrsi, prirodi, posljedicama, koristima i rizicima - je osoba s duševnim smetnjama dala pisani pristanak koji može opozvati u svakom trenutku i ako je sposobnost za davanje pristanka na biomedicinska istraživanja utvrdio još jedan psihijatar izvan zaposlenika psihijatrijske ustanove koja ih provodi, a kojeg je odredilo Povjerenstvo, - se opravdano očekuje da će rezultati istraživanja biti korisni za zdravlje te osobe i bez štetnih popratnih posljedica, o čemu mišljenje daje odjelni liječnik.⁴⁴ Pristanak na posebni medicinski postupak i biomedicinsko istraživanje umjesto osobe s duševnim smetnjama ne mogu dati zakonski zastupnik niti osoba od povjerenja.

Anticipirane naredbe obvezuju CSS pri odabiru osobe skrbnika ako ne postoje zakonske zapreke za imenovanje te osobe skrbnikom.

Anticipirane naredbe o navedenim medicinskim postupcima su obvezujuće.

Prema odredbi članka 560. ObZ/15 do stupanja na snagu provedbenih propisa iz članka 559. toga Zakona, ako nisu u suprotnosti s odredbama toga Zakona, ostaje na snazi i Pravilnik o načinu vođenja očevidnika i spisa predmeta osoba pod skrbništvom, načinu popisa i opisa njihove imovine, podnošenju izvješća i polaganju računa skrbnika te sadržaju i obliku punomoći i anticipiranih naredbi⁴⁵. Što se tiče sadržaja i oblika punomoći i anticipiranih naredbi pravilnik u članku 27. određuje da se na sadržaj i oblik punomoći odgovarajuće primjenjuju odredbe propisa kojim se uređuje parnični postupak.

U odredbi članka 28. ObZ/15 određeno je da se anticipirana naredba sastavlja u obliku javnobilježničke isprave (stavak 1.) i da ona obavezno sadrži:

- podatke o davatelju naredbe (osobno ime, osobni identifikacijski broj, datum i mjesto rođenja, prebivalište, boravište);

---

⁴⁴ Odluku o uključivanju osobe s duševnim smetnjama u biomedicinsko istraživanje donosi čelnik psihijatrijske ustanove nakon što pribavi sva navedena pismena. Psihijatrijska ustanova obvezna je izvijestiti Povjerenstvo o provedbi biomedicinskog istraživanja. Bilješka o primjeni posebnih medicinskih postupaka i bilješka o primjeni biomedicinskih istraživanja kao i sva pismena propisana člancima 18. i 19. toga Zakona moraju se unijeti u medicinsku dokumentaciju.

⁴⁵ „Narodne novine“, br. 106/14.

- izjavu kojom davatelj naredbe imenuje određenu osobu skrbnikom za slučaj lišenja poslovne sposobnosti;
- izjavu kojom pristaje da mu se ta osoba imenuje posebnim skrbnikom u smislu članka 236. stavka 5. Obiteljskog zakona,
- podatke o imenovanoj osobi (osobno ime, osobni identifikacijski broj, datum i mjesto rođenja, prebivalište, boravište te podatke za kontakt).

Što se tiče opoziva, u članku 29. regulirano je da se anticipirana naredba iz članka 28. stavka 1. može povući u bilo kojem trenutku na isti način i u istom obliku u kojem je dana, te zatim da kopiju anticipirane naredbe iz članka 28. stavka 1. te kopiju opoziva te naredbe javni bilježnik je dužan dostaviti CSS nadležnom prema mjestu prebivališta odnosno boravišta davatelja naredbe (stavak 2.), te da je taj CSS dužan voditi evidenciju anticipiranih naredbi.

Dakle, anticipirane naredbe sastavljaju javni bilježnici koji i odgovaraju za njihov sadržaj, što znači da će u trenutku sastava anticipirane naredbe javni bilježnik voditi računa da je osoba koja daje izjavu pri svijesti i sposobna za davanje izjave te da postoje zakonske pretpostavke za davanje izjave. Anticipirana naredba povlači se na način kao i što je dana, dakle, u obliku javnobilježničke isprave.

Što se tiče publikacije naredbi

- kod naredbe o skrbi nad djetetom u slučaju smrti roditelja sam davatelj anticipirane naredbe može se pobrinuti da obavijesti nadležni CSS o imenovanju osobe skrbnika za svoje dijete u slučaju smrti. Ako se radi o javnobilježničkoj ispravi, tu obavijest dostavit će CSS javni bilježnik. Ako se radi o oporuci, obavijest CSS može dostaviti svaka osoba koja je u posjedu oporuke, a svakako tu obavijest dostavlja tijelo koje provodi ostavinski postupak.
- kod određivanje posebnog skrbnika i imenovanje posebnog skrbnika istu po službenoj dužnosti nadležnom CSS dostavlja javni bilježnik.
- kod anticipirane naredbe o zdravlju davatelj anticipirane naredbe ne mora, ali može dostaviti kopiju naredbe nadležnom CSS prema vlastitom prebivalištu ili boravištu, zatim davatelj o tome može obavijestiti i svojeg liječnika opće medicine, drugog liječnika koji o njemu vodi brigu, kao i dati kopiju anticipirane naredbe osobi ili osobama od njezinog povjerenja za slučaj potrebe donošenja odluka o zdravlju, a može je uvijek imati uza sebe.

3.6. ZAKLJUČAK

Činjenica je da se institut anticipiranog odlučivanja najčešće sreće kod odluka o zdravlju i kod statusnih pitanja, pa je i razumljivo da se u hrvatskom pravu počeci

uređenja tog instituta javljaju u navedenim zakonima. No, potrebno je taj institut urediti i s obzirom na druge aspekte vezane uz ekonomska i imovinska pitanja, zbog čega se nameće potreba reguliranja kroz odgovarajuće propise. Naime, potrebno je na jednak način urediti pretpostavke valjanosti danih naredaba, njihovu formu i sadržaj, odnosno definirati pitanja koja se njima mogu urediti, te postupanje osoba kojima su namijenjene, što bi doprinijelo i većoj pravnoj sigurnosti i poštivanju te ostvarenju volje davatelja izjave. Navedeno bi trebalo regulirati općim propisom, dopuštajući mogućnost da se drugim propisima, kao što je Obiteljski zakon, regulira odlučivanje o statusnim pitanjima, zatim o upravljanju imovinom također posebnim propisom ili propisom koji regulira obvezne odnose, a odlučivanje o pitanjima zdravlja, propisima unutar medicinskog prava, sve zbog različitosti i specifičnosti samih takvih odnosa, gdje bi se tim posebnim propisima moglo strože urediti navedena materija, a sve s obzirom na učinke koje anticipirane naredbe imaju na pojedinca. Isto tako valja voditi računa da skrbnici osoba lišenih poslovne sposobnosti koji postupaju po anticipiranim naredbama najčešće nisu pravnici te nije moguće od njih očekivati onu razinu postupanja koja bi se zahtijevala u vrlo složenim životnim situacijama koje nastupe i koje zahtijevaju određenu razinu pravnog znanja nužnog u primjeni anticipiranih naredbi. Isto tako naredbe koje susrećemo u primjerice u SAD kao što su spomenute DNR i DNI, kod nas su regulirane nejasnim propisima, pa bi ih na polju mjera za održavanje života trebalo jasnije definirati.

Za naglasiti je da anticipirane naredbe, kao i svaki pravni posao usmjeren na postizanje određenih pravnih učinaka, moraju biti dopustive. „...U obrazloženju Preporuke (Preporuci Rec (2009) 11) se spominje da autor anticipirane naredbe može iskazati želju za pasivnom eutanazijom („the author may wish to refuse ... treatment which would merely serve to prolong the process of dying and suffering“) te indirektnom eutanazijom („a wish to receive sufficient medication to keep the adult free from pain even if this entails a risk of shortening life“), a otvorena je i mogućnost da zaželi aktivnu eutanaziju („a wish to be given the possibility to die with dignity and in peace“)...“⁴⁶.

U svezi navedenog za napomenuti je da je Rezolucija br 1859/12 VE o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva s obzirom na prije iskazane želje pacijenta, donesena upravo sa svrhom da se odrede načela na kojima se treba temeljiti postupanje u slučaju unaprijed iskazane želje pacijenta u vezi liječničkog tretmana u slučaju dvojbe kod potrebe oživljavanja pacijenta ili uporabe sredstava za održavanja na životu, a s obzirom na postojanje mogućih zlouporaba onih koji žele legalizirati eutanaziju. Načela se oslanjaju na ranije dokumente VE te osobito Konvenciju iz Ovieda. Osnovno načelo je da namjerno ubijanje mora biti zabranjeno, a drugo načelo je da u slučaju sumnje odluka uvijek mora biti u korist života i njegova produžavanja.⁴⁷

---

⁴⁶ Turković, K., Roksandić Vidlička, S. i Maršavelski, A. Eutanazija i potpomognuto samoubojstvo – etičke dileme kriminalne politike, Hrestomatija hrvatskog medicinskog prava, Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, str. 383.

⁴⁷ O Anticipiranom odlučivanju vidi opširnije: HRSTIĆ, Dijana. Anticipirano odlučivanje pacijenata. *Zagrebačka pravna revija*, 2016, 5.1: 11-36., Milas Klarić, Ivana. Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih, Zagreb, Pravni fakultet u Zagrebu, 2010,

4. SKRBNIČKA ZAŠTITA NAD PUNOLJETNOM OSOBOM PREMA OBITELJSKOM ZAKONU IZ 2015.

4.1. UVODNE NAPOMENE

Zaštitu ranjivih osoba s duševnim smetnjama uređuje nacionalno pravo, međunarodni akti, europsko pravo i akti Vijeća Europe⁴⁸.

Osnovna načela zajamčena su Ustavom Republike Hrvatske⁴⁹ – „Dužnost je svih da štite djecu i nemoćne osobe“.⁵⁰

U odredbi članka 8. ObZ/15 određeno je da skrbnička zaštita osobe s invaliditetom i osobe koja se iz drugih razloga nije sposobna sama brinuti o sebi i o svojim pravima i interesima mora biti primjerena potrebi zaštite uz obvezu poštivanja temeljnih ljudskih prava, kao i dobrobiti osobe pod skrbništvom.

U petom dijelu ObZ/15 odredbe su o skrbništvu⁵¹. Ono je, između ostalog, određeno kao oblik zaštite osobe lišene poslovne sposobnosti i osobe koja nije iz drugih razloga u mogućnosti štititi svoja prava i interese.

Svrha skrbništva u odnosu na punoljetne osobe je da se punoljetnom štićeniku lišenom poslovne sposobnosti skrbništvom osigurava zaštita onih prava i interesa koji su mu odlukom suda o lišenju poslovne sposobnosti ograničeni. Štićenik je osoba pod skrbništvom. Njegovo dostojanstvo je nepovredivo.

Strukturno, u ObZ/15 svrha skrbništva je određena čl. 219., skrbništvo za odrasle osobe čl. 232. - 239., posebno skrbništvo čl. 241. - 246., skrbnik i skrbništvo čl. 247. - 280., posebni izvanparnični postupci čl. 433. s općim odredbama čl. 434. - 448. te postupci lišenja i vraćanja poslovne sposobnosti čl. 496. - 503., te postupci radi donošenja odluke o zdravlju štićenika čl. 504. - 508, uz opće odredbe i načela postupka prema čl. 345. te odgovarajuće odredbe do čl.367.

Skrbnička zaštita, prema odredbama tog Zakona, mora biti primjerena, individualizirana te u skladu s dobrobiti štićenika. Poslove skrbništva obavljaju centar za socijalnu skrb (dalje u tekstu: CSS), skrbnik i posebni skrbnik, sukladno tom Zakonu. Skrbništvo prestaje smrću štićenika ili prestankom okolnosti zbog kojih je osoba pod skrbništvom.

Temeljna načela kod skrbništva nad punoljetnom osobom su da:

---

⁴⁸ Svakako najznačajniji pravni izvori za pitanje lišenja poslovne sposobnosti i njenog vraćanja su Ustav Republike Hrvatske, EKLJP, Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Haška konvencije o međunarodnoj zaštiti odraslih osoba od 13. siječnja 2001., koju Republika Hrvatska nije potpisala, te ObZ/15 i ZZDS.

⁴⁹ Narodne novine, br. 56/90., 135/97., 8/98. – pročišćeni tekst, 113/00., 124/00. – pročišćeni tekst, 28/01., 41/01. – pročišćeni tekst i 55/01. – ispr.i 76/10.

⁵⁰ odredba članka 64.

⁵¹ odredbe članka 218. do 280. ObZ/15

1. Zaštitu osobe s invaliditetom, ako je to moguće, potrebno je osigurati drugim sredstvima i mjerama predviđenima posebnim propisima prije nego što se donese odluka o lišenju poslovne sposobnosti i skrbničkoj zaštiti.
2. U provođenju skrbničke zaštite potrebno je težiti što je moguće manjim ograničenjima prava štićenika.
3. U postupanju sa štićenikom moraju se uzeti u obzir osobnost te sadašnji ili ranije izraženi stavovi osobe, kao i zaštita njezina dostojanstva i dobrobiti.
4. Potrebno je poticati samostalno donošenje odluka od strane štićenika te mu pružati podršku u donošenju odluka, kao i sudjelovanju u životu zajednice.
5. Skrbnik je dužan prihvatiti želje i osobne stavove štićenika, osim ako je to u suprotnosti s njegovom dobrobiti.

Pretpostavke, opseg, postupak i sadržaj lišenja poslovne sposobnosti definirane su člankom 234. ObZ/15 na način da će sud u izvanparničnom postupku:

1. punoljetnu osobu koja se zbog duševnih smetnji ili drugih razloga
  2. nije sposobna brinuti o nekom od svojih prava, potreba ili interesa, ili koja ugrožava prava i interese drugih osoba o kojima je dužna skrbiti se,
- u tom dijelu lišiti poslovne sposobnosti, s time da ta osoba ne može biti potpuno lišena poslovne sposobnosti.

Prije donošenja rješenja o lišenju poslovne sposobnosti sud će pribaviti stručno mišljenje vještaka odgovarajuće grane medicine o zdravstvenom stanju osobe za koju je pokrenut postupak lišenja poslovne sposobnosti i o utjecaju toga stanja na njezine sposobnosti zaštite svojega pojedinog prava ili skupine prava, ili na ugrožavanje prava i interesa drugih osoba.

Rješenjem o lišenju poslovne sposobnosti sud će odrediti radnje i poslove koje osoba nije sposobna samostalno poduzeti u odnosu na osobno stanje te imovinu.

Radnje i poslovi koje osoba nije sposobna samostalno poduzeti i koji se odnose na osobno stanje su davanje izjava ili poduzimanje radnji koje se odnose na promjenu osobnog imena, sklapanje i prestanak braka, roditeljstvo, odluke o zdravlju, mjestu prebivališta, odnosno boravišta, zapošljavanju i drugo, osim ako nije tim Zakonom drukčije određeno.

Radnje i poslovi koje osoba nije sposobna samostalno poduzeti i koji se odnose na imovinu su raspolaganje i upravljanje imovinom, plaćom ili drugim stalnim novčanim primanjima, osim ako nije Zakonom drukčije određeno. Rješenjem o lišenju poslovne sposobnosti u tom slučaju odredit će se točan iznos plaće, odnosno stalnog novčanog primanja preko kojega štićenik ne može samostalno raspolagati te označiti imovinu i točan iznos, ako je to prikladno, kojom štićenik ne može samostalno raspolagati i upravljati, odnosno preko kojeg iznosa ne može samostalno raspolagati i upravljati.

Ako je osoba lišena poslovne sposobnosti roditelj djeteta, u dijelu u kojem nije u stanju ostvarivati roditeljsku skrb, nastupa mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi po članku 114. ObZ/15.

Za poslove koji nisu određeni u odluci osoba lišena poslovne sposobnosti ima poslovnu sposobnost te ih može samostalno poduzimati.

Do iniciranja postupka može doći od strane svake osobe jer svaka osoba može obavijestiti CSS o potrebi pružanja zaštite. Zdravstvene ustanove i izabrani doktori opće, odnosno obiteljske medicine dužni su na zahtjev CSS ili po službenoj dužnosti CSS dostaviti podatke o duševnim smetnjama i drugim uzrocima zbog kojih osoba nije sposobna brinuti se o svojim pravima i interesima⁵².

CSS predlože sudu pokretanje postupka radi lišenja poslovne sposobnosti kad procijeni da bi zbog razloga navedenih u članku 234. stavka 1. ObZ osobu (koja se zbog duševnih smetnji ili drugih razloga nije sposobna brinuti o nekom od svojih prava, potreba ili interesa, ili koja ugrožava prava i interese drugih osoba o kojima je dužna skrbiti se) bilo potrebno lišiti poslovne sposobnosti⁵³.

U čl. 437. Obz/15 izraženo je načelo neodređenosti prijedloga kojim se pokreće izvanparnični postupak. O ne mora sadržavati određen zahtjev, ali iz njega se mora zaključiti kakvu odluku predlagatelj traži te na kakvom činjeničnom stanju taj zahtjev temelji.

CSS osobi za koju je pokrenut postupak radi lišenja poslovne sposobnosti imenuje posebnog skrbnika, osobu s položenim pravosudnim ispitom zaposlenu u Centru za posebno skrbništvo, osim ako je ta osoba ovlastila punomoćnika. Tom odredbom riješena je dvojba oko pitanja može li osoba u odnosu na koju je pokrenut postupak ovlastiti punomoćnika, te ona potvrđuje načelo da sve dok neka osoba nije pravomoćnom sudskom odlukom lišena poslovne sposobnosti, ona je poslovno i postupovno sposobna.

Ako postupak radi lišenja poslovne sposobnosti predlaže CSS, posebni skrbnik ne može biti stručni radnik toga centra. Ako postupak radi lišenja poslovne sposobnosti predlaže neka druga osoba iz članka 496. ObZ/15 (sud po službenoj dužnosti, CSS, bračni drug osobe prema kojoj se provodi postupak, njezini krvni srodnici u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi do drugog stupnja) ta osoba ne može biti imenovana posebnim skrbnikom.

Nadalje, iznimno od odredbe stavka 5. članka 236. ObZ/15, dakle u situaciji kad CSS osobi za koju je pokrenut postupak radi lišenja poslovne sposobnosti imenuje posebnog skrbnika kao osobu s položenim pravosudnim ispitom zaposlenu u Centru za posebno skrbništvo, ako je osoba u odnosu na koju se vodi postupak radi lišenja poslovne sposobnosti u obliku javnobilježničke isprave odredila osobu za koju želi da ju zastupa u postupku radi lišenja poslovne sposobnosti (anticipirana naredba), CSS će tu osobu imenovati posebnim skrbnikom ako ispunjava ostale pretpostavke za imenovanje skrbnikom propisane tim Zakonom. Dakle, ta osoba je

---

⁵² Prije dostavljanja te obavijesti potreban je pristanak osobe čiji se podaci dostavljaju, ili njezinog zakonskog zastupnika.

⁵³ čl. 496. ObZ/15 - Postupak radi lišenja poslovne sposobnosti može pokrenuti sud po službenoj dužnosti, centar za socijalnu skrb, bračni drug osobe prema kojoj se provodi postupak, njezini krvni srodnici u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi do drugog stupnja.

posebni skrbnik određenom voljom osobe prema kojoj se vodi postupak, ali je nužno da je imenuje CSS. U odnosu na njega će CSS također odrediti opseg dužnosti i ovlasti, imajući u vidu prijedlog za lišenje. Ako je nalogodavac odredio i sadržaj konkretne odluke, imenovani skrbnik bi time bio vezan.

Posebni skrbnik ovlašten je i dužan poduzimati radnje te zastupati interese osobe samo u postupku za koji je imenovan.

CSS dužan je u roku od trideset dana od pravomoćnosti rješenja suda kojim se osoba lišava poslovne sposobnosti, donijeti rješenje o stavljanju te osobe pod skrbništvo i imenovati joj skrbnika. Sud je dužan o pravomoćnosti rješenja kojim se osoba lišava poslovne sposobnosti bez odgode obavijestiti CSS. Dok rješenje o imenovanju skrbnika ne postane izvršno, posebni skrbnik imat će položaj skrbnika.

Skrbnik je dužan jednom godišnje pribaviti od izabranog doktora obiteljske medicine štićenika mišljenje o stanju zdravlja štićenika s obzirom na razlog lišenja poslovne sposobnosti, zasnovanog na mišljenju liječnika specijalista i dostaviti ga CSS kao sastavni dio izvješća o svom radu. CSS dužan je svake tri godine preispitati potrebu skrbničke zaštite štićenika i o tome sastaviti izvješće⁵⁴.

Sud može u izvanparničnom postupku odlučiti da osobi koja je bila lišena poslovne sposobnosti bude smanjen opseg lišenja poslovne sposobnosti, odnosno da joj se poslovna sposobnost vrati.

Skrbništvo za punoljetne štićenike prestaje kad rješenje o vraćanju poslovne sposobnosti postane pravomoćno ili štićenik umre.

4.2. POSEBNO SKRBNIŠTVO ZA PUNOLJETNE OSOBE

CSS radi zaštite pojedinih osobnih i imovinskih prava i interesa imenovat će posebnog skrbnika punoljetnoj osobi⁵⁵ i to:

1. osobi u odnosu na koju je podnesen prijedlog za lišenje poslovne sposobnosti, osim ako je ta osoba ovlasila punomoćnika
2. osobi kojoj najmanje tri mjeseca nije poznato boravište ili nije dostupna, a nema punomoćnika, u stvarima o kojima se odlučuje prema odredbama ObZ
3. štićeniku kad postoji sukob interesa između njega i njegova skrbnika ili bliskoga srodnika, odnosno bračnog druga skrbnika, u imovinskim postupcima ili sporovima, odnosno pri sklapanju pojedinih pravnih poslova

---

⁵⁴ U suprotnom, ako skrbnik to ne učini bez opravdanih razloga, CSS će ga upozoriti na to i pozvati da dostavi mišljenje, a ako ga ne dostavi ni nakon naknadnog poziva, pokrenut će postupak za razrješenje skrbnika. Izabrani doktor obiteljske medicine dužan je mišljenje izdati na posebnom obrascu, čiji sadržaj obrasca pravilnikom propisuje ministar nadležan za poslove socijalne skrbi uz suglasnost ministra nadležnog za zdravlje.

⁵⁵ Posebni skrbnik je u tom slučaju osoba s položenim pravosudnim ispitom zaposlena u Centru za posebno skrbništvo, odnosno osoba određena javnobilježničkom ispravom (anticipirana naredba) iz članka 236. stavka 6. ObZ/15.

4. štíćenicima u slučaju spora ili sklapanja pravnoga posla između njih kad imaju istoga skrbnika i
5. iznimno, osobi u slučaju privremene spriječenosti ili nesposobnosti za obavljanje jednokratnih neodgodivih radnji čije je poduzimanje potrebno radi zaštite prava i interesa te osobe.

Na dužnosti posebnog skrbnika na odgovarajući način primjenjuju se odredbe članka 240. stavaka 2. ObZ/15 koji određuje posebno skrbništvo za dijete⁵⁶. To bi značilo da je poseban skrbnik dužan zastupati osobu čiji je poseban skrbnik u postupku za koji je imenovan, obavijestiti je o predmetu spora, tijeku i ishodu na način koji je primjeren toj osobi i prema potrebi kontaktirati s osobama koje su toj osobi bliske.

CSS će imenovati posebnog skrbnika izvan Centra za posebno skrbništvo u slučajevima kada se iznimno imenuje posebni skrbnik osobi u slučaju privremene spriječenosti ili nesposobnosti za obavljanje jednokratnih neodgodivih radnji čije je poduzimanje potrebno radi zaštite prava i interesa te osobe. Posebni skrbnik koji nije zaposlenik Centra za posebno skrbništvo mora ispunjavati pretpostavke propisane Zakonom za imenovanje skrbnika.

Rješenje o imenovanju posebnog skrbnika donosi CSS, osim ako je Zakonom propisano da rješenje o imenovanju posebnog skrbnika donosi sud. Rješenjem o imenovanju posebnog skrbnika određuju se njegove dužnosti i ovlasti. Na imenovanje posebnog skrbnika na odgovarajući se način primjenjuju odredbe članka 226. točka 1. do 5. ObZ/15⁵⁷ koje reguliraju kome se dostavlja rješenje te odredbe članka 247. stavka 3. ObZ/15, kojim je određeno da CSS može štíćenicu imenovati i više skrbnika i pritom odlučiti moraju li odluke za posebno određene radnje ili postupke donositi zajednički ili svaki samostalno, te stavka 6. koji određuje da ako to zahtijevaju okolnosti slučaja i dobrobit štíćenika da će CSS skrbnikom imenovati osobu zaposlenu u tom centru iz redova stručnih radnika⁵⁸ te stavka 10. koji određuje da CSS može zatražiti mišljenje od posebnog skrbnika, srodnika ili drugih bliskih osoba o osobi koju namjerava imenovati skrbnikom.

O žalbi protiv rješenja centra za socijalnu skrb o imenovanju posebnog skrbnika odlučuje ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi. Žalba ne odgađa izvršenje rješenja, osim u slučaju kad je podnesena protiv rješenja o imenovanju posebnog skrbnika osobi kojoj najmanje tri mjeseca nije poznato boravište ili nije

---

⁵⁶ Poseban skrbnik je dužan - zastupati dijete u postupku za koji je imenovan, - obavijestiti dijete o predmetu spora, tijeku i ishodu na način koji je primjeren djetetovoj dobi i prema potrebi, kontaktirati s roditeljem ili drugim osobama koje su djetetu bliske.

⁵⁷ Članak 226. - Rješenje o imenovanju skrbnika dostavlja se: 1. djetetu koje je navršilo četrnaest godina; 2. djetetu koje je mlađe od četrnaest godina ako je sposobno shvatiti značenje odluke i ako je to u skladu s njegovom dobrobiti; 3. roditeljima djeteta; 4. osobi koja se imenuje skrbnikom; 5. osobi koju je roditelj odredio u javnobilježničkoj ispravi (anticipiranoj naredbi) kao osobu za koju bi htio da se imenuje skrbnikom djeteta u slučaju njegove smrti, ako je ta osoba različita od osobe iz točke 4. ovoga stavka.

⁵⁸ Skrbnikom ne može biti imenovan ravnatelj CSS ni službenik koji obavlja pravne poslove skrbništva u tom centru.

dostupna, a nema punomoćnika. Na podnošenje žalbe na odgovarajući se način primjenjuju odredbe članka 278. Zakona.⁵⁹

Na posebne skrbnike koje imenuje CSS, a koji nisu zaposlenici Centra za posebno skrbništvo na odgovarajući se način primjenjuju odredbe članka 249. ObZ/15⁶⁰ te odredba članka 279. o pravu na pritužbu na rad skrbnika.

Ako posebni skrbnik zloupotrebljava svoje ovlasti ili neuredno obavlja svoje dužnosti čime može prouzročiti štetu za osobu koju zastupa, ako nastanu okolnosti koje ga sprječavaju da obavlja svoju dužnost ili ako poseban skrbnik umre, sud odnosno CSS koji vodi postupak će imenovati drugog posebnog skrbnika⁶¹.

Na dužnosti, ovlasti i odgovornosti posebnog skrbnika te na postupanje CSS u predmetima posebnog skrbništva na odgovarajući se način primjenjuju odredbe članka 230. ObZ/15 o pravu da zastupana osoba na prikladan način saznati važne okolnosti koje se tiču njezinih prava i interesa, dobije savjet i izrazi svoje mišljenje te da bude obaviještena o mogućim posljedicama poštivanja njezina mišljenja kad se odlučuje o nekom njezinom pravu ili interesu, te o mogućnostima uzimanja u obzir mišljenja.

Zatim, na odgovarajući način se primjenjuje odredba članka 233. ObZ/15 kojom se regulirana naprijed spomenuta temeljna načela skrbničke zaštite, zatim odredba članka 252. stavak 2. i 3. ObZ/15, slijedom čega prije poduzimanja mjera zaštite zastupane osobe ili njenih imovinskih interesa posebni skrbnik je uvijek dužan razmotriti mišljenje, želje i osjećaje zastupane osobe te ih uzeti u obzir, osim ako je to u suprotnosti s njenom dobrobiti⁶². Jednako tako, na odgovarajući način se primjenjuje odredba članka 257. stavka 2. ObZ/15 koja određuje da u poslovima zastupanja skrbnik je dužan prihvatiti mišljenje i želje štićenika, osim ako je to u suprotnosti s dobrobiti štićenika, zatim odredba članka 265. ObZ/15 o odgovornosti skrbnika, te članka 270. do 273. ObZ/15 o mjesnoj nadležnosti i članka 276. ObZ/15 o dužnost suradnje tijela i osoba u poslovima skrbništva.⁶³

---

⁵⁹ Odredba članka 278. ObZ/15 određuje da dijete koje je navršilo četrnaest godina života i štićenik lišen poslovne sposobnosti ima pravo podnijeti žalbu protiv rješenja o imenovanju, odnosno razrješenju skrbnika, kao i protiv rješenja kojima se odlučuje o njegovim pravima i dobrobiti ministarstvu nadležnom za poslove socijalne skrbi te da pravo na žalbu protiv rješenja o imenovanju skrbnika ima i osoba koju je štićenik, u obliku javnobilježničke isprave dok još nije bio lišen poslovne sposobnosti, odredio kao osobu za koju bi htio da se imenuje skrbnikom (anticipirana naredba) te osoba koja je imenovana skrbnikom.

⁶⁰ CSS je dužan upoznati osobu koju namjerava imenovati skrbnikom sa značenjem skrbništva, pravima štićenika te dužnostima, ovlastima i pravima skrbnika, a s tim je okolnostima dužan upoznati i štićenika, osim ako to nije moguće, o čemu je CSS dužan sastaviti bilješku.

⁶¹ Ako je poseban skrbnik zaposlenik Centra za posebno skrbništvo, sud odnosno CSS koji vodi postupak obavijestit će o zloupotrebljavanju ovlasti, odnosno neurednom obavljanju dužnosti ravnatelja Centra za posebno skrbništvo.

⁶² Poseban skrbnik dužan je o poduzetim mjerama te eventualnim razlozima odbijanja želja zastupane osobe sastaviti bilješku kao sastavni dio izvješća o radu.

⁶³ Ako je posebnim skrbnikom CSS imenovao osobu koja nije zaposlenik Centra za posebno skrbništvo odgovarajuće se primjenjuju odredbe članka tog zakona o promjeni skrbnika i primopredaji skrbničke dužnosti.

CSS odredit će opseg dužnosti i ovlasti posebnom skrbniku osobe u odnosu na koju je pokrenut postupak radi lišenja poslovne sposobnosti, uzimajući u obzir sadržaj prijedloga za lišenje poslovne sposobnosti. Ovlasti i dužnosti posebnog skrbnika CSS u pravilu će ograničiti na zastupanje u postupku radi lišenja poslovne sposobnosti i poduzimanje žurnih mjera nužnih za osiguranje imovine ili zaštitu zdravlja osobe u odnosu na koju se postupak vodi. Tijekom postupka radi lišenja poslovne sposobnosti CSS ovlašten je rješenjem proširiti opseg ovlasti i dužnosti posebnom skrbniku. Dužnost posebnog skrbnika prestaje kad rješenje o stavljanju pod skrbništvo postane izvršno, odnosno kad rješenje kojim je utvrđeno da ne postoje razlozi za lišenje poslovne sposobnosti postane pravomoćno.⁶⁴

U slučaju spora između štićenika čiji je skrbnik određen prema odredbi članka 247. stavka 6. Zakona, odnosno kada je CSS imenovao osobu zaposlenu u tom centru iz redova stručnih radnika jer su to zahtijevale okolnosti slučaja i dobrobit štićenika, sud će u izvanparničnom postupku radi zaštite prava i interesa tog štićenika imenovati posebnog skrbnika i odrediti opseg njegovih ovlasti. Ako se za tog posebnog skrbnika imenuje osoba izvan Centra za posebno skrbništvo, on mora ispunjavati pretpostavke propisane tim Zakonom za imenovanje skrbnika. Prijedlog sudu za postavljanje skrbnika može podnijeti štićenik te druga osoba koja dozna za postojanje tog spora. O žalbi protiv rješenja o imenovanju tog posebnog skrbnika imenovanog od strane suda odlučuje sudac pojedinac drugostupanjskog suda. Žalba ne odgađa pravne učinke rješenja. Pravo na žalbu iz ima štićenik, osoba koja je imenovana posebnim skrbnikom, a druga osoba ako je ona pokrenula postupak.

Prestanak prava i dužnosti posebnog skrbnika reguliran je odredbom članka 246. ObZ/15 na način da rješenje o prestanku posebnog skrbništva donosi CSS ili sud koji je imenovao posebnog skrbnika. Prava i dužnosti posebnog skrbnika prestaju kad rješenje o prestanku toga skrbništva postane izvršno, odnosno kad nastupe pravni učinci tog rješenja, osim ako je drukčije određeno tim Zakonom. CSS ili sud koji je imenovao posebnog skrbnika može razriješiti prava i dužnosti posebnog skrbnika na njegov zahtjev te štićeniku bez odgode imenovati novog posebnog skrbnika.

---

⁶⁴ Posebni skrbnik koji je zaposlenik Centra za posebno skrbništvo dužan je podnijeti izvješće o svojem radu tijekom obavljanja poslova skrbništva na zahtjev ravnatelja Centra za posebno skrbništvo u roku koji odredi ravnatelj te završno izvješće ravnatelju Centra za posebno skrbništvo te tijelu koje je imenovalo posebnog skrbnika ako tijelo to od njega zatraži, u roku od osam dana od okončanja postupka za koji je bio imenovan. Posebni skrbnik koji nije zaposlenik Centra za posebno skrbništvo dužan je podnijeti izvješće o svojem radu tijekom obavljanja poslova skrbništva na zahtjev ravnatelja centra za socijalnu skrb u roku koji odredi ravnatelj, te završno izvješće u roku od osam dana po okončanju posla, radnje odnosno postupka za koji je bio imenovan.

4.3. IMENOVANJE SKRBNIKA

Skrbnik se imenuje rješenjem CSS između redova osoba koja ima osobine i sposobnosti za obavljanje skrbništva i koja pristane biti skrbnikom te ako je to za dobrobit štíćenika⁶⁵.

CSS može štíćeniku imenovati i više skrbnika i pritom odlučiti moraju li odluke za posebno određene radnje ili postupke donositi zajednički ili svaki samostalno.

CSS može u rješenju o imenovanju skrbnika imenovati zamjenika skrbniku koji mora ispunjavati uvjete za skrbnika. Ako skrbnik umre ili samovoljno prestane obavljati svoju dužnost ili ako nastanu okolnosti koje zaprječu skrbnika da obavlja svoju dužnost, odnosno ako CSS utvrdi da postoje razlozi za razrješenje skrbnika propisani odredbama ObZ/15, CSS ispitat će ispunjava li zamjenik skrbnika i dalje uvjete potrebne za imenovanje skrbnika te donijeti rješenje o njegovu imenovanju skrbnikom. Do donošenja rješenja o imenovanju skrbnika, zamjenik skrbnika može donositi samo hitne odluke.

Ako je osoba lišena poslovne sposobnosti prije lišenja poslovne sposobnosti u obliku javnobilježničke isprave odredila osobu ili više osoba za koju, odnosno koje bi htjela da se imenuju skrbnikom, odnosno skrbnicima, kao i osobe za koje bi htjela da se imenuje njihovim zamjenicima (anticipirana naredba), CSS će tu osobu, odnosno osobe imenovati skrbnikom, odnosno skrbnicima te zamjenikom, odnosno zamjenicima skrbnika ako su ispunjene ostale pretpostavke za imenovanje skrbnikom propisane ovim Zakonom.

Kao što je rečeno, ako to zahtijevaju okolnosti slučaja i dobrobit štíćenika, CSS će skrbnikom imenovati osobu zaposlenu u tom centru iz redova stručnih radnika. Skrbnikom ne može biti imenovan ravnatelj CSS ni službenik koji obavlja pravne poslove skrbništva u tom centru. Za imenovanje te osobe skrbnika nije potreban pristanak osobe koja se imenuje skrbnikom.

Ista osoba može biti skrbnik većem broju štíćenika ako to nije u suprotnosti s dobrobiti štíćenika.

CSS upoznat će štíćenika s osobom koju namjerava imenovati skrbnikom i od njega o toj osobi zatražiti mišljenje.

CSS može zatražiti mišljenje od posebnog skrbnika, srodnika ili drugih bliskih osoba o osobi koju namjerava imenovati skrbnikom.

Zapreke za imenovanje osobe skrbnika regulirane su u odredbi članka 248. ObZ/15, tako da skrbnik ne može biti osoba koja je lišena prava na roditeljsku skrb, koja je lišena poslovne sposobnosti, čiji su interesi u suprotnosti s interesima

---

⁶⁵ Ako osoba lišena poslovne sposobnosti ima roditelja ili roditelje koji pristanu i sposobni su skrbiti se o svojem punoljetnom djetetu lišenom poslovne sposobnosti, CSS će takvom roditelju, odnosno roditeljima prigodom odluke o izboru skrbnika u pravilu dati prednost pred ostalim osobama.

štićenika, od koje se, s obzirom na njezino ponašanje i osobine te odnose sa štićenikom, ne može očekivati da će pravilno obavljati dužnosti skrbnika, s kojom je štićenik sklopio ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju i s čijim je bračnim, odnosno izvanbračnim drugom štićenik sklopio ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju.

4.4. DUŽNOSTI SKRBNIKA I CSS

CSS dužan je upoznati osobu koju namjerava imenovati skrbnikom sa značenjem skrbništva, pravima štićenika te dužnostima, ovlastima i pravima skrbnika, a s tim je okolnostima dužan upoznati i štićenika, osim ako to nije moguće, o čemu je CSS dužan sastaviti bilješku.

CSS rješenjem o imenovanju skrbnika određuje njegove dužnosti i prava, pri čemu je dužan voditi računa o opsegu i sadržaju lišenja poslovne sposobnosti punoljetnog štićenika, te u skladu s tim primjenjivati odgovarajuće odredbe ObZ/15 koje se odnose na dužnosti skrbnika. CSS može rješenjem ograničiti ovlasti skrbnika ako je to u interesu štićenika i odlučiti da pojedine poslove za štićenika obavlja stručni radnik CSS ili druga osoba osposobljena za takvu vrstu poslova, a na koje se primjenjuju odredbe tog Zakona o pravima i obvezama skrbnika.

Rješenje o stavljanju pod skrbništvo i o prestanku skrbništva te rješenje o imenovanju i razrješenju osobe skrbnika CSS će u roku od osam dana od dana izvršnosti rješenja dostaviti matičaru radi upisa u maticu rođenih i zemljišnoknjižnom odjelu općinskog suda na području kojega štićenik ima nekretnine radi zabilježbe činjenice da se osoba nalazi pod skrbništvom i opsega lišenja poslovne sposobnosti, odnosno brisanja takve zabilježbe iz zemljišne knjige.

Skrbnik je dužan poduzimati mjere da se štićenik osposobi za samostalan život i rad, savjesno se brinuti o osobnim i imovinskim pravima i obvezama te o dobrobiti štićenika, a u skladu s odlukom o lišenju poslovne sposobnosti.

Prije poduzimanja mjera zaštite osobe štićenika ili njegovih imovinskih interesa skrbnik je uvijek dužan razmotriti mišljenje, želje i osjećaje štićenika te ih uzeti u obzir, osim ako je to u suprotnosti s dobrobiti štićenika⁶⁶.

Skrbnik će nastojati punoljetnog štićenika, ovisno o njegovu zdravstvenom stanju i sposobnostima uključiti u svakodnevni život i slobodne aktivnosti⁶⁷.

CSS će bez odgode popisati i opisati imovinu štićenika lišenog poslovne sposobnosti glede raspolaganja i upravljanja imovinom i povjeriti je na upravljanje skrbniku⁶⁸.

---

⁶⁶ O tim poduzetim mjerama te eventualnim razlozima odbijanja želja štićenika skrbnik je dužan sastaviti bilješku kao sastavni dio izvješća o radu skrbnika.

⁶⁷ O poduzetim mjerama je skrbnik dužan sastaviti bilješku kao sastavni dio izvješća o radu skrbnika.

⁶⁸ Ako takav štićenik ima nepokretnu imovinu, CSS procijenit će njezinu vrijednost na temelju raspoloživih podataka javnopravnih tijela. Ako to CSS smatra potrebnim, procijenit će vrijednost

Skrbnik je dužan uz pomoć CSS poduzeti potrebne mjere radi osiguranja sredstava za životne potrebe štićenika⁶⁹.

Skrbnik zastupa štićenika u poduzimanju poslova i radnji u odnosu na koje je štićenik lišen poslovne sposobnosti. U poslovima zastupanja skrbnik je dužan prihvatiti mišljenje i želje štićenika, osim ako je to u suprotnosti s dobrobiti štićenika.

Samo štićenik, neovisno o dijelu u kojem je lišen poslovne sposobnosti, osim ako je tim Zakonom (ObZ/15) drukčije propisano, može donijeti sljedeće odluke o osobnim stanjima:

1. priznanje očinstva
2. pristanak za priznanje očinstva
3. pristanak za sklapanje braka
4. pristanak za razvod braka
5. pristanak za stupanje u životnu zajednicu s osobama različitog ili istog spola te prestanak tih zajednica
6. pristanak za posvojenje, sukladno odredbama ObZ/15, osim u slučajevima u kojima sud donosi odluku koja zamjenjuje pristanak roditelja sukladno članku 190. stavku 1. toga Zakona
7. odluku o prekidu trudnoće i
8. odluku o sudjelovanju u biomedicinskim istraživanjima⁷⁰.

Prethodno odobrenje CSS potrebno je skrbniku za poduzimanje važnijih mjera o osobi, osobnim stanjima, zdravlju štićenika ili imovini štićenika, ovisno u kojem je dijelu štićenik lišen poslovne sposobnosti, osim ako je drukčije propisano tim Zakonom.

Važnijom mjerom o osobi ili osobnom stanju štićenika smatra se - rješenje o smještaju u dom, - udomiteljsku obitelj, - o promjeni prebivališta ili boravišta, - o promjeni osobnog imena i o drugim mjerama koje mogu znatno utjecati na prava i obveze štićenika, osim odluka koje donosi isključivo štićenik iz članka 258. Zakona, neovisno o tome zastupa li ga skrbnik ili daje odobrenje za donošenja te odluke kad je to prema odredbama tog Zakona potrebno.

---

pokretne imovine na temelju raspoloživih podataka javnopravnih tijela. Popisu imovine prisustvuju članovi povjerenstva u sastavu: predstavnik centra za socijalnu skrb, predstavnik nadležnog ureda državne uprave, skrbnik, osoba kod koje se imovina nalazi, a štićenik ako je sposoban shvatiti o čemu se radi. Članove povjerenstva imenuje CSS. CSS će, ako procijeni da je potrebno, popisati i opisati imovinu osobe lišene poslovne sposobnosti glede raspolaganja i upravljanja imovinom koju treba staviti pod skrbništvo te poduzeti druge mjere za osiguranje imovine i prije donošenja rješenja o imenovanju skrbnika. On može i prije donošenja rješenja o imenovanju skrbnika zatražiti od zemljišnoknjižnog odjela općinskoga suda na području kojega osoba lišena poslovne sposobnosti glede raspolaganja i upravljanja imovinom koju treba staviti pod skrbništvo ima nekretnine, da izvrši zabilježbu pokretanja postupka za imenovanje skrbnika u zemljišne knjige.

⁶⁹ Izdaci za životne potrebe štićenika koji je lišen poslovne sposobnosti u pogledu raspolaganja i upravljanja imovinom namiruju se redom iz štićenikovih prihoda, sredstava dobivenih od osoba koje su po zakonu dužne uzdržavati štićenika, sredstava socijalne skrbi, sukladno odredbama posebnog zakona, štićenikove imovine i drugih izvora. Iznimno, ako je to za dobrobit štićenika, izdaci za njegove životne potrebe mogu se prije sredstava socijalne skrbi namiriti iz štićenikove imovine koja ne služi za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba štićenika i osoba koje je po zakonu dužan uzdržavati.

⁷⁰ čl. 258. ObZ/15.

Važnijom mjerom o zdravlju štićenika smatra se odluka o invazivnim medicinskim postupcima te ona koja prelazi specijalističke preglede i primjenu redovite terapije, osim odluka o zdravlju koje donosi isključivo štićenik iz članka 258. te Zakona te odluka iz članka 260. stavka 1. toga Zakona koje donosi sud.

Važnijom mjerom o imovini štićenika smatraju se mjere i poslovi iz članka 261. stavaka 2. i 6. tog Zakona.

Skrbniku nije potrebno prethodno odobrenje za obavljanje redovitih poslova koji se odnose na osobna stanja te poslova redovitog upravljanja imovinom, osim ako rješenjem CSS ili odredbama Zakona nije određeno drukčije.

Odluke suda o zdravlju štićenika⁷¹ za koje samo sud u izvanparničnom postupku može na prijedlog štićenika koji je u tom dijelu lišen poslovne sposobnosti ili skrbnika odlučiti su o:

1. sterilizaciji štićenika
2. doniranju tkiva i organa štićenika i
3. mjere za održavanje na životu štićenika.

Ali nije potrebno rješenje suda ako je štićenik u vrijeme dok je bio poslovno sposoban u obliku javnobilježničke isprave odlučio o navedenim postupcima i mjerama (anticipirana naredba).

Kada je štićenik lišen poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na raspolaganje i upravljanje imovinom, upravljanje i zastupanje u imovinskim stvarima štićenika⁷² regulirano je na način da skrbnik samostalno obavlja poslove redovitog upravljanja štićenikovom imovinom, ako rješenjem CSS nije drukčije određeno.

Skrbnik može samo uz prethodno odobrenje CSS poduzeti posao koji prelazi redovito poslovanje imovinom i pravima štićenika, a osobito:

1. otuđiti ili opteretiti štićenikove nekretnine
2. otuđiti iz štićenikove imovine pokretnine veće vrijednosti i
3. raspolagati štićenikovim imovinskim pravima.

U rješenju o odobrenju tih poslova CSS određuje namjenu pribavljenih sredstava i po obavljenom poslu nadzire njihovu upotrebu. Tim poslovima skrbnik u pravilu ne može opteretiti ili otuđiti više od dvije trećine ukupne vrijednosti štićenikove imovine. Radnik CSS i njegov bračni, odnosno izvanbračni drug ne mogu sa štićenikom sklopiti ugovor o otuđenju ili opterećenju štićenikove imovine. Skrbnik može u ime i za račun štićenika sklopiti ugovor o dosmrtnom ili doživotnom uzdržavanju, uz prethodno odobrenje CSS⁷³.

Skrbnik je dužan svakih šest mjeseci i kada to zatraži CSS, podnijeti izvješće o svojem radu i o stanju štićenikove imovine. Skrbnik koji je po tom Zakonu dužan

---

⁷¹ odredba članka 260. Obz/15

⁷² odredba članka 261. ObZ/15

⁷³ U ime bračnog druga koji je lišen poslovne sposobnosti za sklapanje izvanrednih imovinskih pravnih poslova bračni ugovor može sklopiti njegov skrbnik s prethodnim odobrenjem centra za socijalnu skrb. Ugovor se sklapa u obliku javnobilježničkog akta - čl. 41. ObZ/15

uzdržavati štíćenika dužan je svake godine i kad to zatraži CSS podnijeti izvješće o svojem radu i stanju štíćenikove imovine.⁷⁴

Skrbnik ima pravo na mjesečnu naknadu ovisno o njihovu radu i zalaganju u zaštiti štíćenikovih prava i dobrobiti, o čemu ih je CSS dužan obavijestiti. Posebni skrbnik koji nije zaposlenik Centra za posebno skrbništvo ima pravo na naknadu za svoj rad. Pravo na naknadu nema skrbnik/poseban skrbnik koji je dužan uzdržavati štíćenika⁷⁵.

Skrbnik odgovara za štetu koju je skrivio u obavljanju svojih dužnosti ili zloupotrebom položaja i ovlasti.⁷⁶

Ako skrbnik umre ili samovoljno prestane obavljati svoju dužnost ili ako nastanu okolnosti koje sprječavaju skrbnika da obavlja svoju dužnost CSS će bez odgode štíćeniku imenovati novog skrbnika.

CSS rješenjem će razriješiti skrbnika dužnosti ako utvrdi da je u obavljanju dužnosti nemaran, da ugrožava štíćenikove interese, da zloupotrebljava svoje ovlasti ili ako procijeni da bi za štíćenika bilo korisnije da mu se imenuje drugi skrbnik.

CSS zatražit će štíćenikovo mišljenje o razrješenju njegova skrbnika te o tome sastaviti zapisnik.

CSS razriješit će skrbnika dužnosti kad on to zatraži, a najkasnije u roku od dva mjeseca od dana podnošenja zahtjeva^{77 78}. Postupak za stavljanje pod skrbništvo

---

⁷⁴ Izvješće se podnosi se u pisanom obliku ili usmeno na zapisnik. U izvješću skrbnik mora navesti kako se brinuo o osobi štíćenika, njegovu zdravlju, zaštiti njegovih prava i dobrobiti, podatke o mjerama za samostalno osposobljavanje za život, podatke o upravljanju i raspolaganju štíćenikovom imovinom, o prihodima i rashodima štíćenika i druge podatke bitne za osobu štíćenika u proteklom razdoblju ovisno o dijelu u kojem je štíćenik lišen poslovne sposobnosti. U slučaju da je skrbnikom imenovan stručni radnik CSS taj radnik podnosi izvješće stručnom vijeću centra za socijalnu skrb. CSS dužan je razmotriti izvješće skrbnika, o tome sastaviti bilješku i u slučaju potrebe poduzeti odgovarajuće mjere radi zaštite dobrobiti štíćenika.

⁷⁵ Naknada se isplaćuje iz štíćenikovih prihoda, sredstava dobivenih od osoba koje su po zakonu dužne uzdržavati štíćenika, imovine štíćenika i drugih izvora, ako se time ne ugrožava namirenje osnovnih životnih potreba štíćenika. Skrbnik, odnosno posebni skrbnik koji nije zaposlenik Centra za posebno skrbništvo ima pravo na naknadu opravdanih troškova koju mu odobri CSS iz navedenih sredstava, ako se time ne ugrožava namirenje osnovnih životnih potreba štíćenika. Skrbnik, odnosno posebni skrbnik koji je zaposlen u CSS ima pravo na naknadu za poslove skrbništva koje uz posebno odobrenje ravnatelja obavlja izvan radnog vremena. Ako se sredstva naknade ne mogu namiriti iz navedenih sredstava namirit će se na teret sredstava socijalne skrbi. Ministar nadležan za poslove socijalne skrbi propisat će pravilnikom visinu iznosa i način isplate naknade i troškova za skrbnika i posebnog skrbnika koji nije zaposlenik Centra za posebno skrbništvo.

⁷⁶ CSS procijenit će iznos štete i pozvati skrbnika da je u određenom roku naknadi te istodobno podnijeti zahtjev sudu da se štíćenikova tražbina osigura na imovini skrbnika. Ako skrbnik u određenom roku ne naknadi štetu, štíćenik, CSS ili posebni skrbnik u ime štíćenika podnijet će tužbu radi naknade štete. Radi zaštite štíćenikovih prava koja su povrijeđena nepravilnim skrbnikovim radom ili zloupotrebom položaja i ovlasti CSS dužan je prema skrbniku poduzeti i druge mjere propisane zakonom.

⁷⁷ U slučaju promjene skrbnika CSS će zatražiti izvješće dosadašnjeg skrbnika i odrediti rok u kojem ima obaviti primopredaju dužnosti. O primopredaji se sastavlja zapisnik u nazočnosti službenika centra za socijalnu skrb, obaju skrbnika i štíćenika, osim ako se sa štíćenikom ne može komunicirati ni uz pomoć druge osobe. Ako dosadašnji skrbnik nije u mogućnosti podnijeti izvješće ili biti nazočan na primopredaji dužnosti, CSS upoznat će novog skrbnika s osobnim i imovinskim stanjem štíćenika.

i imenovanje skrbnika, kao i primjenu pojedinih oblika skrbničke zaštite pokreće po službenoj dužnosti mjesno nadležan CSS⁷⁹.

Kad CSS pokrene postupak za stavljanje osobe pod skrbništvo, odmah poduzima potrebne mjere za zaštitu njezinih osobnih i imovinskih prava i interesa⁸⁰.

CSS surađuje s tijelima državne uprave, lokalne samouprave, pravnim i fizičkim osobama osobito kad je potrebno pribaviti podatke o osobama koje treba staviti pod skrbništvo, pribaviti prijedloge o osobama pogodnim za skrbnika te mišljenja o osobama predloženim za skrbnika i pribaviti podatke o nedostacima ili nepravilnostima u radu skrbnika⁸¹. CSS prati prilike u kojima štíćenik živi⁸².

Štíćenik lišen poslovne sposobnosti ima pravo podnijeti žalbu protiv rješenja o imenovanju, odnosno razrješenju skrbnika, kao i protiv rješenja kojima se odlučuje o njihovim pravima i dobrobiti ministarstvu nadležnom za poslove socijalne skrbi. Ta žalba ne odgađa izvršenje rješenja.

Pravo na žalbu protiv rješenja o imenovanju skrbnika ima i osoba koju je štíćenik, u obliku javnobilježničke isprave dok još nije bio lišen poslovne sposobnosti, odredio kao osobu za koju bi htio da se imenuje skrbnikom (anticipirana naredba) te osoba koja je imenovana skrbnikom.

Na rad skrbnika i centra za socijalnu skrb može se podnijeti pritužba⁸³.

---

⁷⁸ U slučaju prestanka skrbništva CSS pozvat će skrbnika da u određenom roku podnese izvješće o svojem radu i stanju štíćenikove imovine te da preda imovinu na upravljanje štíćeniku ili njegovu roditelju ili posvojitelju. Predaja se obavlja u nazočnosti skrbnika, štíćenika, roditelja ili posvojitelja i službenika centra za socijalnu skrb, o čemu se sastavlja zapisnik.

⁷⁹ Postupak za stavljanje pod skrbništvo, kao i za primjenu pojedinih oblika zaštite CSS pokreće na temelju neposrednog saznanja ili u povodu obavijesti koju su mu dužni dostaviti matičar, pravosudna, druga državna tijela i tijela jedinica lokalne samouprave, dijete, bračni drug, srodnici i drugi članovi kućanstva, druge ustanove socijalne skrbi i zdravstvene ustanove te izabrani doktor obiteljske medicine.

⁸⁰ Ako štíćenik ima nekretnine na području drugog CSS, nadležni CSS može imenovati posebnog skrbnika s područja na kojem se nekretnina nalazi. Odobrenje skrbniku za otuđenje ili opterećenje daje mjesno nadležni CSS.

⁸¹ Ustanova socijalne skrbi, odgojno-obrazovna, zdravstvena i druga ustanova, drugi pružatelj socijalnih ili zdravstvenih usluga, odnosno obitelj u kojoj je štíćenik smješten, dužna je obavještavati skrbnika i CSS o svim važnijim okolnostima koje se odnose na osobu štíćenika. O zaprimljenoj obavijesti skrbnik je dužan obavijestiti CSS. O toj obavijesti CSS dužan je sastaviti bilješku.

⁸² Stručni radnik centra za socijalnu skrb dužan je najmanje četiri puta godišnje obići štíćenika, kao i kad to zatraže štíćenik ili skrbnik. Stručni radnik CSS dužan je u roku od osam dana od obilaska štíćenika o tome sastaviti izvješće. CSS prati rad skrbnika i pruža mu potrebnu pomoć. O zatraženoj pomoći te njezinu pružanju CSS dužan je sastaviti bilješku.

⁸³ Pritužbu mogu podnijeti štíćenik, njegov bračni drug, srodnici u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi u drugom stupnju, pravosudna tijela, tijela državne uprave, tijela jedinica lokalne samouprave, zdravstvene i odgojno-obrazovne ustanove, ustanove socijalne skrbi, udruge koje se bave zaštitom i promicanjem prava osoba s invaliditetom, pružatelji usluga u sustavu socijalne skrbi i pravobranitelji. Te osobe mogu podnijeti CSS pritužbu na rad skrbnika centru koji je dužan odmah ispitati osnovanost pritužbe, u slučaju potrebe poduzeti zakonom određene mjere, a o poduzetim mjerama i osnovanosti pritužbe izvijestiti podnosioca pritužbe te ministarstvu nadležno za poslove socijalne skrbi. One mogu, kao i skrbnik, podnijeti ministarstvu nadležnom za poslove socijalne skrbi pritužbu na rad centra za socijalnu skrb u vezi s obavljanjem pojedinih skrbničkih poslova. Ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi dužno je odmah ispitati navode i osnovanost pritužbe. Ako je pritužba osnovana,

5. OSOBE LIŠENE POSLOVNE SPOSOBNOSTI SUDIONICI OBITELJSKIH I STATUSNIH POSTUPAKA

Osobe koje su lišene (djelomice) poslovne sposobnosti prema ObZ/15 i dalje su postupovno nesposobne u postupcima koji se vode o onim pitanjima u pogledu kojih su lišene poslovne sposobnosti, te ih zastupa zakonski zastupnik u smislu odredbe čl. 80. ZPP, osim ako im nije po tim pitanjima priznata poslovna sposobnost. Poslovna sposobnost im može biti priznata prema ObZ/15 na temelju samog zakona, neovisno o činjenici u kojem dijelu je lišena, a može biti priznata i odlukom suda.

Tako će sud u statusnim stvarima, stvarima u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi, osobnim odnosima i mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta rješenjem dopustiti da radi ostvarenja svojih prava i interesa, pojedine ili sve radnje u postupku poduzima i stranka koja je lišena poslovne sposobnosti u tom dijelu, pod uvjetom da je u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji. Prije donošenja tog rješenja sud je dužan zatražiti mišljenje CSS. Protiv tog rješenja kojim se priznaje sposobnost poduzimanja pojedinih ili svih radnji u postupku nije dopuštena posebna žalba⁸⁴. Osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja, brak može sklopiti uz odobrenje skrbnika. Ako skrbnik odbije dati odobrenje za sklapanje braka, osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja može sudu podnijeti prijedlog za odobrenje sklapanja braka u skladu s člankom 450. stavkom 1. ObZ/15⁸⁵.

Osoba lišena poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na osobna stanja samostalno podnosi prijedlog za donošenje rješenja o dopuštenju sklapanja braka. Sud će pribaviti mišljenje skrbnika i CSS. Sud će donijeti rješenje o dopuštenju sklapanja braka za tu osobu ako utvrdi da je sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze te da je brak u skladu s njezinom dobrobiti⁸⁶.

Pravo na tužbu radi razvoda braka, odnosno prijedlog za sporazumni razvod braka ima i osoba lišena poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na osobna stanja. Sud će u povodu tužbe, odnosno prijedloga za sporazumni razvod braka osobe lišene poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na osobna stanja odlučiti hoće li dopustiti toj osobi poduzimanje daljnjih radnji u postupku sukladno članku 364. ObZ/15⁸⁷.

Tim Zakonom je nadalje omogućeno osobama lišenima poslovne sposobnosti, neovisno o dijelu u kojem su lišene, sudjelovanje u postupcima obaveznog savjetovanja, u obiteljskoj medijaciji te u postizanju sporazuma o obiteljskim

---

ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi dat će upute centru za socijalnu skrb kako treba postupiti i odredit će rok u kojem je CSS dužan dostaviti obavijest o poduzetim radnjama.

⁸⁴ čl. 364. ObZ/15

⁸⁵ čl. 26. st. 2. i 3. ObZ/15

⁸⁶ čl. 26. ObZ/15

⁸⁷ čl. 52. st 2. ObZ/15

odnosima, pod pretpostavkom da su uz stručnu pomoć u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice postupka te sporazuma⁸⁸.

Izjavu o priznanje očinstva, odnosno pristanku na priznanje očinstva, osoba lišena poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na osobna stanja daje pred CSS nadležnim prema mjestu svog prebivališta, odnosno boravišta⁸⁹.

Što se tiče saslušanja, određeno je da u postupcima u kojima se odlučuje o osobnim pravima djeteta, kao i u postupcima u kojima se određuju mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta, sud će roditelje osobno saslušati, a da neće osobno saslušati roditelja ako se odlučuje o stvarima za koje je roditelj ograničen u ostvarivanju roditeljske skrbi ili je lišen prava na roditeljsku skrb, osim ako se postupak vodi radi vraćanja ograničenog ili oduzetog prava ili radi nadomještanja pristanka roditelja za posvojenje rješenjem suda. Isto tako roditelj se neće saslušati ako to zahtijevaju posebne okolnosti slučaja⁹⁰.

U postupcima posvojenja, kad pristanak daje roditelj lišen poslovne sposobnosti, neovisno o dijelu u kojemu je lišen poslovne sposobnosti, on mora biti u stanju razumjeti značenje pristanka na posvojenje, a CSS ga je dužan na prikladan način informirati o pravnim i faktičnim posljedicama posvojenja djeteta. Ako roditelj lišen poslovne sposobnosti nije u stanju razumjeti značenje pristanka za posvojenje, njegov pristanak može nadomjestiti odluka suda sukladno članku 190. stavku 1. točki 3. ovoga Zakona^{91, 92}.

Sud može odbiti tužbeni zahtjev radi poništaja braka koji je sklopila osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja bez dopuštenja suda ako je to u skladu s dobrobiti te osobe. Tužba radi poništaja braka ne može se podnijeti nakon pravomoćnosti odluke o vraćanju poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja. Bračni drug koji je lišen poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja može podnijeti tužbu radi poništaja braka i unutar roka od jedne godine od pravomoćnosti odluke o vraćanju poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja⁹³.

Osobi koja je lišena poslovne sposobnosti po samom zakonu priznaje se postupovna sposobnost za pokretanje i sudjelovanje u postupcima radi donošenja rješenja o njezinom zdravlju⁹⁴. Izvanparnična sposobnost priznaje se ad hoc, što

⁸⁸ čl. 326., 329. st. 4. i 332. ObZ/15

⁸⁹ čl. 62. st. 2. ObZ/15

⁹⁰ čl. 362. ObZ/15

⁹¹ čl. 188. st. 2. i 3. ObZ/15

⁹² čl. 190. st.1. t. 3. ObZ/15 - Sud će u izvanparničnom postupku na prijedlog CSS donijeti rješenje koje nadomješta pristanak roditelja za posvojenje ako je roditelj nesposoban u tolikoj mjeri da nije trajno u stanju ostvarivati niti jedan sadržaj roditeljske skrbi i nema izgleda da će se dijete podizati u obitelji bližih srodnika, a posvojenje bi bilo za dobrobit djeteta.

⁹³ čl. 375. ObZ/15

⁹⁴ čl. 505 ObZ/15 - Prijedlog za donošenje rješenja o zdravlju štićenika može podnijeti štićenik ili skrbnik štićenika. U postupku sud će saslušati štićenika, skrbnika i po potrebi druge osobe koje su bliske sa štićenikom. Ako se štićenik nalazi u psihijatrijskoj ili socijalnoj ustanovi ili je lišen slobode saslušat će se u pravilu u toj ustanovi, odnosno u okviru zatvorskog sustava. Ako sud utvrdi da saslušanje štićenika nije moguće s obzirom na njegovo zdravstveno stanje, dužan je o tome sastaviti bilješku u spisu i navesti razloge nemogućnosti saslušanja. Čl. 506.- U postupku radi donošenja rješenja o zdravlju štićenika u prvom stupnju sudi županijski sud u vijeću od tri suca. O žalbi protiv

znači da će se postupiti u smislu odredbe članka 364. ObZ/15 koja određuje da će u statusnim stvarima, stvarima u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi, osobnim odnosima i mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta sud rješenjem dopustiti da radi ostvarenja svojih prava i interesa, pojedine ili sve radnje u postupku poduzima i stranka koja je lišena poslovne sposobnosti u tom dijelu pod uvjetom da je u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji^{95 96}

ZADACI I.

Zadatak br. 1

Prijedlogom od 11. studenog 2016. CSS X predložio je da se Ivica Ivić djelomično liši poslovne sposobnosti u pogledu davanja izjava i poduzimanja poslova koji se odnose na promjenu osobnog imena, sklapanje i prestanak braka, odluke o zdravlju, mjesto prebivališta odnosno boravišta i zapošljavanja te u pogledu radnji koje se odnose na raspolaganje imovine vrijednosti iznad 100,00 kuna, budući da zbog postavljene dijagnoze - schiziphrenia simplex nije u mogućnosti samostalno brinuti o svojim osobnim potrebama, pravima i interesima.

U postupku je CSS dostavio psihijatrijski nalaz od 25. kolovoza 2016. u kojem je navedeno da Ivica Ivić, rođen 1960., živi u gradu X sa majkom, koja se je obratila u siječnju 2015. Zavodu za javno zdravstvo X županije. Psiholog koji je tri puta obišao Ivicu Ivića u njegovom domu dao je mišljenje da se kod Ivice radi o teškoj duševnoj bolesti - schiziphrenia simplex-koja nije na vrijeme prepoznata i liječena. Ivica je završio osnovnu i srednju školu, a po povratku sa maturalnog putovanja postao je povučen, govorio je sam sa sobom te je upućen u Psihijatrijsku bolnicu X gdje je hospitaliziran. Nakon toga se povlači od socijalnih kontakata. Rat provodi skriven u šupi u obiteljske kuće. Danas kontaktira samo s majkom, povremeno s ujakom s kojim također živi, nigdje ne izlazi. Prilikom dolaska psihijatra odbija izaći iz sobe. Dobro jede, obavlja povjerene mu zadatke u kući, ne konzumira psihoaktivne tvari, ne pije, urednog je izgleda.

Psihijatar navodi u svom nalazu da je u kontaktu Ivica Ivić svjestan, oskudne komunikacije i to uglavnom na inzistiranje, orijentacija je upitna. Socijalno je izoliran, izbjegava kontakte i interakcije. Pokreti su mu ritmički i kompulzivni.

---

rješenja o zdravlju štićenika odlučuje Vrhovni sud Republike Hrvatske u vijeću od pet sudaca. Čl. 507.- U postupcima radi donošenja rješenja o zdravlju štićenika nadležan je sud koji je opće mjesno nadležan za štićenika. Čl.508.- Protiv rješenja o zdravlju štićenika stranke mogu podnijeti žalbu u roku od tri dana od dana uručenja, odnosno dostave prijepisa rješenja. Drugostupanjski sud mora donijeti i otpremiti odluku u roku od osam dana od dana primitka žalbe. Sud može odrediti da pravni učinci rješenja o zdravlju štićenika nastupaju prije pravomoćnosti ako je to potrebno radi zaštite štićenika. Protiv pravomoćnog rješenja kojim se prihvaća prijedlog za donošenje rješenja o zdravlju štićenika nisu dopušteni izvanredni pravni lijekovi niti druga pravna sredstva.

⁹⁵ st. 1. čl. 364. ObZ/15.

⁹⁶ Prije donošenja rješenja sud je dužan zatražiti mišljenje CSS, a protiv tog rješenja kojim se priznaje sposobnost poduzimanja pojedinih ili svih radnji u postupku nije dopuštena posebna žalba (st. 2. i 3. čl. 364. ObZ/15).

Psiholog je u nalazu naveo da Ivica Ivić ima značajne poteškoće u socijalnom funkcioniranju u pozadini kojeg je poremećaj ličnosti. Psiholog je mišljenja da Ivica nije u mogućnosti štiti svoja prava i interese te da je istog potrebno lišiti poslovne sposobnosti.

Poseban skrbnik u postupku se tome protivio, jer da nije razvidno u kojem dijelu protustranka ugrožava svoja prava i interese te je prigovorio da nije postupljeno na način predviđen zakonom, odnosno da nije pribavljeno stručno mišljenje vještaka odgovarajuće grane medicine o zdravstvenom stanju osobe i o utjecaju tog stanja na njezine sposobnosti zaštite svog pojedinog prava ili skupine prava ili ugrožavanja prava i interesa drugih osoba.

Predlagatelj je predložio saslušanje majke, navodi da nije potrebno vještačenje jer da se radi o osobi koja dugo godina boluje od duševne bolesti, ali se ne liječi.

U svom iskazu majka je navela da se ponašanje Ivica promijenilo nakon naturalnog putovanja, kada je obolio od zaušnjaka i bio u bolnici s viskom temperaturom. Od tada se ponaša na opisani način. Nikad se nije žalio da ga nešto boli, nije agresivan. Dan provodi na način da sluša muziku, komunicira samo s majkom i ponekad s ujakom, odgovarajući isključivo na njena pitanja, ne shvaća vrijednost novca, 30 godina nije bio u trgovini, korisnik je invalidnine od 1.000,00 kuna koju preuzima majka od poštara, jer Ivica ne želi otvoriti vrata poštaru. Ne gleda televiziju, pa ne zna što se događa u zemlji. Ne zna koliko ima godina, ali zna da mu je ona majka. Iskazala je da Ivica sigurno ne bi došao na sud, da se ne bi podvrgao vještačenju, jer da bi ga to sve uznemirilo, te da ne bi ni odgovarao na pitanja. Sugerirano joj je od liječnika da stavlja lijek u obliku kapi u hranu, da on to ne primijeti. Iskazala je da Ivica ne bi mogao sam živjeti jer ne zna kupiti hranu niti je pripremiti. Na temelju navedenog prvostupanjski sud donosi odluku.

➤ **Odlučite o prijedlogu na temelju izloženog.**

ZA VODITELJE:

I. Prvostupanjski sud prihvatio je navedeni prijedlog.

• **Analizirajte:**

a) zaključak suda koji se temelji na nalazu i i mišljenju psihijatra i psihologa prethodno sačinjenog kod Zavoda za javno zdravstvo,

2) zaključak suda koji glasi:

“ ... Odluku o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti sud je utemeljio prije svega na nalazu i mišljenju psihijatra i psihologa, a potom i na utvrđenjima socijalnog radnika. Bez obzira na važnost medicinskih nalaza i mišljenja koji se odnose na zdravstveno stanje protustranke Ivica Ivića, sud je cijenio i druge činjenice koje se odnose na protustranku i njezine osobne okolnosti. Naime, u dokaznom postupku utvrđeno je da se protustranka Ivan Ivić nikad nije liječio od duševne bolesti, da nikad nije uzimao lijekove niti se žalio da ga nešto boli. Ni sada se ne liječi od duševnih

bolesti iako mu je postavljena dijagnoza schizophrenia simplex, radi čega ga je sud lišio poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na donošenje odluka o zdravlju. Protustranka zna da živi u X, ali ne poznaje grad. Iz kuće nije izlazio 30 godina, nije želio otići u policiju i kod fotografa radi izrade osobnih dokumenata, u potpunosti je nesposoban. Ivica ne zna koliko godina ima niti kad je rođen. Ne zna koja je sada godina. Radi toga sud je istoga lišio poslovne sposobnosti u pogledu odlučivanja o mjestu prebivališta i boravišta, odlučivanja o zapošljavanju te davanja izjava ili poduzimanja radnji koja se odnose na promjenu osobnog imena, sklapanje ili prestanak braka. Obzirom da ne zna vrijednost novca i da već trideset godina nije izlazio iz kuće niti je bio u trgovini sud je protustranku lišio poslovne sposobnosti i u pogledu raspolaganja imovinom vrijednosti iznad 100,00 kuna. Sud napominje da obzirom na činjenicu da stranka izbjegava kontakt s nepoznatim osobama, da oskudno komunicira jedino s majkom i ujakom s kojima živi u kući, da se povlači u svoju sobu prilikom dolaska nepoznatih osoba u njihovu kuću, nije svrsishodno ni opravdano očekivati da bi provođenje vještačenja dalo sudu podatke kojima sud već ne raspolaže u spisu, tim više što iz iskaza majke protustranke .... proizlazi da bi Ivicu psihijatrijsko vještačenje dodatno uznemirilo i da psihijatru ne bi odgovorio ni na jedno pitanje. Posebno se napominje da u spisu prileži relevantna dokumentacija liječnika psihijatra ... i psihologa ... te socijalna anamneza socijalnog radnika i nalaz Zavoda za vještačenje, a sva dokumentacija potječe iz 2016. godine. Budući da po ocjeni suda vještačenje nije svrsishodno niti ekonomično, sud je odluku o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti donio temeljem postojeće medicinske dokumentacije u spisu ....“

- **Analizu provedite s aspekta odredbi ObZ/15 ali i sa aspekta konvencijskog prava izloženog u materijalu, posebno načela** razmjernosti mjere - zaštitu osobe s invaliditetom, ako je to moguće, potrebno je osigurati drugim sredstvima i mjerama predviđenima posebnim propisima prije nego što se donese odluka o lišenju poslovne sposobnosti i skrbničkoj zaštiti.

II. Poseban skrbnik u žalbi ističe da je odluka donesena na temelju oskudne medicinske dokumentacije i nalaza Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u kojem je i navedeno da se ista temelji na oskudnoj dokumentaciji i podacima dobivenim od majke. Prigovara da je nalaz psihijatra ... sačinjen u svrhu ostvarenja prava i zdravstvenog, mirovinskog i socijalnog osiguranja. Ističe da poseban skrbnik nije niti razgovarao sa protustrankom niti ga je upoznao s predmetom i eventualnim ishodom postupka. Prigovara da je odluka donesena suprotno odredbi članka 234. stavak 3 ObZ/15 koja određuje da će sud prije donošenja rješenja o lišenju poslovne sposobnosti pribaviti stručno mišljenje vještaka odgovarajuće grane medicine o zdravstvenom stanju osobe za koju je pokrenut postupak lišenja poslovne sposobnosti i o utjecaju toga stanja na njezine sposobnosti zaštite svojega pojedinog prava ili skupine prava, ili na ugrožavanje prava i interesa drugih osoba.

- **Raspravite osnovanost žalbenih navoda.**
- **Raspravite takvu odluku u kontekstu odredbi ObZ/15 (ZPP) i ovlasti posebnog skrbnika, te odluka ESLJP**

Zadatak br. 2

Prvostupanjski sud Anu Anić, smještenu u Domu za starije i nemoćne, djelomično je lišio poslovne sposobnosti „...za potrebe redovitog ambulantnog i hospitalnog liječenja, potrebe smještaja, za raspolaganje cjelokupnom imovinom uključujući i redovna mirovinska primanja, te poduzimanje svih pravnih radnji i svih pravnih poslova.“

Prvostupanjski sud je u postupku pročitao socijalnu anamnezu, medicinsku dokumentaciju, obavio razgovor s protustrankom u Domu za stare i nemoćne uz prisutnost liječnika vještaka, provedeno je vještačenje.

Taj sud je utvrdio da se protustranka liječila u psihijatrijskoj bolnici i na klinici za neurologiju. Nadalje, taj sud je utvrdio da u razgovoru sa sućem protustranka teško priča, ali da se uspostavlja normalna komunikacija, zatim da protustranka navodi da redovito pije terapiju, ali da ne odlazi na kontrole, da šeće po prostoru doma i da odlazi u šetnju po gradu. Protustranka iznosi podatke o obiteljskom životu, radnom vijeku i svojoj imovini, te o domovima gdje je bila smještena.

Vještačenjem se utvrđuje kronologija liječenja protustranke.

Vještak je u nalazu i mišljenju naveo da je kod Ane Anić nakon cerebrovaskularnog infarkta u 2005. zaostao trajni neurološki deficit s desnostranom hemiparezom i senzomotornom disfazijom (nerazumijevanje pitanja i nemogućnost govora), da se od 2006. liječi u psihijatrijskoj bolnici zbog nastalog trajnog i terapijski nekorektibilnog poremećaja ličnosti i poremećaja ponašanja zbog oštećenja i disfunkcije mozga. Vještak zaključuje da zbog navedenog protustranka nije u mogućnosti brinuti se sama o sebi, niti štiti svoja prava, interese i imovinu, te da joj je potrebna kontinuirana briga i skrb u svim vidovima zbrinjavanja koja je osigurana u domu, pa da je indicirano i medicinski opravdano lišenje poslovne sposobnosti prema prijedlogu predlagatelja.

- **Odlučite o žalbi protustranke koja je istakla žalbeni razlog pogrešne primjene materijalnog prava, i napišite obrazloženje u odnosu na navedeni žalbeni razlog.**

Zadatak br. 3

Predlagateljica je 30. lipnja 2015. podnijela prijedlog radi vraćanja poslovne sposobnosti. Poseban skrbnik predlagateljice je 4. svibnja 2016. povukao prijedlog u ovoj pravnoj stvari.

- **Odlučite povodom dispozicije posebnog skrbnika**

ZA VODITELJE:

Prvostupanjski sud na temelju odredbe članka 193. stavak 1. i 2 ZPP donio je rješenje da je prijedlog povučen.

Predlagateljica je podnijela žalbu.

- **Raspravite osnovanost žalbe predlagateljice.**

Zadatak br. 4

Prijedlogom od 1. rujna 2015. CSS predložio je da se Marko Marković u potpunosti liši poslovne sposobnosti, jer da je nekritičan prema svojoj bolesti, nije sklon uzimanju terapije, u fazama pogoršanja bolesti neracionalno troši, stvarajući dugove, čime ugrožava svoju egzistenciju i egzistenciju svojih roditelja.

U postupku je vještak pregledao protustranku, pregledao medicinsku dokumentaciju te izradio pisani nalaz i mišljenje u kojem je naznačio da je riječ o dugogodišnjem psihijatrijskom bolesniku, od 2003. devet puta hospitaliziranog, bazično sa smetnjama dubokog poremećaja osobnosti. Nije radno funkcionalan, financijski je ovisan o roditeljima od kojih se nije odvojio te samostalno ne funkcionira. U stanju pojačanog stresa postaje konfuzan, dezorganiziran i psihotičan, zna doći do dekompenzacije i do psihotičnog intenziteta (nekoliko pokušaja suicida) te da je došlo do kognitivnih oštećenja – razine lake mentalne retardacije. Sada je u remisiji ali da su minimalni izgledi da se poboljša stanje u budućnosti. Emocionalno je nezreo i labilan, nekritički prosuđuje socijalne odnose i svoja postupanja. Vještak je ocijenio da protustranka nije sposobna se brinuti o sebi, svojim pravima te braniti i zastupati svoje interese, jer da su psihičke i somatske bolesti dovele do kognitivnog, emocionalnog, socijalnog i radnog zakazivanja i to teškog intenziteta.

Vještak je naznačio i to da protustranka nije sposobna brinuti se sama o sebi ni zastupati svoja prava i interese u području odlučivanja o liječenju i upravljanja novčanim sredstvima. U terapeutske svrhe predložio je da raspolaže svojom mirovinom, bez ulaženja „u minus“. Preporučio je da skrbnik bude majka ili otac.

- **Donesite odluku o prijedlogu na temelju navedenog (saslušan je vještak i protustranka).**

Zadatak br. 5

U postupku pokrenutom povodom prijedloga CSS za lišenje poslovne sposobnosti utvrđeno je da je Marko Marković osoba s teškim organskim psihosindromom - vaskularnom demencijom, a koje stanje se manifestira s teškim oštećenjem kognitivnih funkcija, što ima za podlogu oštećenje moždanih struktura vezano za vaskularne moždane incidente, da je on osoba koja je inkontinentna, gotovo nepokretna, atrofične muskulature, da su pokušaji uspostave komunikacije, pa i neverbalne, mimikom, klimanjem glavom, pozivanjem pokreta lijevom rukom s istim bez rezultata, da je on osoba koja nije u stanju donijeti niti realizirati, čak niti elementarne odluke, potpuno je ovisan o 24-satnoj tuđoj njezi i pomoći, a realno nije za očekivati poboljšanje. Navedeno je utvrđeno vještačenjem i neposrednim opažanjem suda pri uredovanju u stanu Marka Markovića.

- **Odlučite na temelju navedenoga. Napišite izreku odluke.**

Zadatak br. 6

Prvostupanjskim rješenjem protustranka je djelomično lišena poslovne sposobnosti i to glede raspolaganja imovinom većeg obima, sklapanja štetnih ugovora te odlučivanja o liječenju u psihotičnim dekompenzacijama.

U postupku je utvrđeno da je protustranka punoljetna osoba kod koje su prisutne duševne smetnje.

- **Je li takva činjenična građa dostatna za donošenje navedene odluke i je li izreka jasna? Obrazložite.**

Zadatak br. 7

Predlagatelj XY podnio je sudu prijedlog da se protustranka XX djelomično liši poslovne sposobnosti jer da zbog narušenog psihofizičkog zdravstvenog stanja nije sposobna sama štiti svoja prava i interese, jer da protustranka, njegova majka, tijekom cijelog života je vodila i vodi veći broj sudskih postupaka, između ostalog protiv najužih članova svoje obitelji.

Po prijedlogu predlagatelja sud je saslušao svjedoke koji su u bitnome iskazali da je XX osoba koja u svemu brine o svojim pravima i interesima, možda i pretjerano, jer da u tu svrhu podnosi često sudu tužbe, da nema nekih većih zdravstvenih ili drugih poteškoća, da živi sama i brine se o svom zdravlju na način da samostalno odlazi liječniku, uzima potrebne terapije za visoki tlak, da adekvatno raspolaže svojom mirovinom, da ni u čemu ne oskudijeva, a da joj u svemu pomaže njen životni partner koji živi u istom ulazu. U dobi je od 80 godina i pokretna je, urednog izgleda, komunikativna i ljubazna u ophođenju. Temeljem medicinske dokumentacije dostavljene sudu proizlazi da se XX liječi zbog visokog tlaka, druge dijagnoze ni poteškoće nisu navedene.

Predlagatelj je predložio provođenje vještačenja i uvid u sve spise po tužbama XX na okolnosti da ona ugrožava svoja prava i interese i interese užih članova obitelji.

- **Kako biste odlučili u daljnjem tijeku postupka?**

Zadatak br. 8

Ugovor o darovanju nekretnina od 1. rujna 2016. sklopljen u vrijeme dok je tužitelj AA imao punu poslovnu sposobnost i to u razdoblju nakon pokretanja postupka za lišenje poslovne sposobnosti tužitelja i nakon što je II. tuženica BA imenovana posebnom skrbnicom tužitelja, a prije donošenja rješenja Općinskog suda u X poslovni broj xx od 6. veljače 2017. kojim je tužitelj AA djelomično lišen poslovne sposobnosti. Ugovor o darovanju sadrži ovjeru potpisa tužitelja AA, I. tuženika CA i II.

tuženice BA. Ugovorom o darovanju tužitelj AA darovao je svom sinu suvlasnički dio nekretnine u naravi 1/2 stana u X, U Zagrebačkoj ulici br. 3. Ugovor je potpisala i II. tuženica BA kao posebna skrbnica AA koja je tim ugovorom dala i suglasnost za sklapanje ugovora.

Tužitelj, zastupan po skrbniku (osobi XY) podnosi tužbu radi utvrđenja ništetnosti ugovora jer da tužitelj posredstvom II. tuženice kao tadašnje posebne skrbnice nije pribavio odobrenje nadležnog centra za socijalnu skrb za sklapanje takvog posla.

➤ **Odlučite o osnovanosti tužbenog zahtjeva.**

DIO II.

1. UVOD

Članak 35. Ustava Republike Hrvatske⁹⁷ svakome jamči štovanje i pravnu zaštitu njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti. Iz ovog ustavnog jamstva izveden je cijeli niz konkretnih zahtjeva, koji se na prvom mjestu odnose na postupanje javnih vlasti prema pojedincima. Osnovni zahtjev je poštovanje ljudskog dostojanstva koje bi trebalo biti implicitno sadržano u svim postupanjima. Pravna zaštita osobnog i obiteljskog života osigurana je obiteljskim pravom. Obiteljskim je pravom uređen pravni status osoba lišenih poslovne sposobnosti - od zakonskih pretpostavki, preko sudskog postupka i ovlasti nadležnih tijela, do učinka. Glede poštovanja osobnog života, država ima negativne i pozitivne obveze. Negativne obveze obuhvaćaju dužnost države da se suzdrži od miješanja u osobni život pojedinaca, osim u slučajevima propisanim Ustavom i zakonom i u skladu s načelom razmjernosti (članak 16. Ustava), razmatranim u svjetlu pravila koja vrijede u demokratskoj državi (članak 1. stavak 1. Ustava). Kad je riječ o pozitivnim obvezama države ustavni pojam poštovanja osobnog života je neodređen. Stoga se uvijek mora voditi računa da se tumačenja obveze države na poštovanje tog života mogu razlikovati od slučaja do slučaja.

Svrha lišenja poslovne sposobnosti i stavljanja pod skrbništvo jest, prije svega, zaštita osobe. Cilj je zaštita psihičkog, tjelesnog i socijalnog zdravlja osobe. Socijalni radnik u nadležnom centru za socijalnu skrb procjenjuje opravdanost zahtjeva za pokretanja postupka lišenja, međutim, sudac donosi konačnu odluku i na njemu je najveća odgovornost. U odlučivanju se treba voditi činjenicama i dokazima utvrđenim u postupku, kao i navodima i tvrdnjama samih stranaka, odnosno posebnog skrbnika koji zastupa protustranku, te sudskog vještaka. Nužno je pri tome dobro poznavanje načela Ustava i Konvencije, koje treba prepoznati i u nalazu vještaka i anamnezi socijalnog radnika, a onda ih u svojoj odluci definirati na način što manjeg ograničavanja uz osiguravanje nužno potrebne zaštite. Sud također treba promišljati o tome štiti li doista svojom odlukom osobu i pomaže joj da zaštiti svoja prava i interese, vodeći se osnovnim načelom o nužnosti i proporcionalnosti mjere, odnosno najmanjem mogućem zadiranju u ljudska prava te osobe. Dužnost je suda odlučiti je li takva krajnja mjera potrebna ili bi i blaža mjera bila dovoljna. Kad je u pitanju takav važan interes za privatni život pojedinca, sud mora pažljivo uravnotežiti sve relevantne čimbenike kako bi odlučio o razmjernosti mjere koju treba poduzeti.

Lišenje osobe poslovne sposobnosti, pa čak i djelomično, izuzetno je ozbiljna mjera koja bi trebala biti zadržana samo za iznimne okolnosti. Lišavanje osobe poslovne sposobnosti, bilo potpuno ili djelomično predstavlja miješanje države u osobni život pojedinca budući da osoba lišena poslovne sposobnosti u potpunosti gubi ili joj se ograničava mogućnost da svojim postupcima, izjavama i radnjama proizvodi pravne učinke. Bez poslovne sposobnosti pojedinac ne može samostalno i svojevrijem upravljati svojim životom, stoga treba imati u vidu kako poslovna sposobnost predstavlja pravo na život u punom smislu.

---

⁹⁷ Ustav Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14.)

Čak i kad državna tijela utvrde, s potrebitim stupnjem sigurnosti, da osoba nije sposobna brinuti se o osobnim potrebama, pravima i interesima i kojoj je potrebna pomoć, skrb i nadzor, potpuno lišavanje poslovne sposobnosti trebalo bi biti primijenjeno kada se utvrdi da nijedna druga manje restriktivna mjera ne bi poslužila svrsi ili kad su druge manje restriktivne mjere neuspješno već pokušane.

Sud, s obzirom na navedeno, prilikom preispitivanja prijedloga nadležnog centra za socijalnu skrb mora provesti test opravdanosti miješanja u podnositeljevo pravo na poštovanje prava na njegov osobni život. U tom je smislu, osim što je sud dužan utvrditi da mjera lišavanja poslovne sposobnosti imala pravnu osnovu u Obiteljskom zakonu, mora utvrditi ima li navedena mjera legitimni cilj i je li za tom mjerom postojala prijeka društvena potreba.

Legitiman je cilj zaštita prava i dobrobiti osobe prema kojoj se vodi postupak za lišenje poslovne sposobnosti, ali i zaštita i dobrobit drugih osoba koje na neki način mogu biti povrijeđene njegovim radnjama ili propustima.

Svaki postupak lišavanja poslovne sposobnosti u postupovnom smislu mora udovoljavati zahtjevima pravičnog postupka koje jamči ustavno pravo sadržano u članku 29. stavku 1. Ustava. To između ostaloga znači da se postupak mora okončati u razumnom roku, da osoba koja se lišava poslovne sposobnosti mora sudjelovati u tom postupku osobno, te da joj se dostavljaju rješenja u vezi s postupkom, kao i da se osigura kontradiktornost postupka kroz aktivno sudjelovanje skrbnika. Nužna postupovna sigurnost nalaže da se u vezi s tim rizik proizvoljnog odlučivanja svede na minimum.

Da bi zakonske odredbe kojima je uređen pravni položaj stranaka odnosno njihovih zastupnika u postupcima pred sudom udovoljile zahtjevu kojeg postavlja članak 29. stavak 1. Ustava, pravni položaj stranaka i njihovih zastupnika mora biti jednak, odnosno sudovi u postupku moraju osigurati jednakost stranaka u mogućnosti korištenja procesnih sredstava (jednakost oružja, jednakost sredstava). Načelo jednakosti sredstava, u smislu pravične ravnoteže među strankama (fair balance) čini jedan od bitnih konstitutivnih elemenata prava na pravično suđenje. S tim u vezi, načelo jednakosti oružja, u smislu ravnoteže među strankama, obuhvaća razumnu mogućnost obiju stranaka da izlože činjenice i podupru ih svojim dokazima u takvim uvjetima koji nijednu stranku ne stavlja u bitno lošiju poziciju u odnosu prema suprotnoj stranci.

Republika Hrvatska ima obvezu ne lišavati osobe s invaliditetom poslovne sposobnosti već poduzimati odgovarajuće mjere usmjerene na osiguravanje potrebne pomoći osobama s invaliditetom za ostvarivanje poslovne sposobnosti. Obiteljskim zakonom⁹⁸ postignuto je kompromisno rješenje te je propisana obveza djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti kao pravilo, i to samo u dijelovima u kojima je to doista potrebno za zaštitu prava štíćenika, a institut potpunoga lišenja poslovne sposobnosti potpuno je napušten. Isključena je mogućnost da ista osoba zaposlena u tijelu koje predlaže postupak lišenja poslovne sposobnosti bude imenovana posebnim skrbnikom osobi u postupku lišenja radi mogućih sukoba interesa i sumnji u kvalitetnu zaštitu prava štíćenika u postupku.

---

⁹⁸ Obiteljski zakon (Narodne novine br. 105/15)

2. ZAKONSKE ODREDBE

2.1. NAČELA

U temeljnim načelima Obiteljskog zakona (Narodne novine br. 105/15) predviđeno je da je zaštitu osobe s invaliditetom, ako je to moguće, potrebno osigurati drugim sredstvima i mjerama predviđenima posebnim propisima prije nego što se donese odluka o lišenju poslovne sposobnosti i skrbničkoj zaštiti. Također je u provođenju skrbničke zaštite potrebno težiti što je moguće manjim ograničenjima prava štíćenika. U postupanju sa štíćenikom moraju se uzeti u obzir osobnost, te sadašnji ili ranije izraženi stavovi osobe, kao i zaštita njezina dostojanstva i dobrobiti. Potrebno je poticati samostalno donošenje odluka od strane štíćenika te mu pružati podršku u donošenju odluka, kao i sudjelovanju u životu zajednice. Skrbnik je dužan prihvatiti želje i osobne stavove štíćenika, osim ako je to u suprotnosti s njegovom dobrobiti.

3. POSTUPAK RADI LIŠENJA I VRAĆANJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI

3.1. POSTUPOVNA PRAVILA

Postupak lišenja poslovne sposobnosti je jedan od statusnih izvanparničnih postupaka po Obiteljskom zakonu. Izvanparnični postupak se definira negativno kao onaj postupak koji nije parnični. U izvanparničnim stvarima spor ne postoji. Ovaj postupak je preventivan i vodi se u cilju da do spora ne dođe. Može se reći da izvanparnični postupak služi uglavnom uređivanju odnosa, a ne odlučivanju koje bi za cilj imalo rješavanje situacija u kojima je zbog povrede prava došlo do sukoba interesa.

Postupovna načela se u ovom postupku razlikuju od načela parničnog postupka: veća elastičnost procesnih instituta, smanjena strogost u formalnom smislu, otvorena mogućnost pokretanja postupka po službenoj dužnosti od strane suda, otvorena mogućnost postupanje samo s jednom strankom, orijentiranost na pomoć i dr.

Kad pravila izvanparničnog procesnog prava ne reguliraju neko pitanje na poseban način, u svim izvanparničnim postupcima supsidijarno se primjenjuju odredbe parničnog procesnog prava. Republika Hrvatske nema Zakon o izvanparničnom postupku⁹⁹, dakle nema opća pravila koja bi vrijedila za sve posebne izvanparnične postupke, već su u primjeni pravna pravila o vanparničnom postupku iz Zakona o sudskom vanparničnom postupku¹⁰⁰ (Sl. nov. od 1. kolovoza 1934., br.

---

⁹⁹ U ožujku 2023. u Hrvatskom saboru je predstavljen Zakon o izvanparničnom postupku

¹⁰⁰ [Zakon o sudskom vanparničnom postupku](#) (Sl. nov. od 1. kolovoza 1934., br. 45-175-1934),

45-175-1934), koja se primjenjuju na temelju odredbe članka 1. Zakona o načinu primjene pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941.¹⁰¹ (Nar. nov., br. 73/91).

3.2. AKTIVNA LEGITIMACIJA

Postupak lišenja (i vraćanja) poslovne sposobnosti je statusni izvanparnični postupci koji se pokreću prijedlogom, a aktivno legitimiran za podnošenje prijedloga je:

1. sud po službenoj dužnosti,
2. centar za socijalnu skrb,
3. bračni drug osobe prema kojoj se provodi postupak,
4. njezini krvni srodnici u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi do drugog stupnja.

Ovlast za pokretanje postupka je opcionalna, što znači da ga ovlaštena osoba ne mora pokrenuti. To se posebno odnosi na Centar za socijalnu skrb, koji ne mora pokrenuti postupak pa čak i ako ga je o potrebi pokretanja obavijestila zdravstvena ustanova!

Često prva inicijativa za potrebu pokretanja postupka za lišavanje poslovne sposobnosti potekne od liječnika psihijatra zaposlenog u zdravstvenoj ustanovi u kojoj se osoba liječi ili člana obitelji, a temelji se često samo na opisu medicinskog stanja, simptoma bolesti, broju dosadašnjih hospitalizacija i zaključka da je osobu potrebno lišiti poslovne sposobnosti. Kada Centar za socijalnu skrb dobije tu inicijativu sastavlja prijedlog, sukladno prijedlogu liječnika, i čeka odluku suda koji će nakon provedenog postupka i ocjene dokaza utvrditi je li potrebno i u kojem opsegu lišiti osobu poslovne sposobnosti.

Postupak za vraćanje poslovne sposobnosti, pored tijela i osoba koje mogu pokrenuti postupak za lišenje poslovne sposobnosti, mogu pokrenuti i skrbnik ako ima odobrenje centra za socijalnu skrb ili osoba prema kojoj će se voditi postupak vraćanja poslovne sposobnosti

Dakle, postupak radi vraćanja poslovne sposobnosti može pokrenuti:

1. sud po službenoj dužnosti,
2. centar za socijalnu skrb,
3. bračni drug osobe prema kojoj se provodi postupak,

---

¹⁰¹ [Zakon o načinu primjene pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941.](#)¹⁰¹ (Narodne novine, br. 73/91).

4. njezini krvni srodnici u ravnoj lozi (preci i potomci), a u pobočnoj lozi do drugog stupnja, (braća i sestre, nećaci i nećakinje, ujaci, stričevi i tetke).

5. skrbnik uz odobrenje centra za socijalnu skrb ili

6. osoba prema kojoj će se voditi postupak vraćanja poslovne sposobnosti.

3.3. NADLEŽNOST

Mjesna nadležnost

U postupcima radi lišenja i vraćanja poslovne sposobnosti nadležan je sud koji je opće mjesno nadležan za osobu prema kojoj se provodi postupak odnosno sud prebivališta protustranke, odnosno sud na kojem ima boravište, a ako se protustranka stalno živi u inozemstvu kamo je upućena na službu ili na rad od državnog tijela ili pravne osobe, općemjesno je nadležan njezinog posljednjeg prebivališta u Republici Hrvatskoj.

3.4. SADRŽAJ PRIJEDLOGA

U prijedlogu za pokretanje postupka predlagatelj treba navesti činjenice na kojima se temelji prijedlog i predložiti dokaze kojima se utvrđuju te činjenice. Sadržajno prijedlozi sadrže činjenične tvrdnje predlagatelja vezano uz njegove osobne podatke, funkcionalne sposobnosti, zdravstveno stanje (duševno zdravlje), dokaze na kojima se temelje ti navodi (medicinska dokumentacija i dokazne prijedloge: saslušanje same protustranke, svjedoka i provođenje medicinskog vještačenja s prijedlogom da se isti nakon provedenih dokaza liši, i u kojem opsegu, poslovne sposobnosti. Sud također može u ovom stadiju postupka pozvati podnositelje prijedloga da podnesu pisani nalaz i mišljenje doktora medicine ili drugu ispravu koja upućuje da se protustranka nije sposobna brinuti o svojim potrebama, pravima i interesima ili da ona ugrožava prava i interese drugih osoba o kojima je dužna skrbiti.

3.5. ZASTUPANJE U POSTUPKU

Punomoćnik

Osoba prema kojoj je pokrenut postupak za lišenje poslovne sposobnosti može imenovati punomoćnika da ga zastupa u tom postupku. To može biti odvjetnik, ali i krvni srodnik u ravnoj liniji (potomci ili preci), brat, sestra, bračni drug ili životni partner istog spola, ukoliko su te osobe potpuno poslovno sposobne i ne bave se nadripisarstvom. U slučaju da je osoba sama imenovala punomoćnika u navedenom postupku, Centar za socijalnu skrb neće imenovati posebnog skrbnika.

Poseban skrbnik prema odabiru osobe prema kojoj je pokrenut postupak

Osoba prema kojoj se vodi postupak za lišenje poslovne sposobnosti može kod Javnog bilježnika sastaviti ispravu kojom imenuje osobu skrbnika (anticipirana naredba), a Centar za socijalnu skrb dužan je tu osobu imenovati posebnim skrbnikom ako ona ispunjava ostale pretpostavke za imenovanje skrbnikom koje propisuje Obiteljski zakon. Ova mogućnost ostavljena je za one situacije kada osoba ne želi imenovati punomoćnika iz reda odvjetnika, odnosno bliskih članova svoje obitelji, već želi da ju u postupku zastupa neka druga osoba od njezinog povjerenja. Također, takva javnobilježnička isprava može se sastaviti i prije nego što je pokrenut postupak za lišenje poslovne sposobnosti.

Poseban skrbnik za punoljetnu osobu

Ovlasti posebnog skrbnika za punoljetnu osobu ograničene su na postupak za lišenje poslovne sposobnosti te primjenu hitnih mjera potrebnih za zaštitu neposrednih imovinskih ili drugih interesa osobe prema kojoj se vodi postupak. Posebnog skrbnika punoljetnoj osobi imenuje Centar za socijalnu skrb samo ako ta osoba nije imenovala punomoćnika. Ako je osoba odredila anticipiranom naredbom osobu posebnog skrbnika onda tu osobu imenuje Centar za socijalnu skrb, osim ako ta osoba nije pogodna za skrbnika prema zakonskim propisima.

Posebni skrbnik ne može biti djelatnik Centra za socijalnu skrb koji je pokrenuo postupak za lišenje poslovne sposobnosti. Također, posebni skrbnik ne može biti niti druga ovlaštena osoba koja je pokrenula postupak za lišenje poslovne sposobnosti (npr. roditelj, dijete, bračni drug, brat, sestra i drugi srodnik). Zbog načela pravičnosti postupka, osobu prema kojoj se provodi postupak ne može zastupati ona osoba koja se unaprijed slaže s njenim lišenjem poslovne sposobnosti.

Poseban skrbnik kojeg imenuje Centar za socijalnu skrb može biti samo djelatnik zasebne javne ustanove – Centra za posebno skrbništvo – koji ima položen pravosudni ispit.

3.6. ROČIŠTE

Sud na ročište poziva predlagatelja, osobu u odnosu na koju se provodi postupak (protustranku), njezina posebnog skrbnika i centar za socijalnu skrb.

Posebni skrbnik dužan je odazvati se pozivu suda te aktivno sudjelovati u postupku. To podrazumijeva prvenstveno davanje odgovora na prijedlog i predlaganje dokaza, te u konačnici, ovisno o ishodu postupka, izjavljivanje pravnih lijekova. Također je i sama protustranka i centar za socijalnu skrb ovlaštena sudjelovati pri izvođenju dokaza i raspravi o rezultatima cjelokupnog postupka.

Sud je dužan provesti dokaz saslušanjem osobe protiv koje se vodi postupak (protustranke), ako je to moguće. U praksi je česta situacija da zbog bolesti i nefunkcionalnosti stranke nisu u mogućnosti doći na sud pa sud određuje očevid u mjestu prebivališta ili boravišta stranke s medicinskim vještakom. Ukoliko stranka nije

u mogućnosti govoriti, sud to utvrđuje neposrednim opažanjem, kao i vještak, te se u zapisniku navode razlozi nemogućnosti saslušanja. Ako se protustranka nalazi u psihijatrijskoj ustanovi, ustanovi socijalne skrbi ili je zbog lišenja slobode unutar zatvorskog sustava, saslušava se u pravilu u toj ustanovi.

3.7. MEDICINSKO VJEŠTAČENJE

Po nalogu suda iz rješenja kojim se određuje provođenje dokaza medicinskim vještačenjem, protustranku će osobno i neposredno pregledati vještak, koji će o rezultatima pregleda dati pisani nalaz i mišljenje u kojemu će se očitovati o zdravstvenom stanju protustranke i o utjecaju tog stanja na njenu sposobnost zaštite svih ili pojedinih osobnih potreba, prava i interesa odnosno ugrožavanja prava i interesa drugih osoba.

Slijedom navedenog razvidna je presudna uloga liječnika vještaka u ovom postupku, s obzirom da on u nalazu i mišljenju daje prijedlog o potrebi i opsegu lišenja poslovne sposobnosti protustranke. Prije vještačenja potrebno je vještaku dati što više informacija (provesti dokaze saslušanjem svjedoka, primjerice liječnika opće medicine protustranke, članova obitelji, odnosno osoba koje imaju neposrednih saznanja o njezinu funkcioniranju). Liječnik vještak se angažira kako bi pomogao sudu dati činjenična stručna znanja koja mu nedostaju. Zato je bitno dati vještaku jasan zadatak kako bi on na njega isto tako mogao odgovoriti. Zadatak vještaku ne može biti "utvrditi je li protustranku potrebno lišiti poslovne sposobnosti" nego će na to pitanje dati odgovor sud u svom rješenju, a zadatak vještaku se mora odnositi na stanje zdravlja protustranke i mogućnost shvaćanja posljedica svojih odluka, odnosno uzročnu vezu između stanja zdravlja i odluka protustranke. Kako je poslovna sposobnost pravni pojam, odluku o oduzimanju djelomičnom ili potpunom, kao i vraćanju, može dati samo sud i utemeljiti je na činjeničnim utvrđenjima iz postupka, a ne vještak.

"Neminovno je zapitati se koliko sudski vještak (redovito liječnik psihijatar) ima spoznaju o svim reperkusijama potpunog lišavanja poslovne sposobnosti te može li si predočiti na koji način će lišenje poslovne sposobnosti doprinijeti zaštiti prava i interesa osobe koja se lišava, ili će naprotiv, lišavanje poslovne sposobnosti toliko ugroziti sva njezina temeljna ljudska prava da ne može biti govora o proporcionalnosti mjere, koja se odnosi na ostvarivanje pravne i poslovne sposobnosti" ukoliko lišenje poslovne sposobnosti, odnosno stavljanje pod skrbništvo shvatimo kao takvu mjeru. Ograničavanje ljudskih prava možemo dopustiti samo u onoj mjeri u kojoj je ono nužno radi zaštite same te osobe."¹⁰² Pitanje i koliko vještak u uvjetima u kojima provodi vještačenje, najčešće ambulantnim, jasno može vidjeti dubinu postupka. U postupku vještačenja bilo bi nužno učiniti i psihologijsku obradu i na taj način objektivizirati razinu kognitivnih sposobnosti protustranke, no međutim, to se najčešće ne provodi, radi nedostatka materijalnih sredstava. U postupku je potrebno utvrditi postojanje duševnih smetnji ili drugih uzroka, te kumulativno kao drugi uvjet, da zbog tih smetnji osoba nije u mogućnosti sama se brinuti o svojim potrebama, pravima i interesima i/ili ugrožava prava i interese drugih osoba. Stoga,

---

¹⁰² Poslovna sposobnost i skrbništvo-raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, Zbornik radova sa stručnog skupa održanog 4.-5. listopada 2011. u Šibeniku

duševna bolest sama po sebi, nije osnova da bi se nekom oduzela poslovna sposobnost nego moraju biti ispunjena ova dva uvjeta, odnosno utvrđena uzročnopsljudična vezu između duševne bolesti ili smetnji i mogućnosti brige o svojim pravima i interesima i/ili ugrožavanju prava i interese drugih osoba.

Vještačenje poslovne sposobnost je zahtjevan proces i liječnik vještak bi trebao voditi računa o sljedećem¹⁰³:

- 1) Ima li osoba duševne smetnje i koje?
- 2) Je li ispitanik kadar brinuti se o svojim potrebama, pravima i interesima?
- 3) Uvažava li prava i interese drugih i, ako da, u kojim životnim područjima?
- 4) Postoje li drugi uzroci, osim duševnih smetnji, zbog kojih osoba nije kadra brinuti se o svojim pravima i interesima ili zbog kojih ugrožava prava i interese drugih osoba?
- 5) Načelno, može li osoba samostalno poduzimati pojedine mjere, radnje i poslove?
- 6) Budući da nigdje ne postoji popis niti je itko do sada u potpunosti odgovorio na to koje su mjere, radnje i poslovi koje osoba ne može obavljati, uobičajeno se utvrđuje koje su to pojedine mjere, radnje i poslovi kada tu određenu radnju osoba više ne može izvršavati. Dakle, utvrđuje se posljedično kad više ne funkcionira, a ne unaprijed za određenu radnju.

S druge strane, po primitku naloga za vještačenje povrata oduzete poslovne sposobnosti, vještak treba odgovoriti na sljedeća pitanja:

- 1) Ima li osoba još uvijek duševne smetnje i, ako da, koje i kojeg intenziteta?
- 2) Postoje li drugi uzroci zbog kojih osoba nije sposobna brinuti se o svojim pravima i interesima ili zbog kojih ugrožava prava i interese drugih?
- 3) Je li osoba postala sposobna brinuti se o svojim pravima i interesima?
- 4) U slučaju potvrdnog odgovora na prethodno pitanje, treba utvrditi i navesti je li osoba sposobna brinuti se o svim pravima i interesima u cijelosti ili samo djelomično; potrebno je točno navesti koja su to prava i interesi.
- 5) Ugrožava li osoba prava i interese drugih osoba i, ako da, na koji način i u kojim životnim područjima?
- 6) Ukoliko je psihičko stanje, uspoređujući ga s onim u rješenju o lišenju poslovne sposobnosti nepromijenjeno, ima li izgleda da se u neposrednoj budućnosti promjeni i to nabolje?"

Kao što je ESLJP u predmetu Shtukaturev izrazio, - Aktivna uloga suca u procjeni posebno je važna kada se medicinsko izvješće ne može smatrati

---

¹⁰³ Korać, A. Postupak za lišenje poslovne sposobnosti. U: Goreta, M., Peko-Čović, I., Buzina, N. Psihijatrijska vještačenja, knjiga druga. Zagreb: Naklada Zadro, Psihijatrijska bolnica Vrapče. 2006.

suvremenim (up-to-date) ili kada bi isključivo oslanjanje na jedno medicinsko mišljenje i nalaz moglo voditi arbitrarnosti.

Povreda procesnih prava osoba s invaliditetom naglašava da je sudac taj, a ne liječnik psihijatar, na kojem je procjena svih relevantnih činjenica o dotičnoj osobi i njezine osobne prilike. Odgovornost i smisao suca koji vodi konkretni postupak je da, nakon provedenih dokaza, odluči je li potrebna takva radikalna mjera ili bi možda bila dovoljna i neka blaža mjera. Sudac mora pažljivo uravnotežiti sve relevantne čimbenike u cilju procjene razmjernosti mjere koju treba poduzeti. Nužna postupovna jamstva zahtijevaju da svaki rizik arbitrarnosti u tom pogledu bude smanjen na minimum. ESLJP ne osporava ulogu medicinskih dokaza u postupcima oduzimanja poslovne sposobnosti, ali postavlja stroge uvjete za to. U predmetu Sykora protiv Republike Češke te uvjete razrađuje te iznosi da se bilo kakvo ograničenje poslovne sposobnosti mora temeljiti na dovoljno pouzdanom i uvjerljivom dokazu. Medicinski nalaz vještaka treba objasniti koje aktivnosti podnositelj zahtjeva ne može razumjeti ili kontrolirati te koje su posljedice tog stanja za njegov društveni status, zdravlje, materijalne interese i tako dalje. Mogućnost ostvarenja osobnog kontakta suca s osobom o čijoj se poslovnoj sposobnosti odlučuje može se smatrati ključnom za zaštitu od pretjeranog oslanjanja na medicinske dokaze.

ESLJP je, promatrajući osobu s invaliditetom kao subjekt postupka, zaključio da je suprotno načelu kontradiktornog postupka iz članka 6. Europske konvencije o sporu odlučiti da se nije vidjela i saslušala stranka. Prisutnost je nužna pretpostavka kontradiktornog raspravljanja jer strankama omogućuje da osporavaju dokaze i pomažu pri utvrđivanju činjenica u postupku. Stoga je mogućnost sudjelovanja u postupku svake stranke nužna kako bi joj se omogućilo iznošenje svojeg slučaja. Samo na taj način osobe s invaliditetom mogle bi ostvarivati svoja prava na pristup sudu ravnopravno s ostalim osobama.

3.8. STANDARDI ESLJP

Sud je državama naložio sljedeće:

1. osoba se ne smije isključiti iz postupka posvajanja vlastitog djeteta samo na temelju toga što joj je oduzeta poslovna sposobnost;
2. biračko pravo ne smije se oduzeti samo na temelju duševne bolesti zbog koje je osoba stavljena pod djelomično skrbništvo, bez individualizirane sudske procjene mogućnosti.

Ovi standardi zaštite osoba bez ili s ograničenom poslovnom sposobnošću, a koje nalazimo i u Preporuci br. P (99) 4 o pravnoj zaštiti osoba bez poslovne sposobnosti, standardi su koje država mora inkorporirati u svoje zakonodavstvo i pravo.

Kako osoba oboljela od duševne bolesti (koja je pravne i medicinske naobrazbe) vidi svoju bolest može se vidjeti u ovom inspirativnom videu:

https://www.ted.com/talks/elyn_saks_seeing_mental_illnes

Mislim da ćemo jednoglasno zaključiti kako je ovo očigledan primjer iz kojega je razvidno da samo mentalna bolest nije i ne može biti osnova za oduzimanje poslovne sposobnosti.

3.9. ODLUKA

Sudac pri donošenju odluke - rješenja o lišenju ili vraćanju poslovne sposobnosti razmišlja o posljedicama iste, odnosno štiti li doista svojom odlukom osobu i pomaže joj da ona zaštiti svoja prava i interese, vodeći se osnovnim načelom o nužnosti i proporcionalnosti mjere, odnosno najmanjem mogućem zadiranju u ljudska prava te osobe.

ESLJP je nametnuo državama širok spektar obveza. Jedan dio standarda odnosi se na postupke odlučivanja o poslovnoj sposobnosti i skrbništvu. Ti su standardi sljedeći:

1. osobu o čijoj poslovnoj sposobnosti se odlučuje Sud mora u postupku ispitati (osim ako ne postoje iznimne okolnosti koje to onemogućuju);
2. mora se predvidjeti periodična sudska ocjena neophodnosti mjere ograničenja, tj. oduzimanja poslovne sposobnosti, te omogućiti podnositelju zahtjeva da osobno ili putem drugog zastupa svoje interese;
3. postupci odlučivanja o poslovnoj sposobnosti moraju trajati kratko;
4. postojanje duševne bolesti, makar i vrlo ozbiljne, ne može biti jedini razlog na kojem se temelji sudska odluka o ograničenju tj. oduzimanju poslovne sposobnosti;
5. mora postojati fleksibilnost pravnog režima skrbništva;
6. mora se osigurati redoviti nadzor skrbnika;
7. moraju se osigurati posebna proceduralna jamstva u kaznenim postupcima protiv osoba koje su stavljene pod neki oblik skrbništva, što podrazumijeva da se osobi postavi odvjetnik.

3.10. SADRŽAJ RJEŠENJA

Rješenjem o lišenju poslovne sposobnosti će sud odrediti koje radnje i koje poslove osoba nije sposobna samostalno poduzeti u odnosu na osobno stanje te imovinu. Te radnje i poslovi koje osoba nije sposobna samostalno poduzeti i koji se odnose na osobno stanje su:

- davanje izjava ili poduzimanje radnji koje se odnose na promjenu osobnog imena,
- sklapanje i prestanak braka,
- roditeljstvo,
- odluke o zdravlju,
- mjestu prebivališta, odnosno boravišta,

- zapošljavanju i drugo.

Radnje i poslovi koje osoba nije sposobna samostalno poduzeti i koji se odnose na imovinu su:

- raspolaganje i upravljanje imovinom,
- raspolaganje i upravljanje plaćom ili drugim stalnim novčanim primanjima,

Rješenjem o lišenju poslovne sposobnosti u odnosu na imovinu odredit će se točan iznos plaće, odnosno stalnog novčanog primanja preko kojega štićenik ne može samostalno raspolagati, te označiti imovinu i točan iznos, ako je to prikladno, kojom štićenik ne može samostalno raspolagati i upravljati, odnosno preko kojeg iznosa ne može samostalno raspolagati i upravljati.

Ako je osoba lišena poslovne sposobnosti roditelj djeteta, u dijelu u kojem nije u stanju ostvarivati roditeljsku skrb nastupa mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi sukladno članku 114. Obiteljskog zakona.

Za sve ostale poslove koji nisu određeni u rješenju o lišenju poslovne sposobnosti osoba lišena poslovne sposobnosti ima poslovnu sposobnost i može ih samostalno poduzimati.

3.11. ZASTOJ POSTUPKA

Ako se osoba za koju je pokrenut postupak radi lišenja poslovne sposobnosti zbog zloupotrebe sredstava ovisnosti ili drugih razloga, podvrgnula liječenju u zdravstvenoj ustanovi, sud može zastati s postupkom lišenja poslovne sposobnosti i odgoditi donošenje odluke. Tijekom postupka lišenja poslovne sposobnosti sud mora upozoriti takvu osobu na mogućnost odgađanja donošenja odluke ako se podvrgne liječenju u zdravstvenoj ustanovi.

Vrijeme na koje se odgađa donošenje odluke ne može biti kraće od šest mjeseci ni dulje od godinu dana od dana donošenja odluke o zastoju, ali sud može opozvati svoju odluku, ako osoba koju ima lišiti poslovne sposobnosti svojevrijedno napusti ustanovu za liječenje ili bude iz nje otpuštena zbog narušavanja reda, ili na drugi način izbjegne liječenje.

Pri donošenju odluke o prijedlogu za lišenje poslovne sposobnosti sud će uzeti u obzir i rezultate liječenja u zdravstvenoj ustanovi.

3.12. DOSTAVA

Rješenje suda o lišenju poslovne sposobnosti dostavlja se predlagatelju, osobi koja se lišava poslovne sposobnosti, njezinu posebnom skrbniku i centru za socijalnu skrb.

Sud će po službenoj dužnosti obavijestiti centar za socijalnu skrb o pravomoćnosti rješenja o lišenju poslovne sposobnosti, odnosno o pravnim učincima tog rješenja ako oni nastupaju prije pravomoćnosti.

3.13. TROŠKOVI POSTUPKA

Kod odlučivanja o troškovima postupka treba primijeniti pravno pravilo iz paragrafa 20. Zakona o sudskom vanparničnom postupku, prema kojem pravnom pravilu je osnovno načelo u izvanparničnom postupku da svaki sudionik snosi sve svoje troškove, odnosno da trošak zastupanja pada na zastupanoga, a ako je bilo zajedničkih troškova, o njima odlučuje sud na način da ih određuje razmjerno, koje pravilo predstavlja bitnu razliku u odnosu na parnični postupak. Prema stavku 4. pravnog pravila iz paragrafa 20. Zakona o sudskom vanparničnom postupku sud može po prijedlogu jedne stranke naložiti drugoj da naknadi troškove, podrazumijevajući i troškove pravnog zastupnika, koje je prouzrokovala neosnovanim prijedlozima ili grubom krivnjom.

Nužne troškove u izvanparničnom postupku predstavljaju samo troškovi pristojbi, troškovi očevida i vještačenja, dok trošak zastupanja po punomoćniku ne predstavlja nužan trošak i on pada na zastupanog.

3.14. DJELOMIČNO LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Poslovne sposobnosti može biti lišena samo osoba starija od 18 godina ili ona koja je stekla poslovnu sposobnost prije punoljetnosti (sklapanjem braka). Osoba može biti djelomično lišena poslovne sposobnosti ako zbog duševnih smetnji ili drugih razloga nije sposobna brinuti se o nekom od svojih prava, potreba ili interesa, ili koja ugrožava prava i interese drugih osoba o kojima je dužna skrbiti. Prava, potrebe ili interesi moraju biti jasno i precizno određeni, svako pojedinačno te je lišenje poslovne sposobnosti moguće samo kada su sve okolnosti tako precizno određene. Mora se raditi o stvarnoj i aktualnoj nesposobnosti, ne dolazi u obzir primjena bilo kakvih apstraktnih razloga ili postizanje takvih ciljeva. Kod ugrožavanja prava ili interesa drugih ne može se raditi o apstraktnom krugu ugroženih osoba (npr. društvo u cjelini, susjedi i dr.), već samo onih za koje postoji dužnost skrbi (to će u pravilu biti djeca ili roditelji starije životne dobi osobe o kojoj je riječ).

Ako sud odluči da se osoba djelomično lišava poslovne sposobnosti, odredit će mjere, radnje i poslove koje osoba nije sposobna samostalno poduzimati. Moguće su razne kombinacije takvih poslova, npr. financijski poslovi kao što su raspolaganje imovinom, plaćom ili mirovinom ili obiteljskopравни poslovi kao što su izjave ili radnje koje se odnose na brak, roditeljsku skrb i drugo. One poslove koji nisu navedeni u odluci osoba može samostalno poduzimati. Osoba djelomično lišena poslovne sposobnosti može odlukom suda postati potpuno lišena i obrnuto, a također joj se može i vratiti poslovna sposobnost, ako se okolnosti promijene.

„L. P., OIB:; rođenog 2002. u Zagrebu, od oca M. majke D., s prebivalištem u Z., S. 1, djelomično se lišava poslovne sposobnosti i to:

- u dijelu koji se odnosi na donošenje odluka o ambulantnom i bolničkom liječenju te redovitom uzimanju lijekova,
- u dijelu koji se odnosi na donošenje odluka o institucionalnom smještaju
- u dijelu koji se odnosi na davanje izjava o prijavi i odjavi prebivališta i boravišta,
- u dijelu koji se odnosi na obavljanje pravnih radnji u odnosu na statusna pitanja, ostvarivanja prava na uzdržavanje, potpisivanje ugovora, davanje izjava, primanje pismena, ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu, pribave osobnih dokumenata,
- u dijelu koji se odnosi na samostalno zastupanje pred državnim i javnim tijelima,
- u dijelu koji se odnosi na raspolaganje i upravljanje financijskim sredstvima većim od 100,00 kn
- u dijelu koji se odnosi na raspolaganje i upravljanje imovinom (kako pokretnom tako i nepokretnom) u bilo kojem opsegu ili iznosu.

Obrazloženje

Predlagatelj je podnio ovom sudu prijedlog da se L.P. djelomično liši poslovne sposobnosti. Navedeni prijedlog obrazlaže činjenicom da je L. P. osoba koja zbog svojeg zdravstvenog stanja nije u mogućnosti adekvatno štititi svoje interese i prava. Stoga je predložio djelomično ga lišiti poslovne sposobnosti u odnosu na radnje i poslove koje on nije sposoban samostalno poduzimati vezane uz redovno i bolničko liječenje, odluke o smještaju, zastupanje pred javnopravnim tijelima, raspolaganja novcem i imovinom i za sklapanje pravnih poslova.

Rješenjem Centra za socijalnu skrb Zagreb, Podružnica, L. P. imenovan je poseban skrbnik.

U dokaznom postupku sud je izvršio uvid u dokumentaciju koju je predlagatelj dostavio tijekom postupka, sud je upoznao L. P., a proveden je i dokaz vještačenjem po stalnom sudskom vještaku prim. G. M., dr. med. specijalistu psihijatru, subspecijalistu forenzične i biologijske psihijatrije .

Analizom i ocjenom provedenih dokaza sud je utvrdio sukladno čl. 8 Zakona o parničnom postupku (Nar. Nov. 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 70/1980/22 i 114/22) u daljnjem tekstu ZPP) u vezi s 496.st.1 Obiteljskog zakona (Nar. Nov. 103/15, 98/19 - u daljnjem tekstu Obz) koji se primjenjuje u ovoj pravnoj stvari da je prijedlog predlagatelja osnovan.

Iz dostavljene dokumentacije utvrđeno kako je L. P., rođen 2002. u Zagrebu, od oca M. i majke D., kao njihovo drugo po redu zajedničko dijete te sa njima živi na adresi prebivališta, uz L. stariju sestru Petru i mlađu Rebeccu koje su urednog psihofizičkog razvoja.

U socijalnoj anamnezi (list 2 spisa) navedeno je kako je L. P. od rođenja u praćenju tima specijalista na Goljaku jer su mu odmah postavljene dijagnoze neurorizične cerebralne paralize, tetrapareze spastice, EPI napada, a imao je i korektivne operacije kukova i stopala.

L. je opskrbljen invalidskim kolicima, ne može hodati samostalno već samo na kratke relacije uz pridržavanje, ne može sjediti u kolicima bez dodatne potpore zbog problema sa vertikalizacijom i prednjim otklonom torza niti u jednoj životnoj radnji nije samostalan te je u potpunosti ovisan o tuđoj pomoći i njezi.

Na vještačenju mu je utvrđen neujednačeni opći psihomotorni razvoj, govor je donekle razvijen, služi se bolje desnom rukom, lijevom slabije, ne čita i ne piše samostalno.

U vlasništvu nema nekretnina ni vrjednijih pokretnina, nije korisnik prava iz mirovinskog osiguranja. Korisnik je prava na osobnu invalidninu te uslugu poludnevnog boravka u Centru za odgoj i obrazovanje Dubrava.

Sud je pokušao provesti razgovor sa L. P., zajedno s vještakom. Komunikacija sa istim je uspostavljena otežano. L. leži u krevetu, odgovara na jednostavna pitanja.

Iz nalaza i mišljenja vještaka psihijatra proizlazi da je temeljem analize podataka iz priložene medicinske dokumentacije kao i rezultata vlastitog ispitivanja utvrđeno da je L. P. osoba sa dijagnozama Umjerena mentalna retardacija (F 71) uz tetraparazu i epilepsiju.

Vještak je prilikom osobnog kontakta sa L. utvrdio kako je isti u psihičkom statusu priseban, verbalni kontakt se uspostavlja no isti je otežan zbog teže razumljivog govora. Odgovorio je na pitanje kako mu se zove majka i sestra, izgovara neke riječi. Nije moguće dobiti relevantne anamnestičke podatke. U interakciji je dobrohotan. Intelektualno-mnjestičke funkcije primarno su insuficijentne. Bez uvida je u svoje stanje. Stoga vještak preporuča L. P., čijim aktualnim statusom psihičkih funkcija dominira umjerena primarna intelektualna insuficijencija uz posljedičnu osobnu i socijalnu disfunkcionalnost kao i nekritičnost prema vlastitom stanju djelomično lišiti poslovne sposobnosti za samostalno raspolaganje novcem, imovinom, za davanje izjava koje se tiču osobnih stanja (promjena prebivališta odnosno boravišta, zastupanje pred javnopravnim tijelima), za zaključivanje pravnih poslova te u pogledu mjera i radnji u odlučivanju o potrebi psihijatrijskog kao i drugog ambulantnog i bolničkog liječenja te institucionalnog smještaja.

Predlagatelj i posebna skrbnica nisu imali prigovore na nalaz i mišljenje vještaka.

Sud je prihvatio mišljenje i prijedlog vještaka jer je isti dan stručno, argumentirano i obrazloženo, predlagatelj i posebni skrbnik nisu imali prigovora na isto, a i sam se sud uvjerio u zdravstveno stanje L. P., odnosno poteškoće koje se svakodnevno javljaju u vezi sa istim.

Slijedom svega naprijed navedenog sud je prihvatio i predloženi opseg lišenja poslovne sposobnosti obzirom isti mora biti razmjerni cilju koji se tom mjerom želi postići, odnosno cilj se mora postizati uvijek manje restriktivnom mjerom. U ovom slučaju cilj je osigurati L. P. kontinuitet i kvalitetu života te ga zaštititi od nekvalitetnog raspolaganja eventualnom budućom imovinom te prihodima koje ima kao i od preuzimanja obveza koje bi mu mogle ići na štetu te ugroziti njegovo imovno stanje i egzistenciju. Također, cilj djelomičnog lišenja je i omogućiti njegov eventualni smještaj u adekvatnu ustanovu u slučaju da roditelji neće moći dalje voditi brigu o L. i o njegovim svakodnevnim potrebama kao i o njegovom liječenju u bilo kojem obliku.

Sud je uzeo u obzir sve činjenice i okolnosti ovog slučaja te je savjesno i brižljivo ocijenio sve provedene dokaze i rezultate cjelokupnog dokaznog postupka te je tako utvrdio da su kognitivne ali i fizičke sposobnosti L. P., uz djelomično nerazvijen govor, a koje se temelje na postavljenim dijagnozama, takve da on ne može samostalno voditi računa o svom ambulantnom i bolničkom liječenju, smještaju niti o raspolaganju novcem i imovini bilo kakve vrijednosti kao i o davanju izjava vezanih za svoje osobno stanje kao ni za zastupanje u postupcima kako pred sudom tako i pred drugim javnopravnim tijelima.

Stoga je sud, temeljem odredbe čl. 234. Obiteljskog zakona, odlučio kao u izreci ovog rješenja te je L. P. djelomično lišio poslovne sposobnosti i to u odnosu na donošenje onih odluka koje su bitne za njegovo zdravstveno stanje, a koje uključuju

donošenje odluka o ambulantom i bolničkom liječenju, uzimanju terapije te eventualni institucionalni smještaj, zatim davanje izjava u vezi osobnog stanja kao i poduzimanja pravnih radnji i sklapanja pravnih poslova u vezi imovine i financija cijeneći da će se na taj način najbolje zaštititi njegovi interesi i prava ali i eventualne obveze, odnosno sve pravne radnje koje su povezane sa njegovim svakodnevnim ali i povremenim, odnosno izvanrednim aktivnostima i potrebama. Sud je L. ostavio mogućnost slobodnog raspolaganja iznosom do 100,00 kuna obzirom iz njegovih svakodnevnih navika ne proizlazi da bi bio u potrebi raspolagati većim iznosom.¹⁰⁴

Izmjenama Obiteljskog zakona koje su stupile na snagu 1. rujna 2014., kao i Obiteljskim zakonom (Narodne novine br. 105/15) ukinut je institut potpunog lišenja poslovne sposobnosti te je ostavljen samo institut djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti i zahtjeva da sudovi u svojim rješenjima iscrpno navode sva ona prava kojih su osobe lišene, proširen je opseg prava štíćenika koja se ne mogu ograničiti lišenjem poslovne sposobnosti te su poboljšane procesne odredbe za postupak djelomičnog lišenja odnosno vraćanja poslovne sposobnosti, te sudjelovanja štíćenika u sudskim postupcima.

Osobe s invaliditetom su one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 12 navodi: Države stranke će prihvatiti da osobe s invaliditetom imaju pravnu sposobnost i poslovnu sposobnost na jednakoj osnovi kao i druge osobe u svim aspektima života, međutim prema tumačenju obiteljskopравnih stručnjaka ako je riječ o teškim oblicima invaliditeta, odnosno duševnih smetnji, nije u potpunosti isključen institut lišenja poslovne sposobnosti niti sustav skrbničke zaštite kakav danas imamo u Republici Hrvatskoj. UN Odbor za prava osoba s invaliditetom te Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zalažu se za ukidanje sustava zamjenskog odlučivanja te za uvođenje instituta pomagača u odlučivanju

Zakonske osnove za djelomično lišenje poslovne sposobnosti:

Osoba ne može biti lišena poslovne sposobnosti u ovim slučajevima:

- da postoji uvjerenje da će osoba ugrožavati svoja prava, potrebe ili interese u nekom budućem vremenu;
- da postoji uvjerenje da će prava, potrebe ili interesi osobe biti zbog drugih razloga ugroženi u nekom budućem vremenu (npr. smrt roditelja osobe, očekivani gubitak imovine, moguće pogoršanje zdravstvenog stanja i dr.);
- da postoji generalno uvjerenje da osoba ne može brinuti o svim svojim pravima, potrebama i interesima, bez da se specifično i jasno odredi o kojim se to sve pravima, potrebama i interesima aktualno radi;
- ako je osoba u neubrojivom stanju počinila kaznena djela ili prekršaje;
- ako osoba s težim duševnim smetnjama uslijed svoje bolesti ugrožava sigurnost, zdravlje ili život drugih osoba.

---

¹⁰⁴ Općinski građanski sud u Zagrebu, posl. br. R1 Ob-2442/2020-15 od 23. svibnja 2022.

Međutim, učestalo korištenje zdravstvenih usluga, koje nastupa zbog pogoršanja bolesti osobe, može biti razlog za lišenje poslovne sposobnosti jer može upućivati da osoba nije sposobna brinuti se o svojem zdravlju. To se, naravno, ne odnosi na situacije u kojima pogoršanje bolesti osobe ne ovisi o njezinom ponašanju (npr. kod karcinoma ili kroničnih progresivnih bolesti na koje se ne može utjecati liječenjem).

Prema statističkim pokazateljima, zdravstvene ustanove najčešće obavještavaju centre za socijalnu skrb da je neku osobu potrebno lišiti poslovne sposobnosti. Iako zdravstvena ustanova može obavijestiti Centar za socijalnu skrb o potrebi pokretanja postupka za lišenje poslovne sposobnosti prema nekom svojem pacijentu, informacije o njegovom zdravstvenom stanju može dostaviti samo uz njegov prethodni pristanak. Pokretanje postupka za lišenje poslovne sposobnosti na temelju informacija o zdravstvenom stanju pacijenta za čije dostavljanje pacijent nije dao pristanak je nezakonito.

Rješenje o lišavanju poslovne sposobnosti je konstitutivnoga karaktera i svoj učinak proizvodi kada postane pravomoćno.

3.15. POSLJEDICE LIŠENJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Nakon što sud donese odluku o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti, centar za socijalnu skrb mora osobu staviti pod skrbništvo i u roku 30 dana joj imenovati skrbnika. Postupak za stavljanje pod skrbništvo centar pokreće na temelju neposrednog saznanja ili u povodu obavijesti koju su mu dužni dostaviti matičar, pravosudna i druga državna tijela i tijela lokalne samouprave, bračni drug, srodnici i drugi članovi kućanstva štíćenika te zdravstvene ustanove.

Dužnost posebnog skrbnika koji je bio određen za vrijeme trajanja sudskog postupka prestaje kad odluka o stavljanju pod skrbništvo postane konačna.

Centar za socijalnu skrb imenuje za skrbnika osobu koja ima potrebne osobine i sposobnosti i koja na to pristane. Iznimno, nije potreban pristanak ako se skrbnikom imenuje osoba zaposlena u centru. U postupcima izbora osobe skrbnika potrebno je štíćeniku omogućiti da se očituje o osobi predloženoj za skrbnika (za osobe djelomično lišene poslovne sposobnosti obavezno, a za osobe potpuno lišene poslovne sposobnosti ako su sposobne razumjeti o čemu se radi). Odluku o stavljanju pod skrbništvo, kao i o prestanku skrbništva, centar mora u roku 8 dana od pravomoćnosti odluke dostaviti matičaru radi upisa u maticu rođenih i zemljišnoknjižnom odjelu nadležnog općinskog suda na čijem području štíćenik ima nekretnine, radi zabilježbe odnosno brisanja zabilježbe u zemljišnoj knjizi.

Centar za socijalnu skrb provodi nadzor nad odnosom skrbnika i štíćenika, tj. osobe lišene poslovne sposobnosti i vodi računa o eventualnim promjenama okolnosti. Njegov je primarni zadatak da štiti prava i interese osoba koje su lišene poslovne sposobnosti. Tako je liječnik primarne zdravstvene zaštite dužan svake tri godine dostaviti na zahtjev centru mišljenje o stanju zdravlja štíćenika s obzirom na razlog lišenja poslovne sposobnosti. Što se tiče nadzora nad skrbnikom, kako bi centar bio siguran da svoje dužnosti obavlja savjesno, skrbnik mora svakih šest

mjeseci, kao i kad to centar zatraži podnijeti izvješće o svojem radu i o stanju štíćenikove imovine. Ako se radi o skrbniku koji je dužan uzdržavati štíćenika, takvo izvješće mora podnijeti jednom godišnje i kad to centar zatraži. Stručni radnik centra dužan je najmanje dva puta godišnje obići štíćenika, a također i kad to zatraži skrbnik ili štíćenik, te u roku 8 dana mora o tome sastaviti izvješće.

3.16. VRAĆANJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Kada prestanu razlozi zbog kojih je došlo do lišenja poslovne sposobnosti, sud će odlučiti o vraćanju poslovne sposobnosti.

Postupak za vraćanje poslovne sposobnosti, pored tijela i osoba koje mogu pokrenuti postupak za lišenje poslovne sposobnosti, mogu pokrenuti i skrbnik ako ima odobrenje centra za socijalnu skrb ili osoba prema kojoj će se voditi postupak vraćanja poslovne sposobnosti.

Sve osobe koje su potpuno lišene poslovne sposobnosti mogu se od 1. siječnja 2015. obratiti svojim centrima za socijalnu skrb s molbom da se za njih pokrene postupak za vraćanje poslovne sposobnosti u skorijem roku. U molbi osoba treba obrazložiti razloge zašto smatra da su ispunjeni razlozi za vraćanje poslovne sposobnosti

Neovisno o Centru za socijalnu skrb i prije 1. siječnja 2015., ali tek nakon 1. rujna 2014., štíćenik potpuno lišen poslovne sposobnosti mogao je i sam pokrenuti postupak za vraćanje poslovne sposobnosti nadležnom sudu. Međutim, ono što je otežavajuća okolnost jest da štíćenik sam snosi trošak postupka.

Ako prestanu razlozi iz članka 234. Obiteljskog zakona, sud će odlučiti o vraćanju poslovne sposobnosti osobi koja je prijašnjim rješenjem bila lišena poslovne sposobnosti ili da osoba koja je bila lišena poslovne sposobnosti bude lišena poslovne sposobnosti u manjem opsegu i sadržaju (djelomično vraćanje poslovne sposobnosti) ili da joj se poslovna sposobnost potpuno vrati.

Dakle, u rješenju o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti potrebno je navesti koje poslove osoba nije sposobna samostalno poduzimati, a ne koje poslove može samostalno poduzimati. Citirane zakonske odredbe primjenjuju se na odgovarajući način u postupku za djelomično ili potpuno vraćanje poslovne sposobnosti, sukladno odredbi čl. 239. Obiteljskog zakona.

„E.H., OIB:; rođenom, . u, od oca i majke, s prebivalištem u Zagrebu, , vraća se poslovna sposobnost u potpunosti.

Obrazloženje

Predlagatelj je kod ovoga suda podnio prijedlog radi vraćanja poslovne sposobnosti protustranci E.H. u kojem navodi da je on pravomoćnim rješenjem ovoga suda od 9.5.2008. pod brojem R1-2272/06 lišen poslovne sposobnosti u potpunosti, te stavljen pod skrbništvo rješenjem nadležnog Centra socijalne skrbi. Za skrbnika mu je imenovana teta E.S. koja je na vlastiti zahtjev zbog zdravstvenih razloga zatražila razrješenje skrbničke dužnosti, te mu je rješenjem Centra za socijalnu skrb,

podružnica od 22.9.2016. za skrbnicu imenovana N.S., djelatnica istog Centra.

Nadalje se u prijedlogu navodi da je predloženi dulje vrijeme u stabilnoj remisiji s uvidom u potrebu liječenja, redovito uzima lijekove, redovito odlazi na preglede, uredno samostalno funkcionira, te je mišljenje psihijatra Ivane Bakija iz PB "Sveti Ivan" da je E. sposoban brinuti sam o sebi, svojim pravima i interesima, te da se preporuča pokrenuti postupak vraćanja poslovne sposobnosti. Stoga predlagatelj predlaže pokretanje postupka vraćanja poslovne sposobnosti, saslušati predloženika, provesti medicinsko vještačenje, te nakon istog donesti rješenje o vraćanju poslovne sposobnosti.

Protustranci je od strane nadležnog Centra socijalne skrbi, Podružnica imenovan posebni skrbnik u osobi D.V. rješenjem od 16.2.2017.

Posebni skrbnik nije se protivio prijedlogu.

U tijeku postupka sud je izvršio uvid u priloženu medicinsku dokumentaciju iz koje je razvidno da predloženi uredno odlazi na kontrolne preglede, uzima terapiju, subjektivno se dobro osjeća i uredno svakodnevno funkcionira.

Obavljen je i razgovor s protustrankom na ročištu 5. prosinca 2016. koji je iskazao da se već punih sedam godina osjeća dobro. Uredno uzima terapiju i svaka četiri tjedna odlazi na kontrolu svojoj doktorici u PB "Sveti Ivan". Živi sam jer mu je umrla baka koja ga je othranila. Ujutro odlazi na plac, sam si sprema ručak, prošeće i ide u teretanu, na kavu. Financijski mu pomaže majka koja ima svoju pečenjarnicu. Od dobivenog novca plati režije, rasporedi koliko mu je potrebno za hranu i tako preživljava. Najveći mu je problem što ne radi, a ne može se zaposliti dok mu se ne vrati poslovna sposobnost.

Provedeno je i medicinsko vještačenje po vještaku dr. K.R.K. koja je dala svoj pisani nalaz i mišljenje dana 12.4.2017.

Navedeni nalaz i mišljenje dan je temeljem medicinske dokumentacije i osobnim pregledom liječnika vještaka.

U nalazu vještaka se navodi da iz priložene medicinske dokumentacije u spisu PB "Sveti Ivan" je razvidno da predloženi dolazi sam na kontrolne preglede i aplikaciju Moditen depota 25 mg plus Akineton 5mg svaka četiri tjedna zbog dijagnoze F20.0 Shizofrenia paranoides in remisione. Osjeća se dobro i u kliničkoj slici zadovoljavajuće stanje stabilne remisije. Zadovoljan je s terapijom i urednog je svakodnevnog funkcioniranja.

U psihičkom statusu je miran, pri svijesti, eutimičan, u kontaktu bez produktivne psihotične simptomatologije. Nije suicidalan, niti heteroagresivan. Ima uvid i kritičnost. Na kontrolnom pregledu od 23. veljače 2016. dano je mišljenje da je pacijent već unazad par godina u stabilnoj remisiji uz suradljivost u procesu liječenja i redovitog dolaženja na kontrole i depot terapiju te je stoga sposoban brinuti sam o sebi, svojim pravima i interesima, te je preporučeno pokretanje postupka vraćanja poslovne sposobnosti i ukidanja skrbništva.

U razgovoru sa liječnicom vještakom E. je izjavio da je živio s bakom nakon rastave roditelja. Završio je osam razreda osnovne škole, dalje se nije školovao jer se psihički razbolio. U razdoblju od 1989. do 2009. oko 20 puta je liječen u PB "Sveti Ivan", a razlozi tolikog broja liječenja su bili u tome što nakon otpusta s liječenja nikada nije uzimao preporučenu terapiju. U takvim situacijama znao je bio nervozan, nekontroliranog ponašanja, agresivan prema susjedima, kao i prema svojoj baki. Nakon zadnjeg bolničkog liječenja 2009. godine u trajanju od dva mjeseca počeo je shvaćati da je bolestan i da mu je radi njegove bolesti potrebno redovito se liječiti i da treba uzimati redovito svu preporučenu terapiju. 2008. godine mu je u potpunosti

oduzeta poslovna sposobnost. Od 2009. godine ide redovito na kontrolne preglede u PB "Sveti Ivan" i uzima propisanu terapiju. Nakon što mu je umrla baka 2010. živi sam, sam radi sve kućne poslove, potpuno je u svemu samostalan, nitko mu ne pomaže i nitko ga ne kontrolira. Samostalno plaća redovito sve režijske troškove i nema nikakvih dugovanja, a htio bi da mu se vrati poslovna sposobnost jer već oko osam godina brine sam o sebi.

Mišljenje i zaključak liječnika vještaka je da iz medicinske dokumentacije i osobnim pregledom liječnik vještak je utvrdio da E. boluje od prave i trajne psihičke bolesti paranoidnog psihotičnog procesa iz shizofrenog kruga koji je već osam godina u cjelovitoj stabilnoj socijalnoj remisiji bez psihotičnih rezidua. Aktualno je u mogućnosti samostalno se brinuti o sebi, štiti svoja prava, interese i imovinu.

Stoga je indicirano i medicinski opravdano vraćanje poslovne sposobnosti u potpunosti.

Nalaz vještaka dostavljen je strankama na očitovanje radi davanja eventualnih primjedbi i prigovora.

Na nalaz vještaka nije bilo primjedbi, a sud je isti u cijelosti prihvatio jer je dat stručno, argumentirano, temeljem uvida u opširnu medicinsku dokumentaciju, kao i pregleda i razgovora liječnika vještaka s protustrankom.

U tijeku postupka je po mišljenju ovoga suda kao neprijeporno utvrđeno da je zdravstveno stanje predloženika zadovoljavajuće. Isti je već osam godina u stabilnoj remisiji, sposoban je sam brinuti o sebi, redovno odlazi na kontrolne preglede i uzima terapiju, a što znači da je svjestan svog zdravstvenog stanja, te da bez uzimanja terapije ne može samostalno funkcionirati. Period od osam godina je dugi period u kojem E. samostalno funkcionira, bez agresivnih ispada i ispada bilo koje druge vrste, uredno podmiruje režijske troškove, vodi brigu o sebi i svojoj ishrani. Stoga se smatra opravdanim vratiti E.H. poslovnu sposobnost u potpunosti kako bi se isti mogao i zaposliti.

Slijedom izloženog, a primjenom odredbe čl. 502. točka 1. Obiteljskog zakona (Narodne novine 103/15, dalje ObZ-a) sud je vratio protustranci poslovnu sposobnost u potpunosti, te riješio kao u izreci.¹⁰⁵

3.17. ODBIJANJE PRIJEDLOGA ZA VRAĆANJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Ako odbije prijedlog za potpuno ili djelomično vraćanje poslovne sposobnosti, sud može odlučiti da se prije isteka određenog roka, ali ne duljeg od godinu dana, ne može ponovno tražiti vraćanje poslovne sposobnosti ako iz ishoda postupka s velikom vjerojatnošću proizlazi da se za određeno vrijeme ne treba očekivati izlječenje ili znatno poboljšanje psihičkog stanja ili drugih okolnosti zbog kojih je osoba lišena poslovne sposobnosti.

„Odredbom čl. 159. st. 3. Obiteljskog zakona (Narodne novine br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07 i 61/11) propisano je da će odlukom o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti sud odrediti mjere, radnje i poslove koje osoba nije sposobna samostalno poduzimati, primjerice raspolagati imovinom, plaćom ili drugim stalnim novčanim

¹⁰⁵ Općinski građanski sud u Zagrebu, posl. br. R1 Ob-1601/16-12 od 24. svibnja 2017.

primanjima, upravljati imovinom, odlučiti o zapošljavanju, davati izjave ili poduzimati radnje koje se odnose na brak, roditeljsku skrb i druga osobna stanja, osim ako je to ovim Zakonom drukčije određeno. Poslove koji nisu određeni u odluci iz st. 3. istog članka, osoba djelomice lišena poslovne sposobnosti može samostalno poduzimati (čl. 159. st. 4. ObZ)

S obzirom da je do donošenja odluke u ovoj pravnoj stvari predlagatelj mogao samostalno raspolagati samo svojom mirovinom (bez obzira je li živio sam ili je bio smješten u domu), dok po donošenju ovog rješenja, u slučaju da živi samostalno uz pomoć i nadzor, ima pravo raspolagati novčanim iznosom do 4.000,00 kn, u tom dijelu je predlagatelju djelomično vraćena poslovna sposobnost.

Iz koncepcije izreke ranijeg rješenja o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti u kojoj nije bila navedena ni jedna jedina radnja koju predlagatelj ne može poduzimati, već je pod točkom II. izreke bilo navedeno da je predlagatelj može samostalno raspolagati svojom mirovinom i u stanju je glasovati na izborima, proizlazilo bi da predlagatelj ne može poduzimati samostalno niti jednu drugu radnju osim raspolaganja mirovinom i glasovanja na izboru.

Stoga je u izreci ovog drugostupanjskog rješenja valjalo navesti koje radnje predlagatelj ne smije poduzimati, dok sve ostale radnje smije poduzimati.

Na pitanje protustranke može li osoba koju se opisuje na način da je kod nje kod nje "prisutan psihoorganski singrom, uz poteškoće na kognitivnom planu i evidentnu iracionalnost u prosudbi postupaka drugih (naivan i povodljiv kad mu se ugađa, a nezadovoljan, projektivan i neprijateljski nastrojen prema onima koji mu "ne idu uz dlaku" - pa makar i bili dobronamjerni)", sastaviti oporuku, valja odgovoriti kako slijedi.

Sastavljanje oporuke predstavlja raspolaganje za slučaj smrti te takvim činom predlagatelj ne ugrožava vlastita prava i interese.

Mjera zaštite prava i interesa predlagatelja ne bi trebala dotičnu osobu lišiti prava glasa ili prava sastavljanja oporuke, kao ni u donošenju drugih odluka osobnog značaja u situaciji kada sposobnost te osobe omogućuje da ona to učini. Pritom valja dodati da se pitanje ocjene sposobnosti za rasuđivanje procjenjuje, sukladno odredbi čl. 26. st. 2. Zakona o nasljeđivanju ("Narodne novine", br. 48/03, 163/03 i 35/05 - dalje: ZN), u trenutku sastavljanje oporuke, a ne u vrijeme donošenja odluke u postupku lišenja/vraćanja poslovne sposobnosti.

Stoga predlagatelj može samostalno sastaviti oporuku, ali to pravo ne treba biti navedeno u izreci rješenja u kojoj su navedene radnje koje predlagatelj ne može samostalno poduzimati. Tako je u konkretnom slučaju pod točkom III. izreke ovog rješenja navedeno da predlagatelj ne može raspolagati svojom imovinom sklapanjem dvostranih pravih poslova, dok je oporuka izjava posljednje volje, odnosno jednostrani pravni posao za slučaj smrti te takvim činom predlagatelj ne ugrožava vlastita prava i interese.

Međutim, kao što je već naprijed rečeno, pravo na sastavljanje oporuke ne treba biti izričito naznačeno u izreci rješenja, jer su izreci navedene radnje koje predlagatelj ne može samostalno poduzimati, dok sve ostale (uključujući sastavljanje oporuke)

*predlagatelj može samostalno poduzimati, slijedom čega je valjalo ukinuti rješenje pod točkom III. izreke, bez vraćanja na ponovan postupak.*¹⁰⁶

Ako je prijedlog za vraćanje poslovne sposobnosti podnesen prije isteka roka određenog odlukom suda (ne dužeg od godinu dana) sud će ga odbaciti.

U postupku radi djelomičnog ili potpunog vraćanja poslovne sposobnosti primjenjuju se na odgovarajući način odredbe Obiteljskog zakona o postupku radi lišenja poslovne sposobnosti.

U postupku vraćanja poslovne sposobnosti, medicinsko vještačenje se ne može povjeriti osobi koja je u postupku radi lišenja poslovne sposobnosti obavila vještačenje.

4. IZBOR ODLUKA ESLJP

4.1. U predmetu **Nikolyan protiv Armenije** (zahtjev br. 74438/14) presuda vijeća od 3. listopada 2019. podnositelj zahtjeva, gospodin Gurgen Nikolyan, podnio je 2012. zahtjev za razvod braka i iseljenje supruge s kojom je zajedno sa sinom i njegovom obitelji živio u svom stanu u Everanu. U svom zahtjevu pred Okružnim sudom podnositelj je istaknuo da je kohabitacija supruge i njega postala nepodnošljiva zbog sukoba u braku koji traju već dulji niz godina. Kao odgovor na zahtjev podnositelja te neovisno jedan od drugog, supruga i sin podnositelja, podnijeli su u posebnom postupku pred istim sudom zahtjev za lišenje poslovne sposobnosti podnositelja zahtjeva zbog postojanja znakova duševne bolesti. Nastavno na njihov zahtjev Okružni sud je odredio prekid brakorazvodne parnice i postupka za iseljenje podnositeljeve supruge iz stana dok se ne riješi pitanje poslovne sposobnosti podnositelja. U studenom 2013. Okružni sud u ponovljenom postupku, razmatrajući zajedno zahtjeve supruge i sina podnositelja odlukom je podnositelju oduzeo poslovnu sposobnost. Podnositelj je u predmetnom postupku imao status treće zainteresirane strane, saslušan je pred sudom, a zastupao ga je poseban skrbnik kojeg mu je dodijelio područni centar za skrb. Svoju odluku Okružni sud temeljio je na psihijatrijskom vještačenju koje je provedeno još u inicijalnom postupku u kojem se odlučivalo o poslovnoj sposobnosti podnositelja, a koje je u trenutku donošenja odluke bilo staro više od 14 mjeseci. Na odluku Okružnog suda podnositelj zahtjeva se žalio, a kasnije je uložio i reviziju, među ostalim ističući i povredu prava na privatni život sukladno članku 8. Konvencije, no žalba i revizija podnositelja su odbijene. Po pravomoćnosti presude, brakorazvodna parnica i zahtjev za iseljenjem supruge obustavljeni su na zahtjev sina podnositelja, koji je imenovan skrbnikom podnositelja iako je s njim imao konfliktan odnos. Sva nastojanja podnositelja zahtjeva da mu sin ne bude skrbnikom, kao i naknadni pokušaji da mu poslovna sposobnost bude vraćena ostali su bez uspjeha. Naime, upravni postupak kojeg je podnositelj

¹⁰⁶ Županijski sud u Zagrebu, posl. br. Gž Ob-731/17-3 od 3. listopada 2017.

pokrenuo protiv odluke o imenovanju skrbnika još je bio u tijeku u trenutku razmjene očitovanja pred ESLJP-om. Dodatno, postupak za povrat poslovne sposobnosti podnositelj nije mogao ni inicirati prije 2015. u kojoj je Ustavni sud ukinuo odredbu zakona koja je onemogućavala osobama lišenim poslovne sposobnosti samostalno podnošenje takvog zahtjeva. Navedeni postupak također je još bio u tijeku za vrijeme trajanja postupka pred ESLJP.

S obzirom na činjenicu da mu je oduzeta poslovna sposobnost te da mu je bilo onemogućeno samostalno zastupati svoje interese pred nacionalnim tijelima i sudom, podnositelj zahtjeva pred ESLJP-om prigovorio je da mu je povrijeđeno pravo na pošteno suđenje te pravo na poštovanje privatnog života koja se jamče sukladno člancima 6. i 8. Konvencije.

ESLJP istaknuo je da članak 6. stavak 1. Konvencije jamči svima pravo da njihov zahtjev vezan uz njihova građanska prava i obveze bude saslušan pred sudom. Primjena ovog načela, dio kojeg čini i pravo na pristup sudu, ipak nije apsolutna te je ESLJP već ranije sudio da ograničenje procesnih ovlaštenja osoba lišenih poslovne sposobnosti može biti opravdano ako je to u interesu pojedinca, zaštite interesa drugih te u svrhu dobrog sudovanja (*Stanev protiv Bugarske* [VV], stavak 241.). No, analizirajući postupke koje je podnositelj pokrenuo radi rastave braka i iseljenja supruge iz stana ESLJP je zaključio da su ograničenja nametnuta podnositelju na pristup sudu bila neopravdana. Naime, zahtjev podnositelja za razvod braka i iseljenje supruge nikad nije razmotren pred domaćim sudovima. Kako je podnositelj zahtjeva u potpunosti bio lišen poslovne sposobnosti, a onda i prava na pristup sudu, jedini način na koji je podnositelj mogao zaštititi svoje pravne interese bilo je kroz institut skrbnika pod pretpostavkom da s istim nije u sukobu interesa. S obzirom na to da je priroda odnosa podnositelja i njegovog sina koji mu je imenovan skrbnikom bila očito konfliktna, tijelo nadležno za dodjelu skrbnika propustilo je, unatoč zakonskoj pretpostavci, saslušati podnositelja i uzeti u obzir njegovu želju da mu sin ne bude imenovan skrbnikom. Takvo činjenično utvrđenje dovelo je u sumnju neutralnost podnositeljeva sina te nepostojanje sukoba interesa istoga u postupcima podnositelja za razvod braka i iseljenja supruge. U tom smislu Okružni sud nije ispitao je li sin podnositelja povlačenjem zahtjeva za razvod braka i iseljenje supruge podnositelja postupao u njegovom najboljem interesu. Također, Okružni sud nije ponudio nikakvo obrazloženje svoje odluke kojom je prihvatio povlačenje zahtjeva. Takvim postupanjem domaće vlasti propustile su primijeniti potrebnu razinu nadzora nad pravima podnositelja zbog čega je odluka o povlačenju zahtjeva neopravdana, a podnositelju je povrijeđeno pravo na pristup sudu.

Nadalje, ESLJP posebno je razmotrio i prigovor podnositelja da mu je bio onemogućen pristup sudu u postupku za vraćanje poslovne sposobnosti s obzirom na to da nije imao *locus standi* da samostalno podnese zahtjev sudu do ukinuća sporne zakonske odredbe 2015. Pravo izravno tražiti od suda ponovno razmatranje odluke kojom je potpuno ili djelomično oduzeta poslovna sposobnost temeljno je pravo za zaštitu pojedinaca pogođenih takvom odlukom (*Nataliya Mikhaylenko protiv*

Ukrajine, stavci 38.-40.). Međutim, opća zabrana izravnog pristupa sudu osobama koje su poslovno nesposobne koja je postojala u Armeniji u predmetnom razdoblju nije ostavljala prostora za iznimke. Domaći zakon nije predvidio zaštitnu mjeru sukladno kojoj bi nadležno tijelo periodično vršilo provjeru odluke kojom je pojedincu oduzeta poslovna sposobnost premda je isto predviđeno člankom 12. stavkom 4. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom. Pritom je situacija podnositelja zahtjeva bila utoliko i gora jer mu nije osiguran skrbnik s kojim nije bio u sukobu interesa. Slijedom navedenog, nemogućnost podnositelja da izravno zatraži povrat svoje poslovne sposobnosti do ukinuća sporne zakonske odredbe bila je nerazmjerna bilo kojem legitimnom cilju kojem su nacionalne vlasti eventualno težile te je došlo do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije.

U odnosu pak na prigovor podnositelja da mu je potpunim oduzimanjem poslovne sposobnosti povrijeđeno pravo na poštovanje privatnog života ESLJP načelno je istaknuo da u kompleksnim predmetima u kojima se odlučuje o mentalnoj sposobnosti pojedinca nacionalne vlasti uživaju širok stupanj diskrecije jer su one u izravnom kontaktu sa strankama. No kada takvo odlučivanje uključuje i ozbiljno ograničenje u sferi privatnog života kao što je oduzimanje poslovne sposobnosti, nadzor koji vrši ESLJP je stroži. Nastavano, kao ključno pitanje postavilo se: je li potpuno oduzimanje poslovne sposobnosti podnositelju predstavljalo miješanje koje je bilo nužno u demokratskom društvu? U tom smislu ESLJP je uputio na presude u predmetima *Shtukaturov protiv Rusije*, stavak 94. i *Lashin protiv Rusije*, u kojima je prethodno odlučivao o sličnom pitanju. Naime, isto kao i u Rusiji, armenski zakon nije predviđao mogućnost djelomične poslovne sposobnosti. Stoga u predmetu podnositelja, nacionalne vlasti imale su na raspolaganju samo mogućnost odlučivanja između ostavljanja pune poslovne sposobnosti podnositelju i potpunog lišenja iste. Posluživši se analogijom s predmetima koji se odnose na oduzimanje slobode, ESLJP je istaknuo, da bi se opravdalo potpuno lišavanje poslovne sposobnosti, mentalni poremećaj morao bi biti te vrste i stupnja koji opravdavaju takvu strogu mjeru. Stoga postojanje mentalnog poremećaja, čak i znatnog, samo po sebi nije dostatan razlog kojim bi se opravdalo potpuno oduzimanje poslovne sposobnosti već bi za to trebali postojati i drugi razlozi.

Razmatrajući tako psihijatrijsko vještačenje koje je provedeno nad podnositeljem te odluke nacionalnih vlasti koje su se temeljile na predmetnom vještačenju, ESLJP posebno je istaknuo dva procesna propusta koja su počinile nacionalne vlasti u utvrđivanju vrste i stupnja mentalnog poremećaja podnositelja.

Pod pretpostavkom da je podnositeljevo mentalno zdravlje zahtijevalo neku vrstu nadzora, prvi propust nacionalnih vlasti izravno je vezan uz zakonsku nemogućnost da se prema važećim propisima podnositelju odredi djelomična poslovna sposobnost koja bi odgovarala njegovim mentalnim kapacitetima. Također, psihijatrijsko vještačenje koje je određeno i provedeno nad podnositeljem u postupku nije dovoljno detaljno analiziralo vrstu i stupanj njegovog mentalnog poremećaja. Tako iako je u nalazu i mišljenju generički navedeno da podnositelj pati od mentalne bolesti,

nedostaje bilo kakva specifikacija njegovog stanja. Nejasan je opseg podnositeljeve bolesti, koje postupke ne razumije i ne može kontrolirati te kako njegovo stanje utječe na njegov društveni život, zdravlje, materijalne interese. Također, u nalazu i mišljenju nije navedeno ništa što bi ukazivalo na bilo kakvo autodestruktivno ili krajnje neodgovorno ponašanje podnositelja te da podnositelj nije u stanju samostalno se brinuti za sebe. Ipak temeljem predmetnog nalaza i mišljenja nacionalne vlasti su podnositelja zahtjeva u potpunosti lišili poslovne sposobnosti.

Nadalje, ESLJP je istaknuo da u trenutku donošenja presuda Okružnog i Žalbenog suda, nalaz psihijatrijskog vještačenja više nije bio dovoljno aktualan i zadovoljavao kriterij objektivnosti (*Ilseher protiv Njemačke* [VV], stavak 131.) s obzirom da je od njegove izrade prošlo više od 14 odnosno skoro 18 mjeseci. Dodatno, imajući u vidu da je podnositelju predmetno psihijatrijsko vještačenje bilo prvo u životu i da prethodno nije imao problema s mentalnim zdravljem ESLJP smatra da su nacionalne vlasti trebale prije donošenja odluke zatražiti izradu novog vještačenja.

Slijedom svega navedenog, ESLJP je utvrdio i povredu članka 8. Konvencije u predmetu jer mjera potpunog oduzimanja poslovne sposobnosti nije bila razmjerna legitimnom cilju te je predstavljala miješanje u pravo podnositelja koje nije bilo nužno u demokratskom društvu.

Pravo izravno tražiti od suda ponovno razmatranje odluke kojom je potpuno ili djelomično oduzeta poslovna sposobnost temeljno je pravo pojedinaca pogođenih takvom odlukom. Imenovanjem sina podnositelja njegovim skrbnikom unatoč konfliktnoj prirodi njihovog odnosa te neprovođenje saslušanja podnositelja koji se protivio predmetnom imenovanju nadležne vlasti propustile su primijeniti potrebnu razinu nadzora nad pravima podnositelja.

4.2. U predmetu **Caamaño Valle protiv Španjolske** (zahtjev br. 43564/17) presuda vijeća od 11. svibnja 2021. podnositeljica zahtjeva majka je M., osobe s intelektualnim teškoćama. Neposredno prije M.-inog 18. rođendana, podnositeljica je podnijela zahtjev za produljenje skrbništva nad kćeri uz koji je tražila da M. ne bude lišena biračkog prava. Ipak, prvostupanjski sudac oduzeo je to pravo M., smatrajući da ga ona nije sposobna ostvariti. Prvostupanjska presuda sadržavala je opširno obrazloženje i reference na španjolsko pravo i sudsku praksu te obveze Španjolske prema međunarodnim ugovorima. Sudac je istaknuo da M. nije lišena biračkog prava zbog nedostatka viših kognitivnih ili intelektualnih sposobnosti niti zbog nedostatka znanja o glasačkim mogućnostima, već zbog nedostatka sposobnosti u pogledu političkih i izbornih pitanja. Drugim riječima, lišenje M.-inog biračkog prava nije bilo utemeljeno na činjenici da ona nije znala gotovo ništa o španjolskom političkom sustavu, već na činjenici da se na nju moglo jako utjecati i da nije bila svjesna posljedica svog glasanja. Regionalni sud odbio je žalbu podnositeljice zahtjeva, a Vrhovni sud njezinu reviziju. Ustavni sud je odbio ustavnu tužbu navodeći da u

španjolskom pravnom sustavu postoji mogućnost ograničenja biračkog prava, uključujući, među ostalim, sudskom odlukom.

Pozivajući se na članak 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju u vezi s člankom 14. i člankom 1. Protokola br. 12. uz Konvenciju, podnositeljica zahtjeva tvrdila je da je oduzimanje biračkog prava njezinoj kćeri povrijedilo njezino pravo na slobodne izbore te da je takvo postupanje bilo diskriminatorno.

ESLJP je u svojoj sudskoj praksi utvrdio da članak 3. Protokola br. 1. jamči aktivno i pasivno biračko pravo (*Selahattin Demirtaş protiv Turske (br. 2)* [VV], st 385.) Ta prava nisu apsolutna i države ugovornice uživaju široku slobodu procjene u reguliranju izbornih prava. Međutim, ako se ograničenje biračkog prava primjenjuje na posebno ranjivu skupinu u društvu koja je u prošlosti pretrpjela znatnu diskriminaciju, poput osoba s intelektualnim poteškoćama, tada je sloboda procjene države znatno uža (*Alajos Kiss protiv Mađarske*, st. 42).

Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA) u svom izvješću „Pravo na političko sudjelovanje osoba s invaliditetom” utvrdila je da se pravo glasa u nacionalnom zakonodavstvu često povezuje s pravnom sposobnošću pa je osobama kojima je oduzeta poslovna sposobnost (potpuno ili djelomično) zabranjeno glasovati. U ovom izvješću FRA navodi da 7 od 28 država članica EU (Austrija, Hrvatska, Italija, Latvija, Nizozemska, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo) jamči biračko pravo svim osobama s invaliditetom, uključujući i one bez poslovne sposobnosti. Druga skupina država članica EU ima sustav u kojem se procjenjuje stvarna glasačka sposobnost pojedinca. Tako primjerice u Mađarskoj suci odlučuju smiju li osobe s "ograničenim intelektualnim sposobnostima" glasovati, dok u Sloveniji suci odlučuju hoće li ograničiti biračko pravo na temelju procjene je li osoba s invaliditetom sposobna razumjeti značenje, svrhu i učinak izbora. Treća skupina od 15 država članica EU osobama s invaliditetom kojima je oduzeta poslovna sposobnost zabranjuje glasanje. Te države su Belgija, Bugarska, Cipar, Danska, Estonija, Njemačka, Grčka, Irska, Litva, Luksemburg, Malta, Poljska, Portugal, Rumunjska i Slovačka.

Isključenje bilo koje skupine ili kategorije općeg stanovništva mora biti spojivo s temeljnom svrhom članka 3. Protokola br. 1., a to je slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela.

Jedan od relevantnih čimbenika pri određivanju opsega slobode procjene države je postojanje ili nepostojanje konsenzusa između država ugovornica u pogledu ograničenja biračkog prava (*Sitaropoulos i Giakoumopoulos protiv Grčke* [VV], st. 66.) S tim u vezi, ESLJP je istaknuo da je opće biračko pravo osnovno načelo, međutim, to ne znači da članak 3. Protokola br. 1 jamči osobama s intelektualnim teškoćama apsolutno pravo na korištenje biračkog prava. ESLJP je komparativno-pravnom usporedbom zakonodavstva država članica Vijeća Europe ustanovio da trenutačno ne postoji konsenzus među državama strankama u smislu bezuvjetnog prava osoba s intelektualnim teškoćama da ostvaruju biračko pravo. Upravno

suprotno, većina država dopušta ograničenja koja se temelje na intelektualnoj sposobnosti pojedinca.

ESLJP je u svojoj ranijoj sudskoj praksi utvrdio da se neselektivno oduzimanje biračkih prava, bez individualizirane sudske procjene i isključivo na temelju intelektualne teškoće koja zahtijeva djelomično skrbništvo, ne može smatrati spojivim s legitimnim razlozima za ograničavanje biračkog prava (*Alajos Kiss protiv Mađarske*, st. 44.). Nasuprot tome, prihvatio je kao legitiman cilj "osigurati da samo građani koji su sposobni procijeniti posljedice svojih odluka i donijeti svjesne i razborite odluke trebaju sudjelovati u javnim poslovima" (*Alajos Kiss protiv Mađarske*, st. 38.).

U ovom predmetu ESLJP je zaključio da je odluka nadležnih sudova da oduzmu biračko pravo M. imala cilj osigurati da u javnim poslovima sudjeluju samo građani koji su sposobni procijeniti posljedice svojih odluka i donositi svjesne i razborite odluke, koji cilj je bio legitiman.

ESLJP je prihvatio kao legitiman cilj "osigurati da samo građani koji su sposobni procijeniti posljedice svojih odluka i donijeti svjesne i razborite odluke trebaju sudjelovati u javnim poslovima".

Španjolski sustav nije uspostavio automatsku zabranu glasovanja u odnosu na osobe pod skrbništvom u situacijama sličnim onoj kćeri podnositeljice zahtjeva, već je osigurao ispitivanje okolnosti svakog pojedinačnog slučaja. Zakon je predviđao oduzimanje biračkog prava samo u najtežim slučajevima invaliditeta i u odnosu na osobe lišene poslovne sposobnosti pravomoćnom sudskom odlukom u kojoj je izričito utvrđeno da dotična osoba nije sposobna ostvariti biračko pravo.

Ispitujući jesu li domaći sudovi temeljito i u svjetlu načela Konvencije ispitali opravdanost ograničenja M.-inog biračkog prava, ESLJP je zaključio da M. nije izgubila svoje pravo glasa kao rezultat automatskog općeg ograničenja, već kao rezultat odluke donesene u tijeku zasebnog postupka lišenja poslovne sposobnosti koji je pokrenut na zahtjev njezinih roditelja. Četiri sudske instance bile su uključene u procjenu M.-ine sposobnosti za glasanje. Prvostupanjski sudac temeljito je ispitao njezinu poslovnu sposobnost i, nakon što je odvagao interese te ocijenio dokaze, presudio da se skrbništvo treba produljiti i da se M. treba lišiti biračkog prava jer nije imala potrebne kognitivne sposobnosti za razumijevanje značenja glasovanja i na nju se lako moglo utjecati. Tu odluku su potvrdili Regionalni i Vrhovni sud te na kraju Ustavni sud koji je zaključio da su se sudske odluke temeljile na individualiziranom ispitivanju M.-ine situacije i da nisu bile proizvoljne, iracionalne ili očigledno pogrešne.

Slijedom navedenog, ESLJP je utvrdio da oduzimanje biračkog prava M. nije bilo nerazmjerno legitimnom cilju kojem se težilo.

Budući da se svako ograničenje biračkog prava mora analizirati ne samo iz perspektive pojedinca, već i iz perspektive demokratskog društva u cjelini, ESLJP je

ispitao je li ograničenje M.-inog biračkog prava uzrokovalo povredu slobodnog izražavanja mišljenja naroda.

S tim u vezi, ESLJP je ponovio da svaka država ima pravo odrediti kako će osigurati slobodno izražavanje mišljenja naroda. Dok jedna skupina država stavlja naglasak na pravo svih ljudi da sudjeluju na izborima, druga skupina stavlja naglasak na zahtjev slobodnog i samoodređenog izbora birača, zabranjujući osobama s određenim intelektualnim teškoćama sudjelovanje na izborima. Obzirom da članak 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju ne nameće niti jedan od ovih sustava, ESLJP je zaključio da oba sustava ulaze u opseg slobode procjene država, pod uvjetom da se lišenje biračkog prava primjenjuje samo na osobe koje nisu u stanju slobodno i samostalno donijeti odluku o korištenju biračkog prava.

Uzimajući u obzir činjenicu da je isključivanje kćeri podnositeljice zahtjeva iz izbornog procesa bilo legitimno i proporcionalno, ESLJP je zaključio da osporena mjera nije onemogućila slobodno izražavanje mišljenja naroda.

Slijedom navedenog, nije došlo do povrede članka 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

4.3. U predmetu Abdi Ibrahim protiv Norveške (zahtjev br. 15379/16) presuda velikog vijeća od 10. prosinca 2021. podnositeljica zahtjeva je somalijska državljanka koja je u lipnju 2010. sa svojim jednogodišnjim sinom X. emigrirala u Norvešku gdje joj je priznat status azilanta. S obzirom na to da je podnositeljica i sama tada još bila maloljetna te kako bi dobila potrebnu pomoć u skrbi za X., podnositeljica je sa sinom uselila u obiteljski centar namijenjen za tu svrhu. No već nakon tjedan dana boravka u obiteljskom centru, osoblje centra je nadležnoj službi za skrb o djeci poslalo obavijest o svojoj zabrinutosti za X.-ovu dobrobit i za sposobnost podnositeljice da se skrbi o njemu. Postupajući po zaprimljenoj obavijesti, X. je žurno udomljen, a u prosincu 2010., po provedenom postupku za donošenje odluke o skrbi, smješten u norvešku, kršćansku obitelj, pripadnike Norveške misionarske crkve. Podnositeljica se protivila takvoj odluci, ističući da bi X., trebao biti povjeren njenim rođacima ili nekoj muslimanskoj obitelji kulturološki bližoj njenom i X.-ovom porijeklu. Njezin zahtjev je odbijen uz obrazloženje da X.-ova potreba za psihološkom sigurnošću i stabilnim životnom ima prevagu pri odabiru udomitelja. U sljedeće tri i pol godine pravo na susrete i druženje podnositeljice zahtjeva s njenim sinom bilo je krajnje ograničeno. Kontakt je bio sveden na četiri kratka susreta pod nadzorom godišnje, a povodom žalbe podnositeljice povećan je na šest susreta godišnje. U rujnu 2013. godine službe za skrb o djeci pokrenule su postupak posvojenja X. Sukladno njihovom prijedlogu, dosadašnjim udomiteljima odobreno je posvojenje X.-a, a podnositeljici zahtjeva oduzeta je roditeljska skrb te pravo na kontakt. Dodatno, po pravomoćnosti posvojenja posvojitelji su namjeravali X.-a krstiti te mu nadjenuti novo ime. Protiv predmetne odluke podnositeljica je izjavila žalbu, no nije tražila ponovno povjeravanje X.-a njoj na skrb, prihvativši da je već dugo vremena proveo s udomiteljima i da se za njih vezao, već je tražila pravo na kontakt sa sinom kako bi

on mogao zadržati svoje kulturne i vjerske korijene. U svibnju 2015. godine Viši sud je presudom potvrdio odluku o posvojenju, u postupku u kojem je, *inter alia* ispitao etnički, vjerski i kulturni aspekt predloženog posvojenja.

Podnositeljica zahtjeva prigovorila je da je njezino lišenje roditeljske skrbi i posvojenje X.-a predstavljalo povredu prava na poštovanje obiteljskog života koje se jamči člankom 8. Konvencije. Ujedno, podnositeljica je tvrdila da je posvojenje X.-a od strane fundamentalne kršćanske obitelji povrijedilo njezino pravo na slobodu vjeroispovijedi.

Jednoglasnom presudom vijeća, 17. prosinca 2020., ESLJP je smatrao da sve prigovore podnositeljice zahtjeva treba ispitati prema članku 8. Konvencije, proglašivši zahtjev dopuštenim u tom smislu te utvrdivši da je došlo do povrede podnositeljičinog prava na poštovanje obiteljskog života.

Na zahtjev podnositeljice, koja je smatrala da ESLJP treba posebno ispitati i njezin prigovor u smislu članka 9. Konvencije, odbor od pet sudaca 11. svibnja 2020. odobrio je podnošenje predmeta velikom vijeću.

Uvodno, veliko vijeće ESLJP je istaknulo da se prigovori podnositeljice podneseni na temelju članka 8. i članka 9. Konvencije tiču istih mjera, odnosno lišenja podnositeljice roditeljske skrbi i dopuštenja za posvojenje X.-a. Osvrćući se na prigovor podnositeljice zbog povrede prava na slobodu vjeroispovijedi, ESLJP se složio s podnositeljicom da je u njezinom predmetu postignuta potrebna razina uvjerljivosti i ozbiljnosti kako bi on potpao pod opseg jamstava zajamčenih člankom 9. Konvencije (*Izzettin Doğan i drugi protiv Turske*⁹ [VV], stavak 68.). ESLJP je također potvrdio da se pravo roditelja odgajati svoje dijete u skladu s vlastitim vjerskim ili filozofskim uvjerenjima može smatrati načinom očitovanja vjere ili uvjerenja roditelja, a koje pravo se ostvaruje kroz svakodnevni život roditelja i djeteta te poučavanje djeteta vjerskoj praksi i obredima. Stoga, oduzimanje djeteta ili njegov smještaj u udomiteljsku obitelj svakako predstavlja ograničenje predmetnog prava. No prema mišljenju ESLJP-a, prigovor podnositeljice zahtjeva koji se odnosio na negativan učinak odabira udomitelja u odnosu na njezinu želju da se X. odgaja u skladu s njezinom muslimanskom vjerom mogao se ispitati kao sastavni dio njezinog prigovora koji se odnosi na njezino pravo na poštovanje obiteljskog života, tumačenog u svjetlu članka 9. Konvencije.

Slijedom načela *iura novit curia*, veliko vijeće ESLJP-a kao gospodar pravne kategorizacije (*Radomilja i drugi protiv Hrvatske* [VV], stavak 126.), odlučio je zahtjev podnositeljice ispitati analizirajući ga prvenstveno kroz prizmu članka 8. Konvencije, a u skladu sa svojom dosadašnjom praksom (*Young, James i Webster protiv Ujedinjene Kraljevine*, stavak 57., ili *Kjeldsen, Busk Madsen i Pedersen protiv Danske*¹⁰, stavak 52.).

U smislu ocjene osnovanosti zahtjeva i provođenja testa razmjernosti ESLJP nije doveo u pitanje da je podnositeljičino lišenje roditeljske skrbi i odobrenje posvajanja

njezina sina imalo legitiman cilj i bilo zakonito. Naime, postupanje nacionalnih vlasti bilo je u skladu s norveškim Zakonom o dobrobiti djeteta i Zakonom o posvajanju, te je bilo usmjereno ka zaštiti X.-ovog „zdravlja i morala“ i njegovih „prava“. Međutim, ESLJP je detaljno analizirao jesu li osporene mjere doista bile nužne u demokratskom društvu za postizanje navedenih legitimnih ciljeva.

Pozivajući se na svoju presudu u predmetu *Strand Lobben i drugi protiv Norveške* [VV] (stavci 202.-213.), ESLJP je ponovio niz načela koja je potrebno razmotriti pri ocjeni nužnosti mjera za dobrobit djeteta. Među ostalim, ESLJP je ponovio da je u ovakvim predmetima, u kojima se odlučuje o zamjeni udomiteljstva djeteta posvojenjem, načelo najboljeg interesa djeteta od najveće važnosti. Općenito, u najboljem je interesu djeteta održavanje veze i odnosa sa svojom obitelji, osim ako se ne pojave posebni razlozi koji bi ukazali na potrebu za suprotnim postupanjem. Navedeno pravilo, sukladno utvrđenju ESLJP-a, vrijedi zato jer prekid obiteljskih veza podrazumijeva trajan raskid a s obiteljskim korijenima. Stoga, u slučajevima kada je obiteljski život bio ograničen, kao u predmetu podnositeljice gdje je X. bio smješten u udomiteljsku obitelj, nacionalna tijela imaju pozitivnu obvezu prema članku 8. Konvencije omogućiti ponovno spajanje obitelji čim to bude razumno izvedivo.

Mogućnost bioloških roditelja kojima je ograničena roditeljska skrb da u budućnosti zahtijevaju vraćanje djeteta u skrb, načelno ne može se smatrati čimbenikom u korist posvojenja. Naime, korištenje pravnih lijekova za ukidanje odluka o skrbi ili odluka kojima je ograničena mogućnost kontakta s djetetom predstavlja sastavni dio njihovog prava na obiteljski život. Nacionalne vlasti moraju učiniti sve kako bi se očuvali, i ako je potrebno, obnovili obiteljski odnosi. Stoga bi posvajanje, koje podrazumijeva trajni prekid obiteljskih veza trebalo biti dopušteno samo u vrlo iznimnim okolnostima i može biti opravdano samo ako je motivirano prevladavajućim zahtjevom koji se odnosi na najbolji interes djeteta, te kada ne postoje stvarni izgledi za rehabilitaciju ili ponovno spajanje obitelji.

Primjenjujući istaknuta načela na činjenične ovog predmeta, ESLJP je primijetio da je odluka o zamjeni udomljavanja X.-a s posvojenjem, a suprotno želi njegove majke, bila donesena jer je X. u tom trenutku već četiri i pol godine živio s udomiteljima za koje se vezao, negativno reagirao na susrete s podnositeljicom te bio ranjivo dijete kojem je bila potrebna stabilnost. No prema zaključku ESLJP-a, sve navedeno, kao i činjenica da podnositeljica nije zahtijevala povrat X.-a sebi u skrb, nije oslobodilo norveške vlasti obveze da omogući podnositeljici zahtjeva i X.-u da ostanu u kontaktu. Također, mogućnost bioloških roditelja kojima je ograničena roditeljska skrb da u budućnosti zahtijevaju vraćanje svog djeteta, načelno se ne može smatrati čimbenikom u korist posvojenja. Naime, korištenje pravnih lijekova za ukidanje odluka o udomiteljskoj skrbi ili odluka kojima je ograničena mogućnost kontakta roditelja s djetetom predstavlja sastavni dio prava roditelja na obiteljski život. Iz odluka norveških sudova proizlazi da su nacionalne vlasti veću pozornost posvetile protivljenju udomitelja „otvorenom posvojenju“ koje je podnositeljica predlagala nego njenom interesu za mogućnošću nastavka obiteljskog života sa svojim djetetom kroz

kontakt s njim. ESLJP je bio kritičan i prema odluci o susretu i druženju koja je bila restriktivno određena, na samo 4 odnosno 6 kratkih susreta godišnje, a koji su se pritom i polovično provodili, jer se iz tako malog uzorka susreta podnositeljice i X.-a teško mogao donijeti zaključak o tome što bi bio najbolji interes X.-a kada se donosila odluka o posvojenju. Slijedom navedenog, ESLJP je smatrao da u postupku koji je prethodio lišenju podnositeljice roditeljske skrbi i odobrenju posvojenja X.-a, norveške vlasti nisu ni pokušale stvarno provesti test pravične ravnoteže između interesa djeteta i podnositeljice kao njegove biološke majke i obitelji, niti su iznijele dovoljno značajne razloge iz kojih bi proizlazilo da su okolnosti predmeta bile toliko izuzetne da bi opravdale potpuni i definitivni prekid veza između X.-a i podnositeljice zahtjeva.

Konačno, a u odnosu na zaključak ESLJP da u ovom predmetu članak 8. treba tumačiti u svjetlu članka 9. Konvencije i želje podnositeljice zahtjeva da X. bude odgajan u skladu s njezinim vjerskim uvjerenjima i podrijetlom, ESLJP je prihvatio nastojanja koja su norveški sudovi učinili kako bi uskladili suprotstavljene interese u postupku, a koji su uključivali i analizu ovog pitanja. U tom smislu, ESLJP je napomenuo da su norveške vlasti inicijalno za X.-a pokušale pronaći primjerenu muslimansku udomiteljsku obitelj, dok su u postupku posvojenja detaljno analizirale pitanje tada već postojeće privrženosti X.-a okruženju udomitelja i njegovo planirano vjersko preobraćenje u odnosu na njegovo izvorno porijeklo i razliku u vjerskim uvjerenjima potencijalnih posvojitelja i podnositeljice zahtjeva.

No, iako obveza osiguranja kontinuiteta u odgoju djeteta, predviđena i Konvencijom o pravima djeteta, u konačnici predstavlja obvezu sredstava, a ne rezultata. Takva zaštita može, *inter alia*, uključivati smještaj kod udomitelja, kafalu po islamskom zakonu, posvojenje ili, po potrebi, smještaj u odgovarajuće ustanove za skrb o djeci. Pri donošenju rješenja, osobita pozornost mora se posvetiti osiguranju kontinuiteta u djetetovu odgoju, kao i njegovu etničkom, vjerskom, kulturnom ili jezičnom podrijetlu.

navedeni u prilog osporenoj odluci o posvojenju, nisu bili dovoljni da opravdaju potpuni i definitivni prekid veza između X.-a i podnositeljice zahtjeva. Naime, imajući u vidu težinu miješanja u pravo na poštovanje obiteljskog života i ozbiljnost interesa o kojima je riječ, postupak donošenja odluke koji je doveo do potpunog i konačnog prekida obiteljskih veza podnositeljice zahtjeva s X.-om nije bio proveden na način koji je osigurao da sva stajališta i interesi podnositeljice budu propisno razmotrena.

Slijedom navedenog, ESLJP je utvrdio da je došlo do povrede članak 8. Konvencije.

U odnosu zahtjev podnositeljice da ESLJP u njenom predmetu naznači mogućnost ponavljanja nacionalnog postupka posvajanja kao individualnu mjeru sukladno članku 46. Konvencije, ESLJP je napomenuo da u predmetima ove vrste najbolji interes djeteta mora biti od najveće važnosti. S obzirom na to da X. i njegovi posvojitelji trenutno žive u obiteljskoj zajednici, donošenje takve individualne mjere moglo bi dovesti do miješanja u njihovo pravo na poštovanje obiteljskog života i otvoriti nova pitanja koja nisu predstavljala meritorni dio ove presude.

Posvajanje podrazumijeva trajni prekid obiteljskih veza te bi stoga trebalo biti dopušteno samo u vrlo iznimnim okolnostima i može biti opravdano samo ako je motivirano prevladavajućim zahtjevom koji se odnosi na najbolji interes djeteta, te kada ne postoje stvarni izgledi za rehabilitaciju ili ponovno spajanje obitelji.

4.4. U predmetu **Tepavac protiv Hrvatske** ESLJP je odbacio zahtjev podnositeljice jer je ocijenio da je isti očigledno neosnovan. Predmet se odnosi na postupak lišenja poslovne sposobnosti u kojem je podnositeljica 2018. rješenjem Općinskog suda u Karlovcu djelomično lišena poslovne sposobnosti budući da boluje od duševne bolesti. Podnositeljica je pred Sudom prigovarala da joj je povrijeđeno pravo na pošteno suđenje, zajamčeno čl. 6. Konvencije te pravo na privatni život, zajamčeno čl. 8. Konvencije, smatrajući da su domaći sudovi krivo primijenili domaće pravo kad su je odlučili djelomično lišiti poslovne sposobnosti, zbog čega je postupak bio nepošten.

Razmatrajući njene prigovore iz aspekta čl. 8. Konvencije, Europski sud je ocijenio da se odluka domaćeg suda temeljila na nalazu i mišljenju vještaka psihijatra. Taj je vještak osobno pregledao podnositeljicu te je izvršio uvid u svu njezinu medicinsku dokumentaciju. Nadalje, iako se podnositeljica načelno usprotivila nalazu i mišljenju psihijatra, ona nije elaborirala svoje prigovore na sljedećem ročištu niti je priložila privatni nalaz drugog psihijatra iako je bila u mogućnosti to učiniti. S obzirom na dijagnozu podnositeljice, brojne prethodne hospitalizacije i činjenicu da nije imala bliskih osoba koje bi o njoj mogle brinuti, Europski sud je ocijenio da je Općinski sud u Karlovcu pažljivo odmjerio sve relevantne čimbenike te je dao dostatne razloge za svoju odluku. Nadalje, Europski sud je ocijenio i činjenicu da je nadležni Centar za socijalnu skrb u Slunju unaprijed obavijestio podnositeljicu da namjerava pokrenuti postupak njenog lišenja poslovne sposobnosti te joj je dao mogućnost da se o tome očituje. Što se tiče zastupanja podnositeljice, Europski sud je naveo da je podnositeljica bila zastupana i po odvjetniku i po skrbnici koja nije bila zaposlenica istog Centra koji je pokrenuo postupak lišenja poslovne sposobnosti. Europski sud je također primijetio da skrbnica nije bila pasivna u postupku već je zastupala interese podnositeljice na odgovarajući način. Konačno, što se tiče zastupanja podnositeljice po odvjetniku, Europski sud je prihvatio argumente zastupnice da podnositeljica tijekom postupka pred Europskim sudom nije prigovorila kvaliteti njegovog zastupanja u postupku te je ocijenio da zbog toga ne može razmotriti to pitanje. Dodatno, s obzirom na nezavisnost odvjetničke profesije od države, način na koji odvjetnik zastupa stranku u predmetu predstavlja odnos stranke i odvjetnika za koji država ne može snositi odgovornost.

5. IZBOR ODLUKA USTAVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE

Ustavni sud je u svojoj dosadašnjoj praksi, usklađenoj s praksom ESLJP-a, utvrdio niz načela koja treba slijediti da bi se sudski postupak mogao ocijeniti pravičnim,

odnosno, u konkretnom slučaju, jamčio podnositelju pravo na poštivanje osobnog života.

5.1. U odluci broj: **U-III-2822/2010** od 17. prosinca 2013. Ustavni sud navodi sljedeće: "... postupci posebne skrbnice dovode u sumnju da je ona skrbila i postupala, u skladu sa svojom zadaćom, štiteći najbolje interese svog štíćenika. ... Ustavni sud primjećuje da se tijekom postupka pred prvostupanjskim sudom imenovana posebna skrbnica podnositelja ustavne tužbe nije protivila prijedlogu predlagatelja CSS Osijek kojim se predlagalo da se podnositelja liši poslovne sposobnost i to u cijelosti te da protiv osporenog prvostupanjskog rješenja nije izjavila žalbu nadležnom drugostupanjskom sudu."

5.2. U svojoj odluci broj: **U-III-4536/2012** od 14. siječnja 2016. Ustavni sud utvrdio je: "... da podnositeljica u razmatranom postupku nije pozvana na ročište kako bi u tijeku postupka sudjelovala pri izvođenju dokaza i raspravi o rezultatima cjelokupnog postupka te da ju sud nije nastojao saslušati, a nije ni naveo da odustaje od podnositeljčinog pozivanja i saslušavanja jer bi to za nju moglo biti štetno ili zato što saslušanje nije moguće s obzirom na njezino mentalno oštećenje i zdravstveno stanje (članak 326. Obiteljskog zakona). Povrh toga, sud podnositeljici nije dostavio odluku kojom ju je lišio poslovne sposobnosti (ni ne predviđevši podnositeljicu u dostavnoj naredbi), a pri tome nije naveo da ona ne može shvatiti značenje i pravne posljedice odluke ili da bi to bilo štetno za njezino zdravlje (članak 329. stavci 1. i 2. Obiteljskog zakona) ... Prethodna utvrđenja Ustavnog suda dodatno dobivaju na težini kada se promatraju u svjetlu praktički potpune pasivnosti podnositeljčine skrbnice za poseban slučaj u razmatranom postupku lišavanja poslovne sposobnosti."

5.3. U odluci broj: **U-III-843/2018** od 15. srpnja 2021. Ustavni sud navodi da je u konkretnom slučaju podnositeljici proširen opseg djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti u izvanparničnom postupku pokrenutom na prijedlog nadležnog CZSS-a koji je svoj prijedlog temeljio na socijalnoj anamnezi za podnositeljicu i medicinskoj dokumentaciji iz kojih proizlazi da podnositeljica dulji niz godina boluje od paranodine shizofrenije (šifra dijagnoze: F20.0) te rezidualne shizofrenije (šifra dijagnoze: F20.5), zbog čega se liječi u Psihijatrijskog bolnici "S. I.", gdje je više puta bila hospitalizirana. Iz socijalne anamneze za podnositeljicu proizlazi da ne vodi adekvatnu brigu o sebi i svom zdravlju, da ne odlazi na zakazane kontrole kod liječnika psihijatra, da ne uzima propisanu terapiju, da ne brine o svojoj higijeni i higijeni doma, da je sklona lutanju (zatečena u Zü. i S. B. zapuštena i dezorijentirana), da je vrlo nekritična prema uvjetima u kojima živi, te da je više puta prisilno hospitalizirana, uz asistenciju policije i hitne pomoći. Također iz socijalne anamneze proizlazi da je psihijatrijskoj bolnici S. K. u Zü. za troškove liječenja podnositeljica dužna 18.798,00 švicarskih franaka te da duže vremena ne plaća račune za režijske troškove stana u kojem živi.

Podnositeljici je prije pokretanja tog postupka, a radi zaštite njezinih osobnih prava i interesa u postupku imenovana posebna skrbnica, koja ju je zastupala tijekom cijelog postupka.

Ustavni sud primjećuje da se odluka o proširenju opsega djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti podnositeljice u odlučujućem dijelu temeljila na nalazu i mišljenju stalne sudske vještakinje doktorice psihijatrice. S tim u vezi Ustavni sud ističe da je svjestan važnosti medicinskih nalaza i mišljenja koji se odnose na osobe koje pate od psihičkih bolesti te se slaže da svaka odluka kojom se odlučuje o duševnom zdravlju mora biti potkrijepljena relevantnom medicinskom dokumentacijom. U konkretnom slučaju sudska vještakinja je osobno pregledala podnositeljicu te je na temelju tog pregleda i medicinske dokumentacije zaključila da se podnositeljica, zbog naravi i kroničnog tijeka svoje psihičke bolesti - paranoidne shizofrenije F20.0 koja je aktualno karakterizirana simptomima rezidualne shizofrenije F20.5., nije u stanju brinuti o svojim potrebama, pravima i interesima te da joj je potrebna pomoć i skrb oko liječenja te svakodnevnog funkcioniranja, te je stoga preporučila proširenje djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti za podnositeljicu u odnosu na odluku o smještaju u adekvatnu ustanovu te raspolaganje redovnim primanjima.

Podnositeljici i posebnoj skrbnici bilo je omogućeno da se očituju na nalaz i mišljenje. Sudska vještakinja se pisano očitovala na podnositeljici prigovore, a odgovorila je u dopunskom nalazu i mišljenju i na prigovore posebne skrbnice precizirajući da smatra kako podnositeljica može samostalno raspolagati i upravljati iznosom od 500,00 kuna mjesečno.

Imajući u vidu sadržaj dokumentacije dostavljene uz prijedlog CZSS-a (socijalna anamneza i medicinska dokumentacija za podnositeljicu), kao i nalaz i mišljenje vještakinje te naknadno dostavljene dokumentacije o uzastopnim prisilnim hospitalizacijama podnositeljice, Ustavni sud primjećuje da iz navedenog proizlazi da se podnositeljica zbog svoje duševne bolesti nije u stanju brinuti o svojim pravima i obvezama, zbog čega joj je potrebna pomoć i skrb u vezi s liječenjem i svakodnevnim funkcioniranjem (briga o higijeni, hranjenju, raspolaganju primanjima).

Slijedom navedenog Ustavni sud ocjenjuje da iz obrazloženja osporenog rješenja, kao i prvostupanjskog rješenja, proizlazi relevantno i dostatno opravdanje razloga na temelju kojih su sudovi utvrdili da podnositeljici treba proširiti opseg djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti i u odnosu na radnje i poslove koje se odnose na odluku o smještaju u adekvatnu ustanovu socijalne skrbi te radnje i poslove koji se odnose na samostalno raspolaganje i upravljanje stalnim novčanim prihodima (mirovinskim primanjima) preko iznosa od 500,00 kuna mjesečno.

5.4. Tako i u odluci broj **U-III-2922/2019** od 26. svibnja 2022., **U-III-3691/2020** od 21. prosinca 2021.

5.5. U predmetu broj: **U-III-2094/2020**, odluka od 17. studenoga 2021., Ustavni sud ukida rješenje Općinskog građanskog suda u Z. i Županijskog suda u Z. i predmet vraća na ponovni postupak.

Nakon što su u nekoliko navrata tijekom prethodnih godina stanari zgrade u kojoj živi podnositeljica podnosili pritužbe na njezino ponašanje, Centar za socijalnu skrb Z., imenovao je podnositeljici posebnu skrbnicu (stručnu radnicu Centra za posebno skrbništvo u Z.), radi zaštite i zastupanja podnositeljicih prava i interesa u postupku lišenja poslovne sposobnosti. Potom je navedeno tijelo prvostupanjskom sudu podnijelo prijedlog za lišenje podnositeljice poslovne sposobnosti.

Podneskom od 27. studenoga 2018. podnositeljica je osobno osporila osnovanost prijedloga.

Rješenjem broj: R1 Ob-1584/2018-6 od 20. studenoga 2018. prvostupanjski sud odredio je izvođenje dokaza medicinskim vještačenjem na okolnost je li podnositeljica sposobna sama donositi odluke i poduzimati radnje, te saslušanje podnositeljice.

Navedeno rješenje uručeno je podnositeljici i njezinoj posebnoj skrbnici.

Na rješenje o izvođenju dokaza medicinskim vještačenjem podnositeljica se osobno očitovala podneskom od 27. studenoga 2018. (koji je 4. prosinca 2018. uručen posebnoj skrbnici podnositeljice).

Prvostupanjski sud je na vanjskom uredovanju u stanu podnositeljice, uručio podnositeljici prijedlog za lišenje poslovne sposobnosti i saslušao podnositeljicu uz sudjelovanje stalne sudske vještakinje za psihijatriju. Tom uredovanju nije prisustvovala posebna skrbnica podnositeljice, koja je podneskom od 17. prosinca 2018. obavijestila prvostupanjski sud da neće moći pristupiti uredovanju i ujedno je zamolila da joj prvostupanjski sud dostavi nalaz i mišljenje stalne sudske vještakinje.

Prijepis zapisnika s vanjskog uredovanja uručen je 31. prosinca 2018. podnositeljici i 2. siječnja 2019. posebnoj skrbnici podnositeljice.

Potom je 15. travnja 2019. prvostupanjskom sudu dostavljen nalaz i mišljenje stalne sudske vještakinje za psihijatriju u kojem je navedeno:

"1. A. A. je osoba čije duševne smetnje sukladno psihijatrijsko-dijagnostičkim medicinskim kriterijima odgovaraju Neodređenoj neorganskoj psihozi F 29 i Psihoorganskom sindromu F 07.9.

2. Zbog duševnih smetnji opisanih pod točkom 1. postoji opasnost da ugrozi svoja prava, potrebe i interese zbog čega ju je potrebno djelomično lišiti poslovne sposobnosti.

3. U okviru djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti ispitanica nije sposobna donositi odluke i poduzimati radnje koje se odnose na njezino osobno stanje (davanje izjava ili poduzimanje radnji koje se odnose na promjenu osobnog imena, sklapanje i prestanak braka, roditeljstvo, odluke o zdravlju, mjestu prebivališta, odnosno boravišta, zapošljavanju i drugo), koje se odnose na imovinu (raspolaganje i upravljanje imovinom i većim novčanim iznosima). Posebno se osvrćem na odluke o

zdravlju koje se odnose na bolničko i ambulantno liječenje, uzimanje psihofarmakoterapije i nadzora nad istim te eventualnu potrebu smještaja (institucije, udomiteljske obitelji...)."

Nalaz i mišljenje uručeni su podnositeljici i njezinoj posebnoj skrbnici 29. travnja 2019.

U podnesku koji je 2. svibnja 2019. prvostupanjskom sudu osobno podnijela, podnositeljica je istaknula da je sposobna sama brinuti se o svojim pravima i interesima, te je predložila obustavu postupka.

Potom je prvostupanjski sud bez daljnjeg raspravljanja donio prvostupanjsko rješenje kojim je podnositeljica djelomično lišena poslovne sposobnosti

Ustavni sud ističe da je prvostupanjski sud podnositeljicu djelomično lišio poslovne sposobnosti u pogledu radnji i poslova koji se odnose na njezino osobno stanje i to davanje izjava ili poduzimanje radnji koje se odnose na promjenu osobnog imena, sklapanje i prestanak braka, roditeljstvo, mjestu prebivališta odnosno boravišta, zapošljavanju i dr., te koje se odnose na imovinu i to raspolaganje imovinom i većim novčanim iznosima, i posebno na odluke o zdravlju i to odluke koje se odnose na bolničko i ambulantno liječenje, uzimanje psihofarmakoterapije i nadzora nad istim te eventualnu potrebu smještaja u institucije i udomiteljske obitelji i sl., koja mjera predstavlja miješanje u pravo podnositeljice na njezin osobni život. Prvostupanjski sud je svoju odluku u odlučnoj mjeri utemeljio na nalazu i mišljenju stalne sudske vještakinje za psihijatriju.

Odlučujući u povodu žalbe podnositeljice, drugostupanjski sud je u obrazloženju svog rješenja istaknuo odlučno značenje nalaza i mišljenja stalne sudske vještakinje za psihijatriju za odluku o djelomičnom oduzimanju poslovne sposobnosti podnositeljici.

Razmatrajući je li miješanje osnovano na zakonu i je li težilo legitimnom cilju, Ustavni sud utvrđuje da su osporena rješenja kojima je podnositeljica djelomično lišena poslovne sposobnosti donesena u izvanparničnom postupku pokrenutom na prijedlog nadležnog centra za socijalnu skrb na temelju članka 496. stavka 1. ObZ-a:103/15-47/20, u kojem je podnositeljica saslušana u smislu članka 498. tog zakona, te je odlučna činjenica o poslovnoj sposobnosti podnositeljice utvrđena na temelju nalaza i mišljenja stalne sudske vještakinje za psihijatriju u smislu članka 234. stavka 3. i članka 499. istog zakona, te je na temelju članka 234. stavka 2. ObZ-a:103/15-47/20 podnositeljica djelomično lišena poslovne sposobnosti

Glede pravne osnove miješanja, Ustavni sud primjećuje kako članak 234. ObZ-a predviđa da punoljetna osoba koja zbog duševnih smetnji ili drugih uzroka nije sposobna brinuti se o osobnim potrebama, pravima i interesima ili koja ugrožava prava i interese drugih osoba, može u tom dijelu biti lišena poslovne sposobnosti. Ustavni sud prihvaća da je to legitiman cilj.

Stoga, preostaje utvrditi je li miješanje bilo "nužno u demokratskom društvu".

Ustavni sud napominje da, iako ni članak 35. Ustava ni članak 8. Konvencije ne sadrže izričite postupovne zahtjeve, postupak donošenja odluka kojima dolazi do miješanja mora biti pravičan i kao takav osigurati dužno poštivanje interesa zaštićenih tim pravom (usporedi s predmetom ESLJP-a *Ivinović protiv Hrvatske*, navedeno, § 36.).

Ustavni sud treba uzeti u obzir jesu li, sagledavajući predmet u cjelini, razlozi koji su navedeni kao opravdanje za poduzete mjere relevantni i dostatni i je li postupak donošenja odluka omogućio dužno poštovanje prava podnositeljice u skladu s člankom 35. Ustava i člankom 8. Konvencije. Potrebno je uzeti u obzir da redovni sudovi imaju prednost izravnog kontakta s dotičnim osobama. Iz toga slijedi da zadaća Ustavnog suda nije da bude zamjena za redovne sudove pri obavljanju njihovih zadaća vezanih za (djelomično) oduzimanje poslovne sposobnosti, nego je njegova zadaća ocijeniti, u skladu s Ustavom, odnosno Konvencijom, odluke donesene od strane tih sudova u okviru njihovih ovlasti (usporedi s predmetom ESLJP-a *Ivinović protiv Hrvatske*, navedeno, § 36.).

Sloboda procjene koju trebaju imati redovni sudovi ovisi o prirodi pitanja i važnosti interesa koji se procjenjuje. Stoga, doseg slobode procjene sudova ovisi o kvaliteti postupka donošenja odluka. Ako je postupak ozbiljno manjkav u bilo kojem pogledu, zaključci sudova podložniji su kritici. U vezi s tim, Ustavni sud želi istaknuti da se traži strogi nadzor u slučajevima u kojima mjere imaju takav štetan učinak na osobnu samostalnost osobe, kao što je (djelomično) lišenje poslovne sposobnosti

Prema mišljenju Ustavnog suda, da bi pokrenuo postupak lišenja poslovne sposobnosti nadležni centar za socijalnu skrb prvenstveno treba moći predložiti uvjerljive dokaze da je dotična osoba nesposobna brinuti se za svoje potrebe, prava i interese, ili da ugrožava prava i interese drugih. To se ne može učiniti na temelju općih izjava već samo na temelju konkretnih činjenica (vidi predmet ESLJP-a *X i Y protiv Hrvatske*, navedeno, § 107.).

U konkretnom slučaju podnositeljica je djelomično lišena poslovne sposobnosti u postupku pokrenutom prijedlogom nadležnog centra za socijalnu skrb, kojem je priložena socijalna anamneza za podnositeljicu Centra za socijalnu skrb Z., mišljenje liječnice specijalistice opće i obiteljske medicine, nalaz i mišljenje o težini i vrsti invaliditeta - oštećenju funkcionalnih sposobnosti Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, mišljenje ordinirajuće liječnice specijalistice psihijatrije, prema kojemu je "potrebno pokrenuti postupak procjene poslovne sposobnosti" za podnositeljicu, pritužba (bez datuma) stanara zgrade u kojoj živi podnositeljica na njezino ponašanje i zapisnik Centra za socijalnu skrb Z., o zaprimanju pritužbe na podnositeljicu ponašanje, te socijalna anamneza sastavljena od strane socijalne radnice za podnositeljicu za potrebe Klinike za psihijatriju V., Zavoda za psihotične poremećaje.

Podnositeljici je prije pokretanja tog postupka, a radi zaštite njezinih osobnih prava i interesa rješanjem Centra za socijalnu skrb Z. imenovana posebna skrbnica (stručna

radnica Centra za posebno skrbništvo u Z.), koja međutim nije aktivno sudjelovala u postupku radi oduzimanja poslovne sposobnosti podnositeljice.

U tom postupku podnositeljica se sama zastupala pred prvostupanjskim sudom, dok ju je u žalbenom postupku zastupala izabrana odvjetnica kao punomoćnica za zastupanje.

Ustavni sud primjećuje da se odluka o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti podnositeljice u odlučnoj mjeri temeljila na nalazu i mišljenju vještaka odnosno provedenim psihijatrijskim vještačenjem po stalnoj sudskoj vještakinji za psihijatriju dr. A. B. S tim u vezi Ustavni sud ističe da je svjestan važnosti medicinskih nalaza i mišljenja koji se odnose na osobe koje pate od oštećenja mentalnih sposobnosti te se slaže da svaka odluka kojom se odlučuje o mentalnom zdravlju mora biti potkrijepljena relevantnom medicinskom dokumentacijom.

Međutim, sudac je, a ne liječnik, taj koji treba ocijeniti sve relevantne činjenice koji se odnose na određenu osobu, te njezine ili njegove osobne okolnosti. Dužnost je suca koji vodi postupak da odluči je li potrebna takva krajnja mjera ili bi i blaža mjera bila dovoljna. Kad je riječ o tako važnom interesu za privatni život pojedinca, sudac mora pažljivo uravnotežiti sve relevantne čimbenike, u svrhu procjene razmjernosti mjere koju određuje. Nužna postupovna jamstva zahtijevaju da svaki rizik od proizvoljnog odlučivanja bude sveden na minimum (vidi predmet ESLJP-a *X i Y protiv Hrvatske*, navedeno, § 85.).

U konkretnom slučaju vještakinja je u svome nalazu i mišljenju zaključila da duševne smetnje podnositeljice odgovaraju neodređenoj neorganskoj psihozi F 29 i psihoorganskom sindromu F 07.9, te da zbog tih duševnih smetnji postoji opasnost da podnositeljica ugrozi svoja prava, potrebe i interese, zbog čega ju je potrebno djelomično lišiti poslovne sposobnosti.

Nakon provedenog postupka u kojem je na vanjskom uredovanju saslušao podnositeljicu (u odsutnosti posebne skrbnice i u prisutnosti stalne sudske vještakinje), te potom izveo dokaz medicinskim vještačenjem, prvostupanjski sud djelomično je lišio podnositeljicu poslovne sposobnosti u pogledu radnji i poslova koji se odnose na njezino osobno stanje i to davanje izjava ili poduzimanje radnji koje se odnose na promjenu osobnog imena, sklapanje i prestanak braka, roditeljstvo, mjestu prebivališta odnosno boravišta, zapošljavanju i dr., te koje se odnose na imovinu i to raspolaganje imovinom i većim novčanim iznosima, i posebno na odluke o zdravlju i to odluke koje se odnose na bolničko i ambulantno liječenje, uzimanje psihofarmakoterapije i nadzora nad istim te eventualnu potrebu smještaja u institucije i udomiteljske obitelji i sl.

Imajući u vidu dokumentaciju koja prileži sudskom spisu, kao i nalaz i mišljenje stalne sudske vještakinje za psihijatriju, Ustavni sud ističe da je zdravstveno stanje podnositeljice bilo osnova prema kojoj je osporenim odlukama djelomično lišena poslovne sposobnosti.

Prvostupanjski sud u obrazloženju svoje odluke oslanjao se u odlučnoj mjeri na nalaz i mišljenje stalne sudske vještakinje za psihijatriju, za analizu i osporavanje kojeg međutim podnositeljica nije imala pomoć posebne skrbnice koja protivno zahtjevu članka 498. stavku 2. ObZ-a:103/15-47/20 nije aktivno sudjelovala u postupku.

Pasivnost posebne skrbnice u postupku u kojem je podnositeljica djelomično lišena poslovne sposobnosti upućuje na zaključak da podnositeljica nije imala učinkovito zastupanje u zaštiti svojih prava i interesa, koje je, imajući u vidu ozbiljnost predložene mjere i njen značaj za osobni život podnositeljice, prvostupanjski sud bio dužan s pojačanom pažnjom nadzirati.

Stoga, Ustavni sud utvrđuje da prvostupanjski sud nije poduzeo potrebne mjere kako bi "korigirao" pasivnost posebne skrbnice u postupku.

Nadalje, prvostupanjski sud nije analizirao i ocijenio značaj osobnih zapažanja do kojih je došao prilikom saslušanja podnositeljice na vanjskom uredovanju, i doveo ista u vezu s nalazom i mišljenjem stalne sudske vještakinje za psihijatriju. Također, nije analizirao i ocijenio značaj ostale dokumentacije koja prileži spisu predmeta, odnosno nije pažljivo uravnotežio sve relevantne čimbenike u svrhu procjene razmjernosti mjere koju određuje.

Stoga, Ustavni sud ocjenjuje da je zbog načina na koji je proveden postupak djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti podnositeljice u kojem se odluka o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti temelji u odlučnoj mjeri na nalazu i mišljenju stalne sudske vještakinje za psihijatriju, koje, zbog pasivnosti podnositeljicine posebne skrbnice i propusta prvostupanjskog suda "korigirati" tu pasivnost, podnositeljici nije omogućeno analizirati i osporiti, došlo do povrede jamstva štovanja i pravne zaštite osobnog života propisanog člankom 35. Ustava u njegovom postupovnom aspektu.

Utvrđenu povredu jamstva štovanja i pravne zaštite podnositeljicinog osobnog života propisanog člankom 35. Ustava Općinski sud u Z. dužan je otkloniti tako da u predmetu broj: R1 Ob-1584/2018 održi raspravu na kojoj će taj sud osigurati prisutnost podnositeljice radi njezina saslušanja u prisutnosti njezine posebne skrbnice i prisutnost stalne sudske vještakinje za psihijatriju radi omogućavanja postavljanja pitanja podnositeljici u vezi nalaza i mišljenja vještakinje, pri čemu će posebnu pažnju pokloniti tome ispunjava li posebna skrbnica člankom 498. stavkom 2. ObZ-a:103/15-47/20 propisanu obvezu aktivnog sudjelovanja u postupku i nakon toga, vodeći se rezultatima rasprave i mjerodavnom medicinskom i drugom relevantnom dokumentacijom donijeti u najkraćem roku meritornu odluku o potrebi djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti podnositeljice.

ZADACI II.

Zadatak br. 1

Prijedlogom je S.Š. predložila je da se njezin otac E.Š. liši poslovne sposobnosti jer je narušenog duševnog zdravlja zbog čega bi mogao ugroziti svoje egzistencijalne potrebe.

Sudionik u postupku, CSS imenovao je stranci posebnog skrbnika u osobi njegove supruge S.G.Š., koja će svoje očitovanje na prijedlog dati nakon što se provede dokaz medicinskim vještačenjem.

Protustranka se usprotivila prijedlogu navodeći da se radi o gruboj zloupotrebi prava od strane njegove kćeri predlagateljice i to iz materijalnih razloga. On je inače u mirovini zadnjih pet godina, prethodno je radio u vlastitom društvu, koje i dalje postoji i vodi ga upravno-nadzorni odbor. Živi u stanu u Zagrebu zajedno sa suprugom, a ima i kuću na moru, koja je vjerojatno sporna u ovom slučaju. Radi narušenih odnosa s kćerkom ne kontaktira zadnje dvije godine. Svoje psiho-fizičko stanje ocjenjuje u redu i u skladu s njegovim godinama osim manjih problema koje ima s demencijom i uznapredovanim Parkinsonom. Pomalo zaboravlja novije događaje, ali smatra da nema većih problema jer uredno obavlja sve svakodnevne funkcije i poslove.

Liječnik vještak u svom nalazu i mišljenju navodi da je protustranka pri svijesti, uredno orijentirana u svim smjerovima. Kontakt se uspostavlja i održava bez poteškoća, adekvatno odgovara na postavljena pitanja. Psihomotorno napet, pogotovo prilikom tematiziranja odnosa s kćeri. Održanog osnovnog raspoloženja, afektivno topao. Misaoni tijek glavninu razgovora održan, na trenutke usporeniji, povremeno odgovara nakon kraće stanke, te zna tražiti riječ, održava determinirajuću tendenciju. Ne iznosi sumanutosti, nema naznaka akutnih psihopatoloških doživljavanja niti halucinacija. Tijekom razgovora je blaže narušene pažnje i koncentracije. Na testu kognitivnih oštećenja rezultati su 26/30 što se smatra normalnim rezultatom. Zaključno, liječnik vještak ne nalazi psihopatoloških odstupanja koja bi narušila njegovu sposobnost brige o svojim pravima, potrebama i interesima, slijedom čega ne nalazi ni indikacija za njegovo lišenje poslovne sposobnosti.

Predlagateljica je prigovorila nalazu i mišljenju vještaka. Zatražila je da vještak dostavi test MMS-2. Radi razjašnjenja nalaza i mišljenja predložila je da se pozovu i saslušaju vještac prof. psihologije i psihijatar.

Na ročištu, na pitanja punomoćnika predlagateljice vještak je izjavio da u cijelosti ostaje kod pisanog nalaza i mišljenja. Psihologijsko testiranje dio je dijagnostičkog postupka u psihijatriji, pa jednako tako i u forenzičkoj psihijatriji. Ističe da je tijekom vještačenja učinjen MMSE test koji se sastoji od 30 zadataka, kao i kompletno psihologijsko testiranje koje ima daleko finije testove za pitanje koje se postavljalo u ovom dijagnostičkom postupku. MMSE samo je pomoćno sredstvo u kliničkoj dijagnostici. Kod istog čovjeka u različitim situacijskim okolnostima test može odstupati za nekoliko postotnih poena. U ovom slučaju navedeni su skokovi testova, međutim testove su radile odvojeno dvije različite osobe, uvjeti ispitivanja bili su

različiti, a moguće je dozvoliti da je s obzirom na vremenski protok vremena došlo do promjene u kognitivnom statusu vještačene osobe. Temelj psihijatrijske dijagnostike je klinički pregled E.Š., a MMSE je samo dodatno pomoćno sredstvo u valorizaciji dijagnoze, a nikako test na temelju kojega se dijagnoza može postaviti. Lišenje poslovne sposobnosti bazira se na postojanju duševnih smetnji koje su dijagnosticirane, a ne na podacima o poremećenoj dinamici odnosa između osoba, što je u ovom slučaju prisutno. Patologije u smislu da bi ona kreirala poremećenu dinamiku odnosa između, u ovom slučaju, kao što ga odvjetnik pita, njegove kćeri i unuka i E.Š. nije našao. Kod E.Š. nema uvjeta, s psihijatrijske strane, da ga se u bilo kom segmentu liši poslovne sposobnosti. U tri obavljena razgovora nisu dobili nikakve podatke u kojima bi on mijenjao svoje stajalište ili u osnovi ne bi znao sa čim raspolaže, na koji je način do svoje imovine došao.

➤ **Odlučite o prijedlogu na temelju izloženog.**

Zadatak br. 2.

Prijedlogom je CSS predložio da se protustranku N.Š. djelomično liši poslovne sposobnosti. Obrazlaže kako je N. Š., prema medicinskoj dokumentaciji i mišljenju liječnika, osoba s utvrđenom dijagnozom Sy Down Q 90, UMR/TMR F 71/ F / 72, poremećaj u ponašanju I 91,0, koje zdravstveno stanje osnovano ukazuje da nije sposoban brinuti se sam o sebi, niti valjano štiti svoja prava i interese. Obzirom se liječenjem ne očekuje poboljšanje zdravstvenog stanja. Uz prijedlog dostavljena je i preslika izvotka iz matice rođenih i domovnice protustranke te potvrda o prijavi promjene adrese stanovanja, medicinska dokumentacija i socijalna anamneza.

Rješenjem CSS protustranci je imenovan posebni skrbnik, njegova majka KŠ.

Protustranka N.Š. nije se osobno očitovao o prijedlogu, a njegova posebna skrbnica bila je suglasna s prijedlogom, kao i s provođenjem medicinskog vještačenja po vještaku psihijatru.

Iz dostavljene dokumentacije utvrđeno je kako je protustranka rođena 26. veljače 1996. godine u Zagrebu. Temeljem priležne medicinske dokumentacije utvrđeno je da je osoba kojoj je dijagnosticiran Sy.Down, te mu je psihomotorni razvoj usporen. Do treće godine života provodio je kompleksnu rehabilitaciju u Centru Goljak, a nakon toga uključen je u defektološki tretman u Centru za rehabilitaciju Zagreb do polaska u osnovnu školu. Prva dva razreda završio je u osnovnoj školi Grigor Vitez po posebnom planu i programu za djecu s većim teškoćama u razvoju, a nakon toga je uključen u odgojno obrazovne grupe osnovne škole Nad lipom, a radi psihotične dekompenzacije u terapiji je kod psihijatra uzima medikamentoznu terapiju.

Iz socijalne anamneze proizlazi da živi zajedno s majkom i braćom, te sestrom, u stanu površine cca 72 m², a otac ne živi s njima, ali sudjeluje u odgoju djece i doprinosi za njihovo uzdržavanje.

Nikola prima osobnu invalidninu u iznosu od 250% osnovice mjesečno, nema u vlasništvu nekretnine.

Iz nalaza i mišljenja vještaka psihijatra proizlazi da je vještak s protustrankom uspostavio kontakt, te je protustranka na postavljena pitanja davala jednostavne odgovore, no nepouzdana i potrebno ih je heteroamnestički provjeriti s roditeljima. Od same protustranke mogu se prikupiti samo osnovni podaci jer zna kako se zove, kako mu se zovu roditelji, te braća i sestra, te da ima 20 godina. Tom je prilikom, prema navodima roditelja, vještak još utvrdio podatke koji su u cijelosti suglasni sa podacima navedenim u medicinskoj dokumentaciji protustranke kao i u socijalnoj anamnezi. Slijedom svega naprijed navedenog, vještak je u svom mišljenju naveo da protustranka Nikola Šprem ima utvrđenu dijagnozu Sy. Down, te poremećaj u ponašanju, te je liječen i pod dijagnozom Psihoteični poremećaj. Nadalje, vještak je temeljem naprijed navedenih izvora utvrdio kako je N. psihomotorni razvoj usporen. Do treće godine života provodio je kompleksnu rehabilitaciju u Centru Goljak, a nakon toga uključen je u defektološki tretman u Centru za rehabilitaciju Zagreb do polaska u osnovnu školu. Prva dva razreda završio je u osnovnoj školi Grigor Vitez po posebnom planu i programu za djecu s većim teškoćama u razvoju, a nakon toga je uključen u odgojno obrazovne grupe osnovne škole Nad lipom, po programu za učenike s umjerenom mentalnom retardacijom s teškoćama u razvoju. Govor mu je nedovoljno razvijen. Zbog agresivnosti psihijatrijski je liječen. U svim aktivnostima potrebna mu je stalna pomoć i kontrola druge osobe. Nadalje, prema psihologijskoj obradi N. opće kognitivno funkcioniranje procijenjeno je na razini umjerenog do težeg zaostajanja u odnosu na njegovu dob, a na socio-emocionalnom planu prisutna je agresivnost (auto i hetero agresivnost) i impulzivnost u ponašanju. N. je nesamostalan u aktivnostima samozbrinjavanja. Prema nalazu psihijatra, N. je osoba s dijagnozama Sy. Down (Q 90) i mentalnom retardacijom koja se procjenjuje na razini UMR prema TMR (F 71.0/F 72.0), a u sklopu tih dijagnoza promatra se i njegov slabo razvijen govor i povremene neprilagođene reakcije. Trajno je nesposoban i ovisan o tuđoj pomoći, te liječenjem nije moguće značajnije unaprijediti njegovo psihičko stanje i sposobnosti. Kod N.Š. postoji trajna promjena u njegovom zdravstvenom stanju, te mu je potreban pomoć u svim radnjama samozbrinjavanja. Ne može primati i pamti informacije, te uspostavljati i održavati socijalne kontakte. Nije orijentiran u prostoru i vremenu, ima otežan govor, nikud ne odlazi bez pratnje odraslih osoba, ne zna čitati i pisati, ne prepoznaje vrijednost novca, osobnu higijenu obavlja uz poticaj, te nije u mogućnosti shvatiti značenje postupka lišenja poslovne sposobnosti i postavljanje skrbnika. Zbog naprijed opisanog stanja protustranka se nije sposobna brinuti o svojim osobnim potrebama, pravima i interesima. Stoga je vještak preporučio protustranku djelomično lišiti poslovne sposobnosti i to za samostalno raspolaganje novčanim sredstvima stečenim po bilo kojoj osnovi i bilo kojoj visini, raspolaganjem imovinom bilo koje vrste, davanje izjava i provođenja radnji koje se tiču osobnih stanja i to donošenja odluke o prebivalištu, osobnom imenu, te izjava ili radnji koje se odnose na sklapanje braka, zapošljavanje, smještaj u socijalnu ustanovu, kao i odluke koje se odnose na njegovo zdravlje, za poduzimanje radnji pred sudskim, upravnim i drugim tijelima, kao i za upravljanje prometnim sredstvima bilo koje vrste. Također je vještak naveo kako N.Š. nije sposoban za davanje iskaza pred sudom.

Predlagatelj, posebni skrbnik protustranke, te protustranka osobno, nisu se posebno očitovali na nalaz i mišljenje vještaka, te nisu iznijeli niti prigovore na isto. Stoga je sud smatrao da su predlagatelj i posebni skrbnik protustranke s mišljenjem suglasni, a da sama protustranka osobno nije zbog svog zdravstvenog stanja niti bila u mogućnosti shvatiti isto.

Također, sudska komisija je izašla, te provela razgovor s protustrankom na adresi njegovog boravišta, te se pri tom protustranka ponašala identično kao što je opisao vještak u svojem nalazu i mišljenju, odnosno bio je kontaktibilan, djelomično orijentiran u vremenu i prostoru, imenuje roditelje i njihov odnos prema njemu, nema osjećaj za relacije u odnosu na školu za koju navodi da ide na „posao“, nema osjećaj za raspolaganje novcem, odnosno za vrijednost novca. Ne raspoznaje pojmove koji se tiču njegovih statusnih prava i obveza. Također, nije sposoban shvatiti značenje i posljedice sklapanja pravnih poslova, a nije u mogućnosti donositi i shvatiti odluke koje se odnose na njegovo zdravstveno stanje.

- **Odlučite o prijedlogu na temelju izloženog.**

LITERATURA:

1. ARAS, Slađana; KLARIĆ, Ivana Milas. Primjena konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini: Stvarnost ili utopija?. *Trenutni izazovi i perspektive*, 2014.
2. BERNAT, Alma. Iskustva iz prakse-OSOBE S DUŠEVNIM SMETNJAMA POD SKRBNIŠTVOM I SOCIJALNI RIZICI KOJIMA SU IZLOŽENI POSTUPKOM LIŠENJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI. *Ljetopis socijalnog rada*, 2006, 13.2: 371-381.
3. ČENGIĆ, Ljiljana Vodopija; GLOŽINIĆ, Sunčica; SUDAR, Tihana. Javno bilježništvo i vođenje registra hrvatske javnobilježničke komore. *Javni bilježnik* 35 2011 | 21-40
4. DIKA, Mihajlo. Građansko parnično pravo, Stranke, njihovi zastupnici i treću u parničnom postupku, IV knjiga, Narodne novine, Zagreb, srpanj 2008., str. 28.
5. DŽANKIĆ, Jasmina; MILAS KLARIĆ, Ivana. Uloga skrbnika u zaštiti osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti. *Pravnik*, 2010, 44.88: 89-110.
6. FRKOVIĆ, Aleksandra. *Bioetički ogledi o kvaliteti života. Pitanje distanzije i eutanazije. Soc. ekol. Zagreb, Vol. 16 (2007), No. 2 -3 (215 - 229)*
7. FOLNEGOVIĆ ŠMALC, Vera. *Poslovna sposobnost duševnih bolesnika.* - www.kardio.hr/wp-content/uploads/2010/01/203-206.
8. GORENC, Vilim. Komentar Zakona o obveznim odnosima, Zagreb, RRiF, 2005.
9. GROZDANIĆ, Velinka; TRIPALO, Dražen. NOVOSTI U ZAKONU O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 2013, 20.2: 795-820.
10. GROZDANIĆ, Velinka; ŠKORIĆ, Marissabell; RITTOSSA, Dalida. Liječnička tajna u funkciji zaštite privatnosti osoba s duševnim smetnjama. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 2014, 64.5-6: 833-857.
11. HRABAR, Dubravka. Deontološka prosudba ljudskog dostojanstva u obiteljskom pravu. *Bogoslovska smotra*, 2007, 77.1: 29-42.
12. HRSTIĆ, Dijana. Anticipirano odlučivanje pacijenata. *Zagrebačka pravna revija*, 2016, 5.1: 11-36.
13. IVANIŠEVIĆ, Iva. *Praktična primjena Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u postupcima lišenja poslovne sposobnosti i skrbništva.* Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Hotelu Ivan, Solaris, Šibenik 04. - 05. listopada 2011. www.posi.hr

14. KLARIĆ, Petar; VEDRIŠ, Martin. Građansko pravo, Zagreb, Narodne novine, 2009.
15. KNOL RADOJA, Katarina. Povreda procesnih prava osoba s invaliditetom. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 2015, 65.6: 931-954.
16. KORAĆ GRAOVAC, Aleksandra. Hrvatsko obiteljsko pravo pred Europskim sudom za ljudska prava. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 2013, 4.1: 39-52.
17. KORAĆ GRAOVAC, Aleksandra; ČULO, Anica. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom-novi pristup shvaćanju prava osoba s duševnim smetnjama. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 2011, 61.1: 65-109.
18. MILAS KLARIĆ, Ivana. Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih, Zagreb, Pravni fakultet u Zagrebu, 2010.
19. MILAS KLARIĆ, Ivana. Reforma skrbničkog zakonodavstva i europski pravni okvir. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 2014, 5.1: 92-115.
20. RADAČIĆ, Ivana. Standardi Europskog suda za ljudska prava u pitanjima zaštite osoba kojima je ograničena ili oduzeta poslovna sposobnost- [sjaj.hr/wp-content/uploads/2012/01/Ivana-posl-spos1](http://www.sjaj.hr/wp-content/uploads/2012/01/Ivana-posl-spos1)
21. RADOLOVIĆ, Aldo. Prirodna poslovna nesposobnost kao razlog nevaljanosti pravnog posla. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 2009, 30.1: 187-220.
22. VODOPIJA ČENGIĆ, LJ., GLOŽINIĆ, S., SUDAR T., Javno bilježništvo i vođenje registara Hrvatske javnobilježničke komore, Javni bilježnik, vol. 35, 2011, str. 21-40.
23. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br.: 6/07., 3/08. i 5/08.)
24. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br.: 18/97., 6/99. - proč. tekst, 8/99 - ispr., 14/02.) - s izmjenama i dopunama iz PROTOKOLA BR. 14. uz Konvenciju (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br.: 1/06.)
25. Konvencija o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: konvencija o ljudskim pravima i biomedicini (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br.: 13/03.)
26. Obiteljski zakon (Narodne novine, br.: 103/15.)
27. Obiteljski zakon (Narodne novine, br.: 75/14.)
28. Obiteljski zakon (Narodne novine, br.: 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 57/11., 61/11. i 25/13.)
29. Zakon o medicinski pomognutoj oplodnji (Narodne novine, br.: 86/12.)

30. Zakona o parničnom postupku (Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 112/99., 129/00., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 96/08., 84/08., 123/08., 57/11., 25/13. i 89/14.)
31. Zakonu o presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja (Narodne novine, br.: 144/12.)
32. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (Narodne novine, br.: 76/14.)
33. Zakon o zaštiti prava pacijenata (Narodne novine, br.: 169/04.)
34. Pravilnik o načinu vođenja evidencije o obvezujućim izjavama, načinu pohranjivanja, čuvanja i ostvarivanja prava pristupa podacima iz obvezujućih izjava (Narodne novine, 16/15.)
35. Pravilnik o načinu vođenja očevidnika i spisa predmeta osoba pod skrbništvom, načinu popisa i opisa njihove imovine, podnošenju izvješća i polaganju računa skrbnika te sadržaju i obliku punomoći i anticipiranih naredbi (Narodne novine, 106/14.)
36. VIJEĆE EUROPE, ODBOR MINISTARA Preporuka REC (2006) 5 Odbora ministara državama članicama vezana uz Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. - 2015. <https://www.hsuti.hr/akc>.
37. NACRT IZVJEŠĆA s preporukama Komisiji o zaštiti ranjivih odraslih osoba (2015/2085(INL)) Europski parlament 2014-2019 *Odbor za pravna pitanja* 2015/2085(INL)
38. Opći komentar br. 1 (2014), Članak 12 Jednakost pred zakonom www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&task=doc_details&gid...
39. Praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Vodič za organizacije koje prate ljudska prava, Serija za stručno usavršavanje br. 17.- https://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&task=doc...gid...
40. RADNI DOKUMENT o zaštiti ranjivih odraslih osoba Europski parlament 2014-2019 *Odbor za pravna pitanja*, 24.11.2015Ć
41. Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom - <http://koordinacioniodbor-osi-usk.ba/wp-content/uploads/2013/10/>
42. *Principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity.* Recommendation CM/Rec(2009)11 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 9 December 2009 and explanatory memorandum - <https://rm.coe.int/168070965f>

KRATICE - korištene u PPT

ESLJP – Europski sud za ljudska prava

EKLJP – Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe uz pripadajuće protokole

VE – Vijeće Europe

CSS –centar za socijalnu skrb

LPS-lišenje poslovne sposobnosti

čl. – članak

st. – stavak

t. – točka

ObZ – Obiteljski zakon

ZPP- Zakon o parničnom postupku